ES

JORGE ICAZA

GROAPA CU INDIENI

ES

1 9 4 8

Cuvânt înainte

In literatura țărilor din America Latină s'au petrecut în ultimii 20 de ani schimbări fundamentale. In locul unei literaturi în care, datorită influenței artei occidentului decadent și în special artei spaniole, accentul cădea pe rafinamente fără conținut sau cu un conținut vădit reacționar, pe o prețiozitate specifică celor care se îndepărtează de problemele poporului, a apărut o literatură care oglindește exploatarea existentă în aceste țări și încearcă să determine o coalizare împotriva ei.

In mai toate statele Americii Latine, cercetătorul găsește astăzi câte un grup de scriitori revoluționari. Astfel, în Brazilia, întâlnim proza revoluționară și plină de poezie a unui scriitor ca Jorge Amado, în Chile, lirismul vulcanic al lui Pablo Neruda, ș. a.

In cadrele acestei geografii literare, operele scriitorilor ecuadorieni ocupă un loc special.

In Ecuador domnește teroarea specifică alianței dintre marii latifundiari și capitalism. Formele feudale și formele capitaliste coexistă, neputându-se vorbi de o desăvârșire a revoluției burgheze. In acelaș timp, spiritul tiranic al dominației coloniale se exercită împotriva tuturor popoarelor de coloare care cunosc condițiile unei vieți de sclavi: Piei roșii, locuitori ai munților, Negri, locuitori ai Coastei, Choloși, locuitori ai Insulelor.

America Latină este un continent al celei mai cumplite exploatări, al celei mai cumplite apăsări a păturilor muncitoare. Formele pe care le îmbracă nedreptatea și fățărnicia, sunt pline de o violență și de un rafinament care nu puteau să nu revolte tânăra generație de scriitori.

Aceştia au început să zugrăvească în cărţile lor viaţa poporului din Ecuador şi lupta lui pentru asigurarea unei vieţi umane.

In fruntea acestui grup se află următorii scriitori: Alfredo Diez Canseco, José de la Cuadra, Gil Gilbert, J. Gallegos Lara, Jorge Icaza, Aguilera Malta, Pablo Palacio, Humberto Salvador şi Benjamin Carrion, care poate fi considerat drept teoreticianul mişcării.

Operele scriitorilor citaţi mai sus se încadrează într'un realism critic cu vădite accente revoluţionare. Preocupaţi de urmărirea luptei de clasă şi de studierea moravurilor societăţii în care trăiesc, ei şi-au făurit un stil sobru şi dur, de acvafortişti.

In prezentarea nedreptăţilor, împilării, crimelor şi a făţărniciei răspândite de slujitorii bisericii catolice, scriitorii nu şovăiesc să întrebuinţeze colorile cele mai tari şi imaginile cele mai îndrăzneţe. Poate că această utilizare a cruzimii şi o oarecare înclinare spre problemele erotice, precum şi spre cele ale maladivului, fac ca această literatură să fie încă departe de aceea pentru care militàm noi azi. Dacă situaţia specifică a acestor ţări justifică într'o oarecare măsură violenţele, ea nu e în stare să justifice înclinarea spre această menţinere în cadrul preocupărilor, a analizei nevrozelor şi a erotismului.

Cu toate acestea, nu putem spune că în complexul literaturii occidentale, literatura de care am vorbit nu ocupă un loc special şi nu constitue o manifestare demnă de elogii.

Noua orientare se poate vedea din simpla urmărire a subiectelor operelor acestor scriitori.

Atenţia criticii a fost atrasă pentru prima oară de un volum de nuvele intitulat „Cei care se duc" şi datorit scriitorilor Gallegos Lara, Gil Gilbert şi Aquilera Malta. Pe aceeaşi linie, José de la Cuadra avea să publice mai târziu mai multe culegeri de nuvele. Cu Alfredo Diez Canseco avem primul romancier. In romanele lui, mai cu seamă în cel intitulat „Cheiul", ne este înfăţişată viaţa muncitorilor de pe cheiurile Guayaquilului. Eroii romanului Juan hamalul şi Maria del Secorro, o vitează fiică a poporului, reprezintă clasele muncitoare oprimate

de o castă egoistă, lipsită de sentimentele cele mai elementare de justiție și omenie. Aguilera Malta ne-a dat cu „Don Goyo", romanul Cholosilor din insule și din deltă, romanul populației de pescari și pădurari din împrejurimile Guayaquilului, iar cu „Zona Canalului", un tablou al felului în care imperialismul Statelor Unite a invadat America Latină, transformând pe muncitorii albi, ca și pe muncitorii de coloare, în niște adevărați sclavi. Humberto Salvadar a zugrăvit, în romanul „Tovarășul", viața unui șomer înebunit de foame și de lipsa de lucru, și pierdut în periferia mizerabilă din Quito. Apoi, în „Muncitorii", a prezentat o frescă a diverselor clase sociale care se înfruntă în Capitala țării. In „Noembrie", a zugrăvit cu apă tare o galerie de arivişti, de politicieni în slujba reacțiunii, într'un cuvânt: toată clica conducătoare. Scriitorul a continuat aceste studii și în romanele următoare: „Romanul întrerupt", „Prometeu" și „Universitatea centrală", ocupându-se în cel de al doilea de cei pe care el îi denumește „proletarii culturii".

In sfârșit, Jorge Icaza, a cărui operă o prezentăm astăzi cititorilor români, s'a distins printr'o culegere de nuvele „Barro de la Sierra" (Noroiul muntelui) și printr'o serie de romane („Quasicundo" — Groapa cu Indieni, „Cholos" — Pământ Indian).

In culegerea de nuvele care a constituit cartea de debut a scriitorului, întâlnim o seamă de tablouri sumare despre Indienii tratați de către latifundiari ca niște adevărați paria. „Groapa cu Indieni" arată un adevărat progres în arta scriitorului ecuadorian. Hotărît să nu redea decât esențialul, el recurge la un stil simplu și violent care reușește să facă din mărturia lui un strigăt de revoltă, un rechizitoriu care mobilizează, o carte care îl determină pe cititor să se angajeze. Nu ne este redată numai atitudinea diverșilor proprietari care despoaie pe oamenii de pe domeniile lor, înnăbușind în sânge orice încercare de revoltă, ci și aceia a avocaților lor, preoții, care încearcă să profite de faptul că masele au fost ținute în întunerec, pentru a le hrăni superstițiile de care ele sunt pline și pentru a le stoarce prin teroare ultimii bani. In „Cholos", el ne descrie

trista condiţie a Indienilor ca şi făţărnicia, şiretenia şi cruzimea acelor Metişi, care au izbutit să iasă din categoria exploataţilor şi să treacă în aceia a exploatatorilor. Aceşti oameni, pe care în configuraţia literaturii noastre îi reprezintă un erou ca Dinu Păturică, ruinează pe vechii lor stăpâni şi se arată chiar mai neîndurători decât aceştia.

Punem astăzi la îndemâna cititorilor români „Groapa cu Indieni“, această mărturie patetică, aptă să demonstreze că lupta nu s'a terminat încă, ci că ea continuă pe toate latitudinile, pentru o lume dreaptă şi luminoasă.

EDITURA DE STAT

Pentru Alfonso Pereira, ziua aceea prevestea numai încurcături. Lăsase pe seama soției și a fiicei sale grija de a descurca problema chinuitoare care, după cum spunea el, îi punea „onoarea în joc”. Dată fiind situația desnădăjduită, ieșise așa precum se cuvenea, trântind ușa, înjurând și blestemând. Obrajii lui rumeni și împliniți de atâta soare și aer de munte se învinețiseră. Dar încetul cu încetul, atmosfera străzii îi potoli mânia și obrajii lui don Alfonso își recăpătară curând culoarea lor naturală.

In calea lui, capetele se descopereau, se plecau, fețele înfloreau de zâmbete, dovedind astfel stima de care se bucura el în rândurile marei burghezii. Alfonso Pereira era om politicos și binevoitor.

„Nu mai merge așa” gândi el. Nesocotința unei ștrengărițe de șaptesprezece ani nu ne poate necinsti pe toți. Dar, ca de obicei nu era în stare să găsească soluții fericite, și se mulțumi să strângă doar pumnii.

Mai era și grija datoriilor care-l hărțuia ; îl avea și pe unchiul Julio Pereira și pe Sfinția Sa Arhiepiscopul și banca și impozitele fiscale. Afurisită datorie! Impozitul agricol, impozit pe

venit, impozit pe picul de brânză pe care o scotea din Cuchitambo. I se învârtea capul de atâtea socoteli. Şi din nou i se făcură obrajii pământii.

Chiar în clipa când se pregătea să treacă strada, un automobil cu farul aerodinamic fu cât p'aci să-l răstoarne şi rămase o clipă bălăbănindu-se pe marginea trotuarului.

Cel mai de temut creditor al său, unchiul Julio, acela dela care nu putuse pân'atunci să obţină nici cea mai mică păsuială, scoase capul pe fereastra automobilului, făcându-i semn să se apropie.

— Ce mai faci, unchiule?

— Suie-te, avem să-ţi vorbim.

— La dispoziţia dumitale, ca deobiceiu, dragă unchiule, mormăi Alfonso şi, spunând acestea, se aşeză lângă el. Unchiul Julio era mare şi gras, avea sprâncene stufoase şi nu vorbea decât la persoana întâia plurală întocmai ca gangsterii şi vânzătorii de prăvălie.

După câteva minute, intrară în biroul bătrânului Pereira; în dosul unei uşi de sticlă mată, o masă enormă se pierdea sub un vraf de hârtii şi de cărţi. Masa, două clasoare de un verde măsliniu, nişte jilţuri încăpătoare de piele în care puteai pune la cale cele mai îndrăzneţe afaceri, un tablou imens reprezentând inima străpunsă a lui Christos, opera unui oarecare Mederos, precum şi un cuier pe care agăţai zâmbetele şi glumele odată cu umbrelele; toate acestea constituiau mobilierul biroului.

— Ei, ce mai zici, nepoate?

Pe tânărul Pereira îl trecură fiori.

— Sunt trei luni dela scadenţa poliţei de zece

mii de sucrii[1]) ce-mi datorezi. Nu te-am urmărit pentrucă aveam un plan, un plan care o să ne îmbogăţească pe toţi. Am şi făcut trei călătorii de explorare la Cuchitanbo.

E într'o stare de plâns.

Urmă apoi părinteşte.

— Dac'ai vrea să te gândeşti serios şi să urmezi sfaturile mele şi ale lui Mr. Chapy?

— Mr. Chapy?

— Capul exploatărilor forestiere din Ecuador. Ai putea, nu numai să-ţi acoperi datoria, dar să şi ajungi, în cel mult doi ani, unul din tovarăşii de frunte ai afacerii. Cercetările noastre au dat roade bune, am descoperit rezerve însemnate de lemn ce va putea servi la fabricarea grinzilor, mirt, scorţişoară, **motilon, Luilmo, pantza**[2]) şi multe altele. E vorba de un ţinut cu adevărat privilegiat. Ştii că ar putea foarte bine să aprovizioneze toate căile ferate din Republică? Companiile noastre feroviare vor fi şi ele în câştig dacă vor cumpăra lemne şi grinzi dela noi.

— Dar...

— Se pare că **gringo**[3]) a mirosit petrolul în regiunile astea. Ai citit „Ziua"?

— Nu.

— Are un articol foarte documentat în ceeace priveşte bogăţiile petrolifere ale ţinuturilor din Cordiliera orientală, pe care le asemueşte cu cele din Baku.

---

1) Monedă ecuadorială care valora înainte de războiu vreo 5 franci.

2) Arbori din pădurea tropicală sud-americană.

3) Nume care se dă străinilor europeni şi Yankei în America de Sud.

Don Alfonso făcu un semn cu capul ca şi cum Baku s'ar fi găsit la celălalt capăt al străzii.

— Toate astea sunt foarte ispititoare pentru noi şi în deosebi pentru tine. Mr. Chapy se oferă să ne livreze maşini pe care nici tu nici eu n'am fi fost vreodată în stare să le comandăm. Dar tovarăşul nostru nu va face primul pas decât după ce anumite îmbunătăţiri absolut necesare vor fi fost aduse proprietăţii.

— Imbunătăţiri?

— De bună seamă. Un drum de automobile, cumpărarea pădurilor din Filoccovrales şi Guamani, însfârşit, desfiinţarea pe ambele maluri ale fluviului a huasipungo-urilor [1]), pentru a permite construirea de locuinţe confortabile.

— Dar să faci toate astea peste noapte...

— Ţi-ar veni mult mai uşor dacă n'ai fi fost deprins să primeşti mereu, fără să ai nici cea mai mică bătae de cap, ceeace-ţi trimiteau administratorii şi huasicomas-ii [2]) tăi.

— Am...

— Urmările s'au şi văzut. Praf s'a ales din averea ta.

— Dar nu pentrucă...

Don Alfonso nu găsi pretextul care să-l scutească de privirea sfredelitoare a unchiului; se

---

1) *Huasipungo* dela huasi, casă, pungă, reşă. Bucată de pământ pe care indianul îşi clădeşte coliba împrejmuind-o cu mici plantaţii. Pe înaltele platouri din Ecuador, proprietarul trage mari foloase de pe urma indienilor prin închirierea acestor petece de pământ.

2) *Huasicomas*, Indieni care îngrijesc de casa stăpânului.

mulţumi să lase mâinile în jos cu aerul celui ce se ştie pierdut, fără nici o scăpare.

— Nu e momentul să te dai bătut, i-o reteză bătrânul, împingându-i nişte hârtii pe sub nas.

— Dar e neapărată nevoe...

— Neapărată.

— O să facem ce va fi cu putinţă, dar indienii n'or să-şi părăsească huasipungo-urile nici în ruptul capului.

— Doar eşti stăpân.

— Adu-ţi aminte de răscoalele care au izbucnit pe vremea bietului taică-meu şi pentru aceiaş pricină. Ştii câtă dragoste au pentru petecul de pământ pe care-l primesc în împrumut în schimbul muncii lor!

Acolo îşi au cocioaba, acolo îşi fac semănăturile, acolo îşi cresc găinile şi porcii.

— Trebue să te desberi de acest sentimentalism. Să-ţi făureşti o voinţă care să învingă toate greutăţile, oricât de mari ar fi. Indienii... mult îmi pasă de ei! Mai întâiu noi!

Intrebarea care de câteva clipe frământa inconştientul tânărului Pereira, anume, de unde scoatem impozitele — căpătă forma imperioasă a unei obiecţiuni. Bâigui:

— Dar de unde să scot braţele şi banii pentru toate aceste lucrări?

— Dela Indieni!

— Dar la Cuchitambo...

— Bine, ştiu, nu sunt prea mulţi acolo, dar cu banii ce-ţi vom da vei putea cumpăra pădurile din Filoccovrales şi din Guamani şi odată cu pădurile şi pe indienii care locuesc în ele şi odată cu indienii, braţele care vor deschide drum prin munţi. Ei? Ce zici?

Nepotul cumpănea. Bătrânul negustor se înfierbântă și porni la asalt tunând și fulgerând.

După plecarea lui, tânărul Pereira tot mai stătea la îndoială, dar amintindu-și că-l mai așteptau, acasă, probleme rămase nedeslegate, își apucă nasul între degete cași cum ar fi vrut să-și exprime astfel hotărârea și ultimile scrupule se împrăștiară. Știa acum de unde avea să scoată impozitele. Ochii îi străluciră ca cei ai unui copil care a descoperit deodată taina nașterii frățiorilor săi.

Da, unchiul era într'adevăr genial, căci îi dăduse, fără să bănuiască, cheia tuturor problemelor care-l frământau.

Fata lui voise să-l facă pe neașteptate bunic? Ei bine, nu, el hotăra să rămână tată. Va fi tatăl fiului unui anume Cumba, **metis** prin toți bunicii, nu numai prin trei căci al patrulea bunic era indian. Indian!!

Sângele începu să-i clocotească.

Călare pe trei catâri, familia Pereira înainta pe o potecă din Cordilierii orientali, potecă doar de catârgiii, care-și duceau marfa la Quito. Urma apoi un șir de Indieni, încovoiați sub greutatea bagajelor.

La o răscruce, don Alfonso, capul coloanei, se opri și adresându-se celor două femei, care veneau în urma lui, spuse cu o voce întretăiată de frig :

— Iată, aici încep mlaștinile.

— Să mergem atâta timp cât vor putea înainta catârii.

— Nu vreți să coborâți?

— Nu! Mama făcea o mutră îmbufnată; simţea acea acreală care ţi se urcă din pulpe până'n creştet, când călăreşti mai multă vreme pe catâr.

— Şi tu?

— Mă simt bine, tată.

Omul dădu pinteni catârului. Şi o porniră din nou la drum. Un drum greu, anevoios de neîndurat. Noroi. Numai noroi. Noroiul mlaştinilor în care se înfundau catârii.

Curând fură nevoiţi să se oprească. Catârul din cap adulmeca pământul mocirlos, ciulea urechile şi se opintea, nedând ascultare loviturilor de pinteni ce-l sfâşiau. Il năpădise frica. Valuri tremurătoare îi treceau prin tot trupul.

— S'a împotmolit dobitocul! José, Juan, Andres!

— Amitu [1]..., răspunseră în cor indienii, care umblau în şir şi-şi făcuseră apariţia chiar înainte de sfârşitul frazei.

— Tu, Jose, cel mai sdravăn, ai s'o duci pe Doamna Blanquita.

Doamna Blanquita semăna aidoma cu o şuncă de vreo optzeci de kilograme.

Andres şi Juan sunt pentru mine şi Lolita, ceilalţi să-şi împartă încărcătura. O ceaţă rece se ridica deasupra mlaştinilor. Cei trei Indieni îşi şterseră cu dosul mânecei chiciura care le acoperea faţa, pregătindu-se să se lase încălecaţi de stăpânii lor; îşi lepădară Poncho [2] -urile, îşi su-

---

1) Stăpâne (De obicei Indienii schimbă pe o în *u* când vorbesc spanioleşte).

2) Poncho-ul, un fel de pătură cu o deschizătură care lasă capul să treacă. E întrebuinţat ca manta în toată America spaniolă.

fiecară pantalonii largi de pânză până'n coapse, îşi scoaseră pălăriile de lână, împăturiră Poncho-ul în chip de şea. Gerul îi muşca, pătrunzând prin cămăşile de bumbac sdrenţuite şi jegoase. Intinseră umerii către membrii familiei, care putură astfel trece de pe catâri pe Indieni. De plictiseală, don Alfonso se înfundă într'un monolog fără sfârşit. Strâmbătura celor care mor de frig e ca o strâmbătură de râs. Câtă dreptate au gringo-ii când cer o şosea; pe frig e un adevărat iad. Se pricep mai bine ca noi. Asta pentrucă's învăţaţi cu o viaţă mai bună. Vin să ne facă educaţia, ne aduc cu ei progresul, nu glumă! Taică-meu, decât să se poarte cu cruzime şi să facă haz, însemnându-i pe Indieni cu fierul roşu cum se înseamnă taurii ca să nu se piardă, mai bine ar fi făcut o şosea ca lumea; m'ar fi scutit de o asemenea călătorie. Singurul om cu cap pe vremea lui, a fost Gabriel Garcia Moreno [1]). Omul acesta a ştiut să folosească energia pe care o deslănţue durerea la Indieni. I-a pus să lucreze la şoseaua din Riobramba sub pocnituri de biciu. Da, biciul care vindecă soroş-ul [2]) din Chimborazo, biciul care deschide drum printre mlaştini şi strâmtori, biciul care face să răsară progresul. Ah!

De emoţie, săltă pe umerii lui Andres, care, pierzându-şi echilibrul se împotmoli de tot.

— Dobitocule, urlă stăpânul disperat. Strânse-

1) Garcia Moreno, preşedintele Ecuadorului, asasinat la Quito în 1875. Catolic fervent, el dădu bisericii o putere suverană.

2) Boală a înălţimilor.

genunchii şi-l apucă pe Indian de chică cu îndemânarea călăreţului care sare în şea.

Andrès se ridică. Noroiul se scurgea de pe el. Primise loviturile de pinteni drept în coaste, dar frigul îl făcuse nesimţitor.

— Nu mai pot, am îngheţat, oftă femeia-şuncă, agăţându-se de umerii lui José.

Doamna Blanquita era şi ea dusă pe gânduri. Se gândea la Fecioara din Pompeia singura care o putea ajuta într'o atât de grea încercare. Fără ajutorul ei, cum vor ajunge oare să vadă capătul acestei mări de noroi? Aşa dar, aceasta vrea să fie minunea mult făgăduită. Luna viitoare toate prietenele ei o vor sărbători-o la Quito. Dar ea, Bianca Chanica de Pereira nu va putea fi acolo. Ea nu va fi acolo să-şi arate briliantele inelelor şi să aştepte, în pragul sacristiei, învăluită în liniştea mânăstirească venirea Prea Sfinţiei Sale părintelui Uzcategui, cuviosul sau duhovnic.

— Merge, fata mea?

— Da, mamă. Cocoţată pe umerii lui Juan, fata urzea planuri de răzbunare împotriva sperjurului de Cumba. Il vedea peste tot, la bal, la plimbare, pe stradă, la biserică, peste tot, numai acolo nu: în ceaţa care-i învăluia, în frigul care le pătrundea până la oase, în noroiul în care Indienii se înfundau până'n genunchi.

Cât despre Indieni, ei nu se gândeau la nimic. Mergeau.

Deodată, pe când coborau în vale, ceaţa şi noroiul dispărură. Zarea se lumină.

— Iată casa lui Jacinto, oftă uşurat don Alfonso arătând spre cocioabă pierdută în fundul văii.

Nobila familie se afla din nou cocoţată pe catâri. Treziţi de tropăitul catârilor, câinii începură să latre cu furie.

Se înopta când drumeţii noştri îşi făcură intrarea în satul Tomachi. Iarna, munţii, sărăcia făcuseră din sat un colţ de noroi, de gunoaie şi de desnădejde. Colibele se înghesuiau dealungul singurei uliţi, care era mocirloasă şi presărată cu grămezi de gunoaie. Copiii, **gaga** [1]) şedeau pe vine în faţa uşilor, jucându-se cu noroi, scuturaţi de friguri. In fiece seară şi dimineaţa femeile se ghemuiau lângă vatră ca să pregătească **mazamorra de masca** [2]) sau **locro-ul de cuchipapa** [3]). Un jghiab cu apă tulbure brăzda ulicioara. Acolo îşi adăpau Indienii vitele, acolo se tăvăleau şi se răcoreau porcii şi tot acolo, copii, în patru labe, îşi astâmpărau setea.

Se lăsase un ger cumplit. Valea era cufundată în tăcere. In lumina amurgului, colibele adormite păreau mai mici: colibe de Indieni cu o singură încăpere, cu lut pe jos, cu acoperiş de paie înegrit de ploaie şi de fum.

Casa lui Jacinto era închisă. Plecase desigur cu o încărcătură la Sangolqui. Lângă uşa bordeiului, doi porci negri răscoleau noroiul cu râ-

---

1) Inainte, acest cuvânt însemna fin; acum se întrebuinţează când e vorba de un copil mic, fără deosebire de sex.

2) Un fel de fiertură făcută cu apă şi făină de orz.

3) Supă din cartofi mici (din acei cari se dau porcilor). In limba quechua, limba Indienilor din Ecuador, chuchi, înseamnă porc. Mâncare principală la munte.

tul, rostogolind nişte cutii vechi de conserve. Mai încolo, câţiva câini cu coastele ieşite ce-ţi aminteau de un acordeon pe jumătate desfăcut, se băteau pentru un hoit. Din toate colţurile se desprindea acelaş miros de eucalipt şi de băligar ars. Intr'o fundătură, atârnat de o frânghie, un stârv de miel; un ţăran cu o mutră înfiorătoare scotea plămânii şi ficatul. La trecerea convoiului, îşi scoase pălăria cu o mână scăldată în sânge.

— Ce mai faci, Calupina?

— Incă nu mi s'a făcut de moarte, boierule. Dar Inălţimea Voastră?

— Bine.

Omul aruncă măruntaiele într'un hărdău. Rămase apoi cu ochii holbaţi la drumeţi. Un câine se apropie şi linse gâtul însângerat al mielului. Se tăiase şi un porc; în faţa cocioabei rămăsese un maldăr de cenuşe; pe prispă se găsea o tavă cu mămăligă şi cu porc fript. Una din fetele lui Melchior dădu buzna afară, clătinând din cap şi ţipând. Purta în vârful capului ceva care aducea a coc; soră-sa îi strigă cu glas poruncitor :

— Stai, n'auzi?

Şi cu o palmă îi reteză moţul, rostogolindu-l în ierburile de la marginea ulicioarei. Un păianjen de ploaie cu labe groase şi păroase se strecură între două dâre lăsate de roţi în noroi.

— Bună seara, şoptiră cele două fete.

— Bună seara.

In faţa tutungeriei lui taïta [1]) Timoteo stătea o ceată de catâri aşteptându-şi stăpânul, care in-

1) Indienii numesc pe toţi Albii *taïta*, (tată), *taïta* preotul, *taïta*, stăpânul.

trase să bea un păhărel. In uşa dughenii, telegrafistul scârţâia din chitară un cântec răsuflat. Cuso dormea pe nişte boccele, cu pălăria pe faţă.

La capătul uliţei, în mijlocul unei enorme pieţe pustii, se înălţa biserica, ce-şi sprijinea pe proptele înalte vechimea zidurilor sale. Faţada dărăpănată contrasta cu aurul altarului şi giuvaericalele Fecioarei, patroana satului. La picioarele ei, o sută de Indieni şi de ţărani flămânzi îşi depuneau agoniseala pentru ca Sfânta Fecioară să-şi poată cumpăra odoare.

Din parohie ieşi „nepoata" Prea Sfinţiei Sale, împodobită cu giuvaericalele pe care Fecioara avea bunătatea să i le împrumute. Ducea în mână un coş cu gunoi. Aruncă gunoiul în gârlă şi rămase buimăcită când trecu familia Pereira.

Don Alfonso şi ai săi se înveseliră; în curând aveau să calce pe pământurile lor. Se şi zărea conacul, ca o cetate albă printre bordeiele ceauşii risipite în jur.

Vechilul le ieşi înainte. Opri catârul lui don Alfonso, silindu-l să se aşeze pe labele dinapoi.

— Să ne dea Domnul seară bună, se grăbi el să spună, în chip de bun venit. Gura-i duhnea a pere putrede dela rachiul tare pe care-l vindeau în sat Jacinto şi taïta Timoteo. Işi scoase pălăria descoperind un ciuf zbârlit şi încâlcit ce i se lipea în şuviţe pe fruntea asudată.

— Bună seara, Policarpio.

— Sunt sfârşit... Doamne, ce-a mai plouat azi pe aici. Ia te uită, aţi adus-o şi pe domnişoara!

Capul familiei schimbă vorba punându-i o sumedenie de întrebări cu privire la purtarea Indienilor, semănăturile, posibilităţile de exploatare a lemnului.

— Am planuri mari. E în joc viitorul copiilor mei.

„A copiilor lui?" gândi Policarpio fără să înţeleagă. Boerul nu are decât o singură fată, pe Lolita. Ce-o fi vrând să zică? Poate că-i grea domnişoara.

Bătrâna locuinţă li se deschise ca deobiceiu cu patio-ul[1]) primitor mirosind a stână, cu Molc, câinele credincios cel cu spasme epileptice, cu flecăreala slujnicelor indiene, cu mugetul vacilor, cu tinda cea mare ai cărei stâlpi erau împodobiţi cu capete de vânat împăiate, de care se priponeau caii precum şi cu o mie de vesele amintiri.

* * *

După ce şi-au lepădat poverile, Indienii se împrăştiară pe câmp, căutându-şi fiecare drumul cel mai scurt spre Huasipungo-ul lui.

Cu toată oboseala, Andres mergea cu paşi repezi; nu izbutise încă să se încălzească.

De doi ani şi mai bine Andres Chiliquinga se afunda zilnic în pădure în loc s'o ia pe drumul ce ducea la huasipungo-ul părinţilor săi. Păşea acum sub bolta înaltă a copacilor privind bănuitor în jur.

Cu doi ani în urmă, în ciuda preotului şi a vechilului care vroiau să-l însoare cu o Indiană din Filiccovrales ca să mărească personalul

---

1) patio înseamnă curte.

boerului, Andres, împreună cu Cunşi, îşi clădise coliba în râpa cea mare, printre stejarii înverziţi. In faţa faptului împlinit, preotul şi vechilul au închis ochii. Dar stăpânul... ce-o să zică stăpânul? Il zgâlţâia iarăşi aceiaşi frică ca atunci. Auzea parcă vorbele cumplite: „Indieni sălbateci, ce nu vreţi să urmaţi calea Domnului, ce nu vreţi să primiţi civilizaţia, ei bine, veţi merge drept în iad". Iadul, Andres îl vedea de pe acum: un sat mare de Indieni, unde nu întâlneai nici Albi, nici preoţi, nici vechili, nici jandarmi. Şi viziunea aceasta îl linişti.

Aninată pe o coastă a râpei, coliba era învăluită într'o tăcere de ghiaţă. Andres strigă:

— Cunşi!

Strigătul lui, în acelaş timp vesel şi tragic trezi pe micul gaga care dormea înfăşurat în scutece într'un ungher al încăperii. Răspunsul veni dinspre stejarii verzi unde Indiana, folosindu-se de umbrele serii strângea vreascuri pentru foc.

— Ia zii, **Carajo**. [1]) — Unde-mi fuseşi

— Un' să fiu? M'am dus după lemne.

—Te-ai dus după lemne? Zău? Fă-te încoa. N'auzi copilul cum plânge, plânge copilul, strigă ameninţător Indianul care nu ştia pe cine să-şi verse amarul.

Femeia lui, ştia el prea bine, nu-l minţea, dar pe el îl chinuiau poftele trupeşti împinse până la sadism de biciul Albilor.

1) Carajo: vorbă de ocară.

— Mincinoaso! urlă el. Făcu un salt de pisică. Văzându-l că vine, femeia scăpă lemnele din mână şi se ghemui sub un **penco**.

Atacul fu brutal. O trânti pe podeaua de lut a colibei; ea primi loviturile tremurând ca o pasăre înfrigurată; Durerea îi dădea spasme voluptoase.

— Unde-mi fuseşi?... In timp ce plânge copilul... Nenorocito! sbiera Indianul lovind trupul care avea să-i astâmpere dorinţa.

Apoi, gâfâind şi sângerând, căzură amândoi lângă vatră, înlănţuiţi în sălbatece mângâieri. Incetul cu încetul tânguirile lui Cunşi se potoliră. Vraja simţurilor o cuprinse. Şi sfârşiţi, adormiră, în ciuda păduchilor cari roiau, acoperiţi cu ponchoul care mai păstra încă umezeala cărărilor de munte.

* * *

Odată cu venirea iernii ceţoase, plictiseala dela conac se făcea tot mai apăsătoare. In dimineţile însorite, don Alfonso încăleca pe Negruţa lui şi o pornea prin pădurea de stejari, care se întindea de cealaltă parte a fluviului. In sat, făcea o haltă la dugheana jandarmului, ţăran cu faţa roşcovană, care nu-şi lepăda niciodată ponchoul şi purta ghete din piele de viţel cumpărate dela Quito. Izbutise s'o scoată la capăt şi, prin muncă cinstită, îşi clădise o căsuţă cu acoperişul de ţiglă. Mai întâi fusese jandarm şi proprietar al unui debit de tutun pe care-l avusese în piaţă înainte de a-l fi deschis în

propria lui locuință, apoi **capataz**[1]) dibaciu, la hacienda lui don Alfonso. Era creștin evlavios, soț bun și strângător, după părerea tuturor. Iși schimba cămașa odată pe lună și ii miroseau picioarele. Se numea Jacinto Quintano și fuma țigări „Progresul".

Vizitele lui don Alfonso îl cam stinghereau dar o scotea la capăt cu un păhărel de rachiu.

— Ia te rog, nu te sfii. E rachiu curat. Vine de sus din deal. Il face Juana cu frunze de smochin.

— Unde-i Juana?

— Juanaaa! A venit boerul.

In ușa înegrită de funingine ce dădea spre tindă în care se afla o bancă de piatră încărcată cu tăvi pline cu nepală,, **pusune**[2]) și eavocați[3]) puse spre vânzare pentru Indienii în trecere, apăru o femeie oacheșă cu ochi scânteetori și cu părul împletit în cosițe.

Ingână roșie ca focul:

— Dar doamnele ce mai fac?

— Bine, țațo... Tu, văd că te îngrași mereu.

— Se uită conașu cu drag la mine, de aia i-se pare. Și țăranca porunci lui Jacinto să aducă un pahar mare.

— Incă unul? se împotrivi musafirul.

— De ce nu? Doar n'are ce să strice.

---

1) Un fel de contramaistru.

2) Măruntae de bou fierte — Mațe, burtă.

3) In spaniolește, fructe dela tropice.

Bărbatul se duse după rachiu în timp ce don Alfonso îşi arăta recunoştinţa faţă de Juana ciupind-o de sâni şi de pulpe.

Plimbarea boerului se încheia cu vizita la prezbiteriu. Preotul şi moşierul aveau lungi şi substanţiale convorbiri. Lăsând la o parte înaltu-i spirit liberal, don Alfonso se împăcase cu sfântul părinte. Nu era acesta oare singurul mijlocitor între el şi proprietarii pădurilor la care râvnea? In felul acesta a şi pus de altfel mâna pe lotul fraţilor Ruata, cei doi orfani, protejaţii preotului, care purtau ca şi jandarmul ghete din piele de viţel. Nimeni nu putea face vreo aluzie răutăcioasă la această subită prietenie: pe dată don Alfonso, asvârlindu-şi capul pe spate, lua ţinuta omului de Stat depe piedestal.

— Nu vezi mai departe de lungul nasului.. Dar eu... Eu am planurile mele.

In umbra plantelor agăţătoare care ţeseau o perdea printre stâlpii din tirdă, proiectând o horbotă de lumină pe sol, preotul şi moşierul discutau cu aprindere despre afacerea cea mare: Guamani şi Indienii.

— Sunt sigur că bătrânul ăsta de Isidoro e un hoţ fără pereche.

— Unul care ştie cât face pământul şi cât fac Indienii, adăugă preotul.

— Dar asta nu-i aduce nici un câştig: numai mlaştini, păduri, munţi.

— Pe Indieni nu-i pui la socoteală?

— Indienii!

Preotul tăcu chibzuind cum ar putea să-şi

asigure mai bine comisionul de douăsute de sucrii care trebuia să-i iasă din această afacere. Simţea cum îi alunecă banii printre degete. Dar va şti el până'n cele din urmă să pună mâna pe ei.

Voi avea totuşi nevoe de Guamani, spuse don Alfonso cu un aer nepăsător.

— Cu sau fără Indieni?

— Cu Indieni!

— A!

Cu acest „a" temerile preotului se risipiră.

— Bine înţeles! Fără Indieni n'ar face doi bani.

— Şi ce mai Indieni! Unul şi unul. Liniştiţi, smeriţi, cu toţii. Cu aşa oameni faci ce vrei.

— Da dar toţi sau mai toţi îs burlaci. Şi un Indian holtei face cât jumătate. Ştii doar: n'are copii, nevastă care să-i ajute la bucătărie, la păşunat, la desţelenit.

— Foarte adevărat. Dar sunt mai bine de cinci sute şi am izbutit să-i aduc pe calea Domnului, buni de... — fu cât p'aci să spună „de vânzare" dar termenul i se păru prea tare — pentru muncă.

— Cred că-s destul de bine plătiţi dacă le dau huasipongo-ul.

— Uite ce-i, don Alfonso. Eu, în treaba asta n'am nici un interes. Am să mă străduesc şi am să fac în aşa fel ca să ajungeţi în cele din urmă la o învoială. Lăsând la o parte chestia bănească măruntă, această cumpărare reprezintă pentru d-ta o afacere de viitor. Vezi că e vorba, nu numai de cei câţiva Indieni de care am po-

menit, dar și de toți ceilalți, și's mulți, cari locuesc în pădure. Indienii ce nu's înscriși în registrele noastre și pe care-i putem câștiga, lucrând cu băgare de seamă. Niște oi rătăcite, cum spune Mântuitorul. D-ta ești un om de suflet, ești omul marilor întreprinderi: ce mai părinte ar căpăta acest biet norod pierdut în inima pădurii!

* * *

Cum zări venind cele două Indiene întovărășite de vechil, boerul își chemă soția.

— Cercetează-le cu luare aminte: se prea poate să fie bolnave.

— De unde ești?

— Din Cuchishano, **nina**[1]).

— Să-ți vedem plodul.

Fără să ridice capul, Indiana dete la o parte broboada, descoperind un prunc pământiu, înfășat ca o mumie egipteană. Femeia tremura de frică.

— Ai destul lapte?

— Ari[2]) nina.

— Dar țâncu-i cam slab... Ia să-l vedem pe al tău.

Cealaltă Indiană nu îndrăzni să facă nicio mișcare, lăsând-o pe stăpână să desvelească pruncul.

---

1) Tradus întocmai: fată, domnișoară. — Capătă însă o notă de respect când e vorba de stăpâna.

2) Da.

— Asta e mai gras, mormăi dona Blanca. Işi îndreptă privirea spre soţul care, rezemat de un stâlp al tindei, observa scena.

— Dar nu vezi, femeie, că are o pată de râie pe faţă?

— Ce-i asta?

— O pişcătură de păianjen, nina...

— Nu... Tu, du-te; să rămână cealaltă. Nu eşti de părerea mea, Alfonso?

Bărbatul îşi aţinti privirile asupra Indienii; făcu apoi un gest vag de învoire.

— Atunci, să-şi trimeată plodul la colibă şi să se ducă să facă o baie în gârlă, să dea jos tot jegul de pe ea. Altfel ne umple pe toţi de păduchi.

— Boerule, vezi, îmi pare că ea n'are pe nimeni. E singură de tot, se amestecă vechilul în vorbă.

— Cu atât mai bine; tu, Policarpio, ai să ai grijă de tânc câteva luni până ce-o să înţărcăm copilul.

In seara aceea, Indiana se culcă la picioarele leagănului pe nişte pături ce i-le dăduse stăpână-sa. Din trei în trei ore, pruncul cel rumen îi golea sânii. Şi zâmbetul lui părea că-i provoacă pe toţi copiii din ţinut la o întrecere de supt. Cât despre primul său rival, acesta se prăpădea văzând cu ochii.

* * *

— I-a murit doicii copilul şi i-a secat laptele, îşi înştiinţă dona Blanca soţul, care tocmai

se întorcea dintr'o inspecţie. Don Alfonso nu făcu niciun comentar.

— Du-te de adu alte două Indiene ca să-i dea copilului să sugă. Dar vezi să fie doici bune, porunci el vechilului.

— N'ai teamă, boerule, spuse Policarpio şi încălecă pe catâr.

Departe, pe un câmp de orz, câteva Indiene săpau. Curând, prezenţa vechilului se făcu simţită şi cazmalele se înfundară mai adânc în pământ.

— Unde v'aţi lăsat copiii? strigă Policarpio de pe cărare.

Ţărăncile rămaseră cu gura căscată, uitându-se una la alta de parcă omul ar fi fost nebun.

El repetă:

— Unde v'aţi lăsat copiii?

Indienele arătară spre tufişuri.

— Atunci, haideţi într'acolo!

Cu cât se apropiau mai mult de şanţ, plânsetele şi ţipetele copiilor se făceau mai ascuţite. Văzând femeile venind, cei mai măricei îşi aduseră deodată aminte de sfaturile primite: se apucară să ia cu o lingură nişte zeamă groasă dintr'o strachină de pământ acoperită cu foi de varză, căznindu-se să le dea pruncilor de mâncare cu lingura de lemn. Aceştia aşteptau, întinşi pe iarbă întoarcerea mamelor, aşteptau ţâţa, aşteptau câte patru, câte şase, câte opt ore în şir, aşteptau câtă vreme ţinea lucrul la **hacienda**.

Copiii erau înfăşaţi în scutice de culori vii ţe-

sute chiar de Indiene. Strânsoarea feşelor uşura colicele pricinuite de fierturile, pepenii şi cartofii copţi ce li se dădeau. Timp de douăzecişipatru de ore plozii zăceau strânşi în scutecele îmbibate cu excremente care fermentau şi se'ncingeau.

Cei mai măricei, cari puteau şedea, se jucau strivind şi frământându-şi excrementele. Şi mereu se iscau certuri din pricina acestor jucării.

Un copil de şase ani şedea pe vine sub ponchou ca o găină care cloceşte. Speriat de zgomotul catârului, se sculă, cu pantalonii în mâini, lăsând o dâra roşie de dezinterie pe jos. Se refugiă printre ierburi şi se trânti pe burtă pentru a-şi astâmpăra durerea care-i sfredelea pântecele şi şezutul ca un buboi copt.

Cârdul de copii fu trecut în revistă; aveau priviri buimace ca cele ale animalelor din cuştile grădinilor zoologice. Catârul umbla de colo până colo şi vechilul căută printre copiii înspăimântaţi, unul care să-i pară mai voinic şi să corespundă cerinţelor donei Blanchita.

Copiii zâmbeau catârului un zâmbet schimonosit măcinat de dezinterie, de friguri, de anemie, de puroi, de râie, de idioţie sau de epilepsie. In cele din urmă ţăranul se hotărî: o lepădătură murdară, bolnăvicioasă şi pocită îi păru a fi cel mai vânjos produs omenesc din ţinutul Anzilor.

Plânsetele, care până atunci nu se auziseră decât pe'nfundate izbucniră de odată.

Pruncii înfometaţi nu mai aveau astâmpăr simţind apropierea mamelor.

Un hohot de plâns prelung izbucni din gâtlejurile pruncilor culcaţi cu faţa în sus, răsu-

nând departe deasupra vârfurilor euca'iptilor.

Vechiiul domina, acoperea țipetele cu vocea lui de bețivan:

— De ce nu dați copiilor să sugă? Sunt toți slabi ca vai de capu'lor. Ce? nu le place laptele, Indiene afurisite?

— Jajaiay... Indiene afurisite, a spus, bolborosiră femeile în cor. Și una, cea mai bătrână, lămuri:

— **Manusus misa son**[1]. — Nu-s învățați să stea cu gura închisă. Doar avem de lucru, zău! Ii lăsăm și noi colea, cu fiertură.

— Doamne! Și eu ce-o să-i duc acu stăpânii? Copilul nu mai are ce suge. I-a secat laptele lu'longa de la Cachishano.

Nici nu isprăvi bine vorba și mamele se și înghesuiră cu copiii lor în brațe, expunându-i cu aceiași șiretenie cu care ofereau marfa la târgul de Luni. Doar se svonise prin împrejurimi că longii din Cashischamo i se dădea de mâncare întocmai ca și Albilor și fiecare din ele își dorea o astfel de fericire.

— Al meu... Vezi-l... Ce gras e...

Și mama își ridica copilul pentru ca vechilul să-l poată cerceta mai cu de-amănuntul. Unele se căzneau să-și stoarcă sânii; o țâșnitură de lapte stropi capul catârului; alta își scuipă în palmă și șterse obrajii pruncului.

— Uite-te la al meu, conașule.

— Ba la al meu.

— Ba la al meu.

Strigătele femeilor răsunau în mijlocul câmpului ca în toiul târgului.

---

1) **Sunt prost învățați.**

— N'am nevoe de voi ca s'aleg, spuse țăranul, și chemă mai aproape două femei ai căror copii păreau oarecum sănătoși.

— Și noi ce să facem?

— Duceți-vă.

— Dacă nu dați gata câmpul, vai de voi!

Neliniștea cuprinse din nou copiii, pe care vizita neașteptată a mamelor îi mai întărise puțin. Trebuiau să'ndure iar spaima unei așteptări prelungite până la amiază, când soarele ardea spatele țăranilor ca o cataplasmă de muștar și-i silea să se adăpostească la umbră.

Amiază, ceasul în care taïtas veneau să mănânce **cucayo de tostado** [1]) trântiți la pământ, buimăciți, în liniștea câmpului și'n arșița soarelui, nepăsători la țipetele copiilor. Oboseala, soarele și pământul pe care-l răscoliseră cu mâinile și picioarele, nu le dădeau răgaz să se lase duși de gânduri duioase.

Soarele ardea, pământul ardea, setea ardea, oboseala ardea. Găfâind, o Indiană ridică ochii spre cer grăind cu glas profetic:

— Uite... Arde a ploaie. Acu vine!

*
* *

Don Alfonso aflase că lemnul și cărbunii erau foarte căutați și bine plătiți de catârgiii care duceau aceste mărfuri în capitală și'n satele învecinate.

---

1) Provizii ce-și iau Indienii pentru timpul lucrului.

Işi făcu socoteala că, scoţând din pădure tot ce se putea scoate, va izbuti, după prima tăere, să-şi plătească impozitele şi datoriile.

Lucrul în pădure începu cu două zeci de Indieni din Guainani şi zece de la haciendă.

— Trebue să mergi la pădure, porunci Policarpio lui Andres.

— Şi Cunşi, ga?

— Trebue să rămâie să mulgă vacile. Cum vrei s'o duci aşa departe. Se 'mbolnăveşte.. ţi se 'mbolnăveşte muierea şi-ţi moare.

— Păi...

— Trebue să rămâe să mulgă vacile; ai înţeles ori ba?

— Da de ce să mă duc aşa departe? Aş rămâne mai bine să păzesc câmpul.

— Dumnezeule! ce Indian puturos! ar dormi cât e ziua de mare. Nu merge aşa cum vrei; a poruncit stăpânul să pleci; ai înţeles? Asta-i!

Fără a aştepta răspunsul, Policarpio se depărtă lăsându-l pe Indian pradă desnădejdii.Va trebui să petreacă cel puţin patru luni printre stejaril din munţi, va trebui să lupte cu gerul, cu burniţa, cu mlaştinile, cu frigurile, cu lipsa lui Cunşi mai cu seamă, căci asta îl chinuia mai mult de cât orice. Măcar s'o fi putut lua cu el... dar nu se putea; ea trebuia să rămâe să mulgă vacile.

— Trebue să rămâi să mulgi vacile, spuse el, în timp ce femeea lui se şi pregătea să-l petreacă, luând obicinuitul cucayo[1]) pentru drum.

— Trebue să rămâi! mai spuse el odată.

---

1) Mâncare rece pe care Indianul o ia cu dânsul în călătoriile lungi.

Când se crăpă de ziua, oboseala urcuşului îl făcură să uite de teama din ajun.

* * *

O mamă se văită.

— Laptele Indianei işteia nu-i prieşte copilului; îi face rău la stomac.

Vechilul făcu un gest de neputinţă.

— Să vedeţi, doamnă... e greu de găsit.

Don Alfonso era învăţat numai cu ascultare oarbă din partea Indienilor.

— Curajo! strigă el. Va să zică nu se poate găsi o Indiană care să aibe lapte ? Şi faţa lui aducea cu aceea a unui zeu mâniat.

— Da sigur că sunt, dar copiii sunt tare, tare slabi.

— Mama lor! Să mai poftească vreunul să-mi ceară bani înainte pe motivul că i-a murit cineva !

Mânia stăpânului limpezi memoria beţivanului.

— Acum îmi vine în minte. Longa Cunşi are un gaga.

— Foarte bine! să vină chiar acum, are cui să lase copilul?

— Păi, asta-i, că n'are. Inălţimea Voastră, nu-şi aminteşte că i-aţi trimis bărbatu la pădure?

— Andres Chiliquinga?

— Păi da. Şi împuţitul de Indian nu era mulţumit că pleacă ; ba se vorbeşte cum că s'ar întoarce în fiecare seară acasă pe nişte cărări, pe care le ştie numai el.

— De aşa departe?

— De aşa departe.

— Dar şi când l'oi prinde vai de capul lui !

— Sunt groasnici oamenii ăştia. Bine, acum du-te şi adu Indiana.
— Mă duc, stăpâne.

* * *

Se lăsa noaptea pe munţi şi Indienii se 'ntorceau de la muncă. Lucraseră pe ploaie ceasuri întregi; cât nu ştiau nici ei, soarele nu se arătase în ziua aceea. Şi acum, istoviţi şi cu poncho-urile muiate se 'ndreptau spre coliba în care-şi petreceau noaptea pe pământul gol, deavalma, cu hainele ude pe ei; aburi cu miros de staul pluteau deasupra lor. Somnul îi cuprindea îndată, somnul adânc al oamenilor trudiţi care dau pradă păduchilor trupurile lor sdrobite. Acoperişul jos stătea gata să se surpe, aerul era de nerespirat. Andres, folosindu-se de 'ntunericul ce învăluia totul, se depărtă prin noroiul care-i înăbuşea sgomotul paşilor.

După două ore de mers, ajunse în faţa colibei sale. Incercă să deschidă, observă însă că uşa era legată cu o funie; o desfăcu, pătruns de spaimă.

— Cunşi, Cunşi, răsună glasul lui în beznă. Se duse la saltea; dădu peste blana de oaie şi ponchoul care o acopereau; le pipăi, erau reci. O tânguire îi strânse gâtlejul, dar i se opri pe buze. Bâjbâi ca năuc şi apoi rămase nemişcat în întuneric. Se văzu la poarta haciendei, se văzu spărgând uşa stăpânului, se văzu în faţa preotului care-i cerea plata pentru sfaturile creştineşti. Când îşi veni în fire, se trezi ţintuit în beznă.

Ce se 'ntâmplase cu femeea şi copilul lui?

Erau poate în vreun bordeiu ca să păzească nişte semănături sau hambare.

Cine le-o fi poruncit? Boerul, jandarmul, vreun neam sau prieten de-al stăpânului; de bună seamă c'avea faţa albă şi ştia citi în hârtii.

Şi apoi, la ce bun să mai cerceteze? Tot n'avea dreptul să crâcnească. Cine era el să se poată încumeta la vorbă?

Ajunse în pădure după începutul lucrului; supraveghetorul îl întâmpină cu lovituri de picior.

— La ce o sterseşi, dihanie spurcată, ai? Vei să dormi în împuţita ta de cocioabă în loc să stai aci la căldură? Tâmpiţii îştia, nu-i chip să faci oameni din ei. Acum stai de-aşteaptă să le treacă abea frigurile şi t'ei duce cu ei să dobori mirţii.

La amiază, când îşi veniră în fire bolnavii, Andres o porni cu ei căutând un mijloc s'o şteargă; „muiere nesimţită! pleacă şi lasă toate vraişte... găinile, porumbul, cartofii... până şi câinele e dus"!!

— Ce-om mai mânca acu? mormăi el.

— Nici cucayo n'ai? spuse un Indian. Fără a mai da vreun răspuns, Andres se apucă să lucreze din draci.

Sub loviturile de secure crăcile se cutremurau şi din creştetul lor cădeau grămadă frunzele de-un verde negricios şi puzderie de insecte păroase şi scârboase.

Unde-or fi ei oare? Cum să plece? Gândul i se frânse, şi securea se'mplânta tot mai adânc în trunchiul mirtului.

Ridică ochii spre cerul plumburiu parcă era

privirea catârului istovit ce-şi roteşte ochii în jur după o zi de cărat.

Ii venise de hac copacului şi o toropeală nespusă luă locul bărbăţiei de adineauri. Se lăsă în voie. Nu se mai frământă cu gândul. Puse piciorul pe o cracă ce părea că i se mai împotriveşte: „Doar n'oi fi vrând să-ţi râzi de mine, mama ta!“ Şi strângând între degetele încleştate coada securei ridicate, socoti timp de câteva clipe punctul unde trebuia să lovească. Inşfacă-l! Vino-i de hac, curajo! strigă el trântind arma cu un gest liberator. Dar securea, în căderea ei, devie cu câţiva milimetri, şi se prăvăli peste picior spintecându-l, pentru a se 'nfige apoi în trunchiul răsvrătit.

— Ayayay, carajo! urlă el înfiorat; sângele ţâşnea ca dintr'un şipot. Peste puţin nu i se mai auzi glasul. Găsise ce căutase.

Tovarăşii săriră care mai de care. Unul mai priceput, strigă:

— Fuga să coboare unul s'aducă puţin glod putrezit să-i punem la picior.

Un Indian o luă la fugă în căutarea leacului.

— Ai spus s'aduc fuga...

Ţinea în mâini leacul din care se scurgeau bale împuţite şi noroioase.

— Noroc că-i putrezit bine.

— Carajo! Pe cine oblojiţi acolo? întrebă furios supraveghetorul; sosea tocmai la timp să-şi poată arăta priceperea de bun conducător şi iscusit tămăduitor.

— Nu-i nimic boerule. Ce să fie? Andres şi-a tăiat piciorul. Şi l-a sdrobit puţin. Indienii adunaţi în jurul rănitului comentau ne în-

demânarea țăranului; cu mutre compătimitoare.

— Știam eu ce spun, trebuia să se 'ntâmple ceva. Prea nu avea poftă de lucru. Te-a pedepsit taïta Dios, netrebnicule. Ce vreți să-i puneți? Noroi? Nu-i bun la nimic; e ca și cum te-ai apuca s'astupi o țeavă cu el. Tu, José Tarqui, du-te vezi dacă sunt pânze de păianjen în colibă. Asta-i mâna lui Dumnezeu. Vezi de adu mai mult. Fuga.

Indianul se 'ntoarse în goană cu mâinile pline de pânze de păianjen.

— Să fi văzut ce mai erau!

— Cu asta ai să te vindeci, mormăi chiorul; și cu siguranța medicului care bandajează o rană cu o fașă desinfectată, puse pânzele de păianjen murdare pe bontul însângerat. Ridică apoi ochii căutând cu privirea o fașă de legat piciorul.

— O cârpă?

— Nu-i.

— Nu-i.

— Fire-ați voi ai dracului. Nu-i... Nu-i... Indieni tâmpiți. Când v'oți duce 'n iad, tot nu-i o să ziceți... nu-i o să vă spună și taïta Dumnezeu și repezindu-se la un Indian, care, rezemat de coada securii, privea la cele ce se petreceau, îi smulse o bucată mare din cămașa murdară. Acesta înțepeni și rămase în contemplația buricului său; hohote de râs răsunară din toate părțile.

— Hâ... Hâ... cur gol, strigă unul.

— Cur gol, repetară cu toții printre râsetele care încolțeau pe omul ce stătea încă sprijinit de coada securii.

Dar supraveghetorul se și înțepenise plesnind din biciu.

— Gata gluma! La lucru Indieni puturoşi. Mai sunt doar două ceasuri pân' să se 'nnopteze. Şi tu, tu nu mai eşti de treabă grea, t'ei duce numa să strângi frunze verzi din râpă, să le punem mâine pe cărbuni. Şi, cum Andres încercând să se ridice în picioare lăsă să scape o tânguire, iscusitul conducător de Indieni, îi ajută trăgându-i două bice sdravene pe umeri, în timp ce-şi afirma autoritatea sbierând:

— Doar n'ai fi vrând să faci pe ţâncul acum? Porcule!

A doua zi rănitul simţi sângele svâcnindu-i cu putere în picior, de par'că i-ar fi bătut inima acolo. Il durea şoldul când mergea. Nădragii, de obiceiu umeziţi de rouă, se uscau mai repede în jurul piciorului bolnav.

In dimineaţa a treia, se trezi sbătându-se în fierbinţeală. Incercă să se ridice, dar nu izbuti; zăcea întins pe jos văicărindu-se ca un om beat. Când sosi Rodriguez chiorul, nu mai folosi nici biciul.

— Carajo! Să vedem ce-o fi având împuţitul ista de Indian. Miraţi că leacul izbăvitor dăduse greş, oamenii rămaseră pe loc. Un neam de-al lui Andres, Indianul Isidro Chiliquinga, apropiindu-se de bolnav, îi desfăcu faşa, care, desfăşurându-se răspândi un miros puturos de carne în descompunere, de hoit. Ieşi la iveală o rană plină de puroi, care părea că are o viaţă a ei aparte. Incurcat, metisul căută un diagnostic pe feţele Indienilor ce se holbeau unii la alţii.

— E plin de viermi ca o labă de catâr, mormăi Isidro strivind marginile rănii. Nişte vier-

mişori care aciuiaţi de rana împuţită alunecară jos.

— Duceţi-l la haciendă, porunci chiorul, renunţând la ştiinţa lui.

— Isidro Chiliquinga îl luă în cârcă pe Andres si se afundă în pădure, în timp ce în urma lui, se auzea biciul trosnind pe spatele malaricilor.

* * *

Primul care veni să-l vadă fu vechilul. „Pe mine nu mă duce nimeni!" gândi el intrând în bojdeuca de paie însoţit de un vraci indian.

Se aplecară amândoi deasupra trupului; se auzi un geamăt. Indianul, care avea să certifice boala, după ce mai mări suferinţa bolnavului frământându-i cu putere piciorul umflat emise diagnosticul grăind cu gesturi misterioase:

— E vrăjit!

— Atunci îngrijeşte-l. Trebue să rămâi aici; ştii bine că Cunşi nu poate veni, ea dă ţâţă copilului, îl lămuri vechilul. O teamă superstiţioasă puse stăpânire pe el, căci se 'ndoise de farmecele ce-l ajunseseră pe Andrei

— I-oi scoate eu îndată farmecele cu nişte ierburi. Aşteaptă-mă până ce mă 'ntorc de la râpă.

— Vino mai repede.

Din clipă în clipă, teama lui Policarpio creştea şi peste puţin, omul o luă la fugă strigând mereu: „Vrăjit, vrăjit".

Nici măcar preotul nu cunoştea taina acestui rău.

Când se 'ntoarse vraciul, încărcat cu ierburi, îl găsi pe Andres singur văitându-se desnădăjduit în mijlocul bordeiului.

— Cuşkaristu, nu.

Iscusitul izgonitor de vrăji făcu focul cu balegă uscată de vaci, puse ierburile în oala de pământ în care Cunşi făcea de obicei mazamòra şi pregăti fiertura care-i dăduse totdeauna rezultate strălucite. In timp ce aţâţa focul, bolborosea cuvinte născocite de el cu care izbutise totdeauna s'alunge necuratul. După ce ierburile au fiert bine desfăcu legătura de pânză, şi cu buzele ţuguiate în chip de ventuză, se apropie de piciorul schilodit din care se scurgeau viermii şi puroiul; prinse rana într'un sărut care-i umplu gura cu scursori şi-i strepezeau cerul gurii şi limba. Bolnavul tresări. De bună seamă că această operaţie îl răsunase până 'n cele mai adânci fibre ale creerului. Scoase un ţipăt şi rămase nemişcat.

Ventuza trăgea din ce în ce mai tare. O străfulgerare de triumf străluci în ochii vraciului. Aşa se 'ntâmplă în totdeauna; înainte de a ieşi, boala îl cufunda pe bolnav în necunoştinţă. Asta o ştia el. Şi mai ştia că la suptul lui, nici cele mai înrădăcinate rele nu puteau rezista.

Cu o asvârlitură de scuipat îşi goli gura şi pentru a înlătura orice putinţă de molipsire îşi şterse cu dosul mânecii balele sângerânde ce i se prelungeau din colţul buzelor.

Cercetă scuipatul:

— Cu mine, nu merge aşa, carajo.

Folosindu-se de inconştienţa bolnavului, se

grăbi să întregească tratamentul cufundându-i piciorul în apă fierbine, care mai clocotea încă.

Această operaţie trebui repetată timp de cincisprezece zile şi rana se vindecă. Dar Andres rămase schiop.

Schiop, aşa dar nefolositor. Numai datorită milei stăpânului şi bunăvoinţei doamnei Blanquita putu el rămâne cu huasipungo-ul lui. Mai mult încă; i se încredinţă o treabă de chacrama [1]) până la vindecare.

— Nu va avea altceva de făcut decât să păzească recolta ziua şi noaptea, cocoţat pe un mirador [2]); asta-i o treabă de copil de opt ani; în sfârşit dacă s'a întâmplat o astfel de nenorocire, trebue s'o facem şi p'asta; cel puţin pân 'om vedea cum l'om putea folosi, grăi don Alfonso.

— Şi până o creşte copilul. Ii prieşte foarte bine laptele femeii, sfârşi dona Blanca.

— E o Indiană de treabă.

Andres îşi petrecu zilele şi nopţile cocoţat pe o colibă aşezată în mijlocul câmpului pe porumb, scoţând ţipetele cele mai potrivite pentru înspăimântarea păsărilor. Căci la cea mai mică neatenite, cârduri de papagali se năpusteau asupra recoltei.

— Eaaaa!... striga invalidul din vârful postului său de observaţie şi papagalii o luau din loc.

Intr'o noapte, Indienii cu huasipungo-urile din deal auziră un zgomot de vite ce se năpus-

1) Indian însărcinat cu supravegherea câmpului.

2) Post de observaţie primitiv în coloniile spaniole.

teau spre câmpul de porumb din vale; vitele rupseseră îngrăditurile.

Un strigăt răsună în beznă.

— Stricăciuni... la haciendă.

Larmă de glasuri coborî de pe deal — trezind natura adormită — Andres nu putu din cauza betegiei cu toate sforţările sale, ajunge la timp.

Şi după ce cu multă greutate au fost alungate, vitele care profitau de cel mai mic ascunziş al nopţii, i se deschise iar rana cicatrizată de curând.

Ţipetele treziră pe don Alfonso; aruncă un ponchou pe umeri şi ieşi sub galerie. Trimise să scoale servitorii şi le porunci să dea o mână de ajutor chacrama-ilor. Lăsase răfuiala pentru a doua zi.

Stătu un timp pe gânduri rezemat de un stâlp al galeriei.Nu era o nimica toată să te scoli în miez de noapte; numai un om muncitor ca el era în stare s'o facă. Se va putea mândri pe bună dreptate cu toate astea la întrunirile clubului; chestiunea va putea da subiecte de conversaţie la o ceaşcă de ciocolată în adunările Societăţii Agricultorilor din care făcea parte. Ii şi vedea pe tovarăşii săi, cuprinşi de fiori la auzul povestirii unui atare eveniment, căci acesta era într'adevăr un eveniment. E mai înspăimântător să te simţi pierdut în bezna nopţii, în creerul munţilor, decât să rătăceşti în imensitatea gheţurilor polare.

— Fără 'ndoială, îşi spuse el în cele din urmă, sunt cel mai harnic om din ţinut, sunt capul unei mulţimi de muncitori, călăuza, făclia... Fără mine... fără mine, nimic nu s'ar face.

Fu cuprins de dorinţa puternică de a sorbi acest triumf împreună cu soţia sa. Trecând prin faţa odăii unde dormea Cunşi, o furnicare în pântece îl făcu să se oprească în faţa uşii. Işi lipi urechea de broască; sforăiala Indianei deşteptă în el o patimă tinerească.

Impinse uşa cu putere, aţâţat de mirosul trupului adormit în întuneric. Cunşi se înălţă pe salteaua aşezată la picioarele leagănului şi vru să strige ajutor, vocea stăpânului însă o opri. Fremătând de dorinţă, bărbatul pipăia trupul femeii. Impotrivirea ei nu fusese decât instinctivă, nu folosi însă la nimic: mâinile care o strângeau erau ale bărbatului a-tot-puternic, ale bărbatului — Dumnezeu.

Să strige? Cine s'o audă? Andres? Pruncul care dormea lângă ea? Işi înghiţi lacrămile, închise ochii şi simţi cum i se umezeşte nasul. Fără să scoată o vorbă îndură reşemnată apăsarea bărbatului.

Când se ridică, lăsând femeea cu şalele sdrobite, don Alfonso bombăni:

— Ţi-e şi silă! Cu vitele astea nu-i chip să ai plăcere. Zac acolo ca nişte mortăciuni. Se vede de la o poştă că's de rasă inferioară.

* * *

Când Cunşi se 'ntorse la huasipungou, Andres se uită la ea măsurându-i pântecele cu privirea. Ea-i ghici gândul şi se făcu că nu-i pasă arătându-i fără teamă trupul slab, dovada netemeiniciei bănuelilor lui.

Iarna venea iarăşi.

Familia Pereira hotărî să se 'ntoarcă în capitală. Dona Blanca şi Lolita socoteau că totul e în ordine; Don Alfonso însă nu ştia cum să-şi înceapă raportul asupra lucrărilor pentru exploatarea lemnului din Ecuador.

— Nu-ţi face sânge rău, îl liniştea dona Blanca.

— Dar ce să le spun?

— Păi, ce-ai făcut; nu le-ai cumpărat pe nimica toată pădurile din Oriente? Nici în trei ani nu se putea face mai mult.

— Dar şoseaua, dar huasipungourile, dar toate celelalte?

— Incetul, cu încetul. Ai să te 'ntorci singur şi ai să 'ncepi lucrările. Trebue să plăteşti o parte din datorii şi o parte din impozite. Doar afacerile ţi-au mers bine anul ăsta.

Dorinţa tainică a donei Blanca era să se 'ntoarcă la oraş; ducea dorul slujbelor religioase, al giuvaericalelor, al prietenelor şi al părintelui Uzcategui. Şi izbuti să-l convingă pe soţul ei.

Când, după o săptămână don Alfonso se sătură de plăcerile capitalei şi după ce primi instrucţiuni de la unchiul Julio, omul nostru de ispravă, escortat de doi Indieni, călare pe Negruţa lui, o porni iar la drum spre Miază-zi. Ajunse în sat după amiază şi Juana, care tocmai vindea sub tindă nişte **chicha**[1]) şi trei zeci şi unu[2]) câtorva Indieni ce şedeau la pământ, îl primi cu un **ele**[3]) de uimire.

---

1) Băutură care potoleşte setea Indienilor, făcută din porumb şi orez.

2) Ciorbă de maţe de bou.

3) Exclamaţie de surprindere.

— Jacintooo... Ia te uită, a venit boerul.
— Singur?
Țăranul își puse mucul de țigară pe un colț al tejghelei și eși din prăvălie zâmbind cât putu mai frumos cu fața lui grasă și arsă.
— Dați-vă jos de pe catâr, boerule. Cred c'o să beți un păhărel cu noi. Doar nu suntem în pustiu aici.
— Mulțumesc, dragă. Dar, mai întâi trimite să-l cheme pe preot; o să bea cu mine un păhărel.
— Să trăiți boerule.
— Ei!... Ce stai și nu chemi omul înăuntru? Doar n'o să stați de vorbă în tindă, îl pofti femeea.
Se așezară în odaia care servea familiei Quintana drept cameră de culcare. Podeaua era acoperită cu o rogojină, pereții îmbrăcați în ziare și ilustrații din reviste, îngălbenite de vreme. La căpătâiul patului atârna o icoană a Fecioarei, iar de jur împrejur erau prinse nenumărate alte icoane pe care le cerea Jacinto în dar de la farmaciști, când se ducea de vale la Quito după medicamente, marfă ce o revindea apoi în sat.
— Ședeți, vă rog.
— Aici, pe pat parcă-i mai bine; când ești beat, nu-ți mai trebue nimic.
— He hei, cine vorbește de băutură? întrebă femeea intrând cu o farfurie de mâncare de ouă și porumb copt garnisită cu ardei.
— Hai... înfigeți-vă. Și de băut, să vă dau chicha?
— Imi face rău.

— Nu e chicha de aceea de-a Indienilor înăcrită cu zeamă de agave. E de cealaltă, chicha de porumb.

— Aş bea mai bine un pahar cu bere, că aldeiul e iute.

— Adevărat! Dar nu avem decât bere de Mona. Cea de Campana se'nnăcreşte repede şi aici nu prea se vinde; mai bine aţi lua un păhărel de chicha că o să mistuiţi mai bine.

— Mulţumesc. Şi du-te acum de spune Indienilor cari aşteaptă afară, că pot pleca, dar să-mi lase catârul.

Faţa zâmbitoare a preotului aduse o notă familiară şi veselă.

— Ei! Don Alfonso, ce mai e nou în Quito al nostru?

— Nimic interesant. Dar, băuturica unde e?

Bărbatul şi femeea dădură buzna afară ca şi cum s'ar fi bătut pentru cinstea de a-şi servi stăpânul.

Moşierul se apucă să umple păhărelele. Se încinseră la vorbă. Don Alfonso puse în discuţie problema şoselei.

— Suntem singurii care putem întreprinde o astfel de lucrare. Dumneata, de pe înălţimea altarului şi tu de la jandarmerie: e o operă cu adevărat patriotică şi trebue să ne apucăm cât mai repede de lucru, pentru ca la momentul potrivit să putem avea la'ndemână toate braţele din sat.

In ceeace mă priveşte, sunt gata să dau Indienii de pe proprietăţile mele. Sunt sigur că şoseaua va fi gata până trei săptămâni. Mi-

nistrul mi-a oferit ajutorul unui inginer, pentrù ca această operă de interes general să fie dusă la bun sfârşit. Dacă noi n'am izbuti, ţara n'ar mai putea înainta nici cu un pas către civilizaţie.

Dar... de ce nu beţi? se'ntrerupse Don Alfonso. Cei de faţă îi sorbeau cuvintele de pe buze.

— In sănătatea dumitale.

— In sănătatea dumitale

— A venit ceasul să dăm viaţă locuitorilor acestor ţinuturi; drumurile reprezintă viaţa popoarelor.

Asta o citise pe undeva. Faptul c'a putut scoate la iveală la momentul potrivit fraza învăţată, îl umplu de mândrie; făcu un gest brusc cu mâna.

— Dar, credeţi că va fi cu putinţă să facem cei douăzeci de kilometri de drum, care ne lipsesc, numai cu corvoadă? obiectă preotul.

— Ce? Nu ştii că şoseaua de la San Gabriel la Tulear a fost făcută cu cinci echipe de corvoadă şi că astăzi regiunile acestea şi-au ridicat valoarea cu cincizeci la sută? Inchipuiţi-vă că unui neam de-al meu care are o mică proprietate pe acolo i s'a dat acum de curând cinci zeci de mii de sucrii pe ea.

— Straşnic! exclamă preotul neputându-şi stăpâni bucuria care-l cuprinse deodată: un gând îl străfulgerase.

— Am putea începe chiar acum în vară, de sărbătoarea Fecioarei.

— Cum vrei..., răspunse don Alfonso clipind din ochi.

— Nu... Nu din pricina pe care o bănueşti, ci numai pentru că Indienii şi ţăranii simţindu-se astfel ocrotiţi de Prea Sfânta Fecioară, vor lucra cu mai multă râvnă.

— Şmecher mai eşti... Şi cei o sută de sucrii pe care ai să-i scoţi de la Indieni pentru sărbătoare?

— Da, desigur că va fi o serbare cum nu s'a mai pomenit. Ca şoseaua...

— La urma urmei! De vreme ce nu alegi hacienda mea...

Jacinto Quintana, văzând că patriotismul său nu-şi găseşte întrebuinţare, interveni.

— Şi eu, cum v'aş putea fi de folos?

— Tu ai să fii perceptorul. Ai să culegi ceeace va semăna părintele. Ai să iei în primire vitele. He hei... Ai s'aduni salahorii, de bună voe ori cu forţa... Treaba ta.

— Şi numai eu să fac toate astea?

— Puşlama... N'ai decât să găseşti momentul potrivit. De pildă, în timpul unei serbări.

— Da, dar... răspunse ţăranul ca şi cum i s'ar fi deschis deodată ochii.

Juana intră cu ultima sticlă de băutură în timp ce don Alfonso întrebă:

— Oare câţi vor răspunde de bună voe la chemarea pentru corvoadă, după părerea dumitale?

— Destui, răspunse preotul în timp ce Jacinto porunci femeii să pregătească o licoare de scorţişoară.

— Dar care sunt ăia? strigă don Alfonso cu glasul răguşit de băutură.

Toţi locuitorii ţinutului defilară în faţa ochilor lor: bătrânul Calupina, negustorul de oi; Melchor cu fetele, cele două vlăstare frumoase; Cuso telegrafistul; Timoteo, învăţătorul cel adus din spate, care-şi petrecea toată ziulica râzându-şi de cocoşii părintelui, mândru pe cocoşelul lui mic cenuşiu câştigător în cinci lupte; apoi maimuţoiul ăla miorlăit care se jelea mereu de dureri în umeri José Santiana, ţesător de pantofi de pânză, fost spion de poliţie la Quinto, de unde trebui să se'ntoarcă fiindcă fusese amestecat în nu ştiu ce afacere cu bucătăreasa domnului intendent; Conchamay ciungul, care în timpul faimosului proces al apelor, îndrăsnise să înfrunte soldaţii veniţi să-l apere pe boier şi care îşi datora porecla faptei sale vitejeşti; Amador, schiopul, care făcea pe brutarul, fraţii Ruata, cu reputaţia lor de intelectuali.

— Şi mai cine? stărui mosierul.

— In sănătatea dumitale, răspunseră preotul şi Jacinto, nemaigăsind alte nume.

— Mişa cu droaia lui de copii.

— Omul cu ochii albaştri, cu femeea lui şi cumnatu-său care a venit s'aducă mărfuri din deal.

— Şi pe urmă?

— Bunicul Juan.

— Indienii din cartierul Caltahunao.

— Ei, firar să fie!... Şi mai cine? stărui moşierul din ce în ce mai nerăbdător.

— Copii de şcoală.

— Nu-i destul, sbieră Alfonso şi bătu odată

cu pumnul în masă de se răsturnă sticla goală. Ţipătul îl înspăimântă pe slujitorul Domnului şi pe cel al legii cari trecuseră în revistă pe toţi locuitorii.

— Nu-mi ajunge, firar al naibii! repetă stăpânul cu o mutră sălbatică.

Cei doi oameni încercară să zâmbească pentru a potoli furia boerului.

— Indienii, se încumetă ţăranul.

— Alţii!.. alţii!...

Tăcerea ce urmă nu potoli teama de care fuseseră cuprinşi cei doi tovarăşi. Ba dimpotrivă, lumânarea cu pâlpâirile ei, arunca reflexe metalice în ochii sticloşi ai lui don Alfonso. Acesta aplecase capul deasupra mesei, holbându-se la acoliţii săi, care nu-şi dădeau seama cine mai lipsea încă din acea listă nesfârşită de sclavi ce aveau să se târâe de bună voe pentru a săpa râpele, a usca mlaştinile, a sfărâma stâncile, a deschide un drum, pe care nici cârmuirea nu-l putuse croi.

— Cine? mormăi el în şoaptă ca un hipnotizator obosit.

Ostenit de jocul de-a tăcerea, izbucni în hohote de râs spre marea disperare a celor doi oameni.

— Ha... Ha... Ha... Şi pe voi nu vă socotiţi? Drăguţii de ei!

— Dar nici vorbă că da.

— Se'nţelege de la sine, noi o să fim în frunte.

— Asta am vrut s'aud din gura voastră, îngână moşierul cu un aer triumfător şi ridicând sticla până la ochi, întrebă pe ţăran:

— Vra să zică, nu mai ai nimic?

— Cele trei kilograme pe care le-am avut, s'au isprăvit.

— Dar mie mai mi-e sete. Vezi, ia catârul meu de afară şi du-te până la haciendă. Spune-i lui Policarpio să-mi trimită o sticlă din cele care-s în bufetul din sufragerie.

— Bine, iacă m'am dus.

Preotul şi boerul aşteptară pân'ce se pierdu sgomotul ultimilor paşi ai catârului. Se priveau cu o expresie de veche complicitate. O ochiadă către bucătăria unde se găsea Juana, o schimonoseală de politeţă care părea a spune: treceţi cel dintâi, şi don Alfonso se ridică împleticindu-se. Preotul simţea furnicături libidinoase răsucindu-i măruntaele.

In bucătăria luminată de o lumânare de seu lipită pe zidul vetrei, Juana aţâţa focul suflând în **fucunera** [1]). Obrajii îi erau rumeni şi ochii strălucitori. Bălăbănindu-se, don Alfonso, căzu peste ea şi, fără vreun alt preambul îi vârâ mâinile pe sub fuste.

— Nu aşa... C'an celelate dăţi!

— Nu face pe nebuna, lasă-mă. Doar te iubesc.

Gura băloasă a beţivului se lipi în chip de sărutare pe ceafa femeii.

— Idioato, că tare mai eşti...

La urma urmei femeii îi era tot una; simţea o toropeală prin tot trupul şi se lăsă s'alunece

1) Tub de fier sau trestie de zahăr prin care se suflă pentru a aţâţa focul.

încetişor pe podea. La ce s'ar mai împotrivi? Ii mai stăruia încă în minte prima scenă de acest fel de pe vremea când era încă fată. Intâlnise într'o după amiază pe don Alfonso în mijlocul câmpului. Era voinic, mai tânăr şi mai chipeş ca acum. Se mărginise doar s'o întrebe încotro se ducea, apoi se repezise la ea trântind-o la pământ tot aşa de năvalnic ca şi de astă dată. Furioasă, ea îl lovea cu pumnii în obraz în timp ce el îi frământa sânii şi-şi împingea genunchii între pulpele ei pentru a i le desface. Plânsese, se rugase, îşi muşcase buzele până la sânge, dar toate acestea nu făcură decât să mărească frenezia bărbatului care, strivind-o cu toată greutatea lui, o sfâşiase cu sălbăticie. Apoi fata se lăsase în voia acelei puteri care îi răscolea simţurile, a buzelor ce se lipeau de gura ei, a mâinilor ce-i frământau sânii. Nici să-l muşte nu putuse, căci o părăsiseră puterile, lăsând-o pradă sfârşelii care o cuprinsese. Şi de atunci nu s'a mai împotrivit.

După stăpân, veni preotul. Acesta era şi mai greţos, dar făcu dragoste cu mişcări de copil de ţâţă.

Când Juana încercă să se ridice, îşi ascunse într'un surâs ruşinea ce o năpădi, când întâlni privirea celui mai mic dintre copiii ei, care dintr'un ungher al bucătăriei, urmărise scena.

*
* *

Trebuia să-şi cunoască mai bine interesul prea fusese totdeauna uşuratec; nu era el din

aceia cari porneau o anchetă pentru câţiva sucrii mai mult sau mai puţin.

Dar acum n'o să mai meargă aşa; se făcuse un adevărat om de afaceri, un om plin de iniţiativă, care ştia să-şi pună în valoare talentele în materie de agricultură. De altfel, când trecea în fiecare dimineaţă călare îndreptându-se spre sat ca să grăbească lucrările de propagandă pentru corvezi, se putea citi în ochii lui adânci şi pătrunzători, speranţa unor mari înfăptuiri.

Ceeace numea el planul de reconstrucţie al unei familii în ajunul realizării unui echilbru, i se părea măreţ. Deocamdată era vorba doar să se însămânţeze pământul pe care-l puteau săpa Indienii, lucrând dela cinci dimineaţa până la şase seara şi dacă recolta era bună, să fie dusă toată la oraş. Incă puţin şi şoseaua va fi gata. Astfel o să poată plăti unchiului Julio o parte din datorie şi apoi va ajunge un adevărat tovarăş activ în afacerea care se pregătea.

Stăpânul şi vechilul se îndreptau spre oraş călare pe catâri, vorbind despre semănăturile apropiate.

— M'ai înţeles, când m'oi întoarce, să găsesc dealurile pe dea'ntregul şi bine semănate.

— Boerule, dar boii nu pot înainta pe coastele dealurilor.

— Ştiu, pământul e râpos şi povârnişul greu de urcat. Trebue aduşi Indieni cu târnăcoape şi puşi să sape cât or putea mai adânc.

— Da, dar acum am mare nevoe de Indieni ca să cureţe albia fluviului.

— Asta se poate face când n'om avea altele

de făcut. Om vedea asta mai încolo, după semănături.

— Dar dacă întârziem...

— Ți am mai spus odată; deocamdată îi pui să sape, să semene și pe urmă vin celelalte. Nu rămân la oraș decât vre-o două săptămâni pentru a pune la punct chestiunea inginerilor care trebue să traseze șoseaua. La întoarcere să găsesc povârnișurile arate.

— Uitați boierule. N'ar fi mai bine să folosim pământul din vale?

— Care pământ? Ca s'avem o recoltă tot așa nenorocită ca cea din anul trecut? Dar am nevoe de două ori peatâta!

Stăpânul luă un ton confidențial și spuse ducându-și mâna deasupra sprâncenelor:

— Datorii, am pân'aci!... Imputiții iștia de Indieni și-au luat pentru huasipungo-urile lor pământurile cele mai rodnice de pe ambele maluri. Da!, mama lor! ai auzit ce le-am spus: „La anul, o să-mi descurcați cu toții locul și v'oți duce să vă clădiți bordeele în pădure, c'acolo e destul pământ de prisos..." Ci-că eu le sunt și mamă și tată... Unde se trezesc păduchioșii iștia de Indieni?

— Da, dar asta nu merge așa ușor. Când răposatul a vrut să-i urnească din loc, sălbaticii iștia au încercat să-l omoare. Ei spun că pământurile trebue să le rămână lor.

Indignarea lui don Alfonso crescu; știa el ce primejdioasă e operația pretinsă de străini, dar mai știa, din totdeauna, că voința lui era poruncă pentru Indieni. Și gândul c'ar putea într'o

bună zi să se lovească de împotrivirea lor, îi ridică sângele în obraz.

— Mama lor! cu mine n'o să le meargă. Da, dar cum să facă? Vechilul părea că se'ndoește că planul lui ar putea fi pus în aplicare.

Deodată, îi trecu prin gând soluția, singura soluție:

— Mama lor! Știu ce am de făcut: n'ai decât să nu mai pui să curețe albia fluviului... Auzi? porunci el repezit. Și în felul ista, vor fi rezolvate toate problemele dintr'odată; ale mele, ale străinilor, toate...

Nu mai avea nici o poruncă de dat. Făcu semn lui Policarpio să plece. Dădu pinteni catârului și o porni la trap pentru a nu ajunge prea târziu în dreptul mlaștinilor.

*
* *

Din ordinul preotului și al boerului, frații Ruata, organizară un comitet patriotic pentru corvezile șoselei.

Intrunirile aveau loc în fiecare seară în camera din dosul prăvăliei lui Jacinto. Reușiseră să'nflăcăreze populația atingând coarda patriotică și sgândărind vechea rivalitate cu satul vecin.

De altfel, bețiile puse la cale din când în când de adunare, îi ridicaseră mult prestigiul și la chemare, țăranii se'mbulzeau cu droaia lăsând acolo tot ce agonisiseră.

Deschideau ședința mai totdeauna cu sticla pe care frații Ruata și Jacinto o jucau în cărți,

Toate celelalte veneau dela sine. Strigăte, urale, desbateri, bătăi, sticle care sburau în aer și tot așa mergea până aproape de trei sau patru dimineața când se despărțeau.

Pe de altă parte, după slujbă preotul ținea predici credincioșilor.

— De fiecare petec de pământ săpat pentru această mare lucrare, vi se vor hărăzi o sută de zile de indulgențe și de fiecare metru de șosea lucrată Domnul vă va zâmbi, pogorând binecuvântarea sa asupra satului.

Cei de față, mai toți Indienii sdrențăroși, jegoși și plini de păduchi, se'nfiorau până'n mădulare închipuindu-și zâmbetul lui taïta Dios. Nu un metru; kilometri întregi or lucra ei, pentru ca bunul Dumnezeu să poată râde cu hohote.

De obicei către sfârșitul cuvântării, preotul le vorbea pe un ton poruncitor:

— Prima corvoadă va începe câteva zile înaintea sărbătoarei Sfintei Fecioare. Pentru începutul lucrărilor, daniile le va face don Isidoro de slujba cea mare a harurilor, sărbătoare când vom cere Domnului și Prea Sfintei Fecioare să pogoare harul și binecuvântarea lor asupra voastră ajutându-vă în această uriașă lucrare. Cabascango-ul de pe malul fluviului va fi cel cu daniile de sărbătoarea harurilor pe care o vom prăznui când va fi gata șoseaua.

* * *

Intr'o dimineață, satul se trezi cu dor de'nfăptuiri mărețe.

De la șase la șapte se ținu o slujbă de o sută

de sucrii cu muzica satului; femeile se mândreau cu bluze noi, ţăranii purtau pe umeri ponch-urile de găteală, iar Indienii se'nţoliseră cu straele de sărbătoare; copiii costumaţi ca îngeri cădeau istoviţi sub greutatea aripilor de tinichea.

Támâia, petalele florilor grămădite în biserică precum şi cuvântarea nesfârşită ameţiră pe credincioşii adunaţi.

La orele opt, pe toate uliţele ce duceau în piaţă se zăreau Indieni şi ţărani ducând mărfuri pentru bâlciul cel mare. Zumzetul de glasuri al vânzătorilor şi cumpărătorilor creştea mereu în mijlocul jocului ameţitor de culori.

— Cartofi... cartofi...

— Porumbelu... porumbelu...

— Carne, cocoană... carne

— Hai ia-l, îmi eşti muşteriu vechi.

— Ia te uită la frumuseţea de cartofi!

— Bate palma, cumetre.

— Cocoană, îţi dau şi pe deasupra. Ţipau cei ce vindeau, ţipau cei ce ofereau, ţipau cei ce cumpărau; ţipau culorile vii ale poncho-urilor, broboadelor şi brâelor; ţipa şi soarele cu arşiţa lui.

Domnul inginer, don Alfonso, preotul, fraţii Ruata şi ţăranii care primiseră titlul de jandarmi, formau statul major. Priveau mulţimea de Indieni pestriţi, printre maldărele de mărfuri, în bătaia soarelui.

— Ar trebui să ne postăm în cele patru colţuri ale pieţii ca nu cumva să ne scape vreunul. Indienii au venit cu duiumul, am adunat vre-o mie, rosti don Alfonso plin de mândrie.

Cele douăsprezece bătăi ale amiezii strânseră

întreg freamătul negustorèsc într'un singur strigăt clocotitor.

— Pe aici... pe aici! sbierau fraţii Ruata croindu-şi drum prin mulţimea ce se 'nghesuia.

Şi nimănui nu-i trecu prin gând să nu răspundă chemării.

In capul coloanei veneau copiii de şcoală; cei ce nu mergeau la şcoală erau şi ei acolo sdrenţuiţi, înfometaţi, cu un zâmbet sfios pe faţa lor palidă; cerşetori veniseră cu nădejdea că-şi vor potoli pentru o clipă foamea ce le sfredelea măruntaele — cu o bucată de pâine. — Copii mai mari spuneau că prin părţile mlaştinilor s'ar găsi multe fructe sălbatice şi ierburi bune de mâncat; se bucurau că, atât cât va ţine corvoada, nu vor mai trebui s'aştepte ceasuri întregi întoarcerea tatălui sau a mamei care veneau cu puţină maşca pentru chapo[1]).

In urmă veneau bătrânii de şaptezeci de ani, cu panglici tricolore la pălăriile de paie, purtând fanioane patriotice.

Primele rânduri avură succesul prevăzut de preot. Femeile îmbrobodite aşteptau sfioase în prag trecerea convoiului; şi când zăriră pe micuţii lor sdrenţeroşi înaintând, cu paşi răsboinici de copii-eroi, se înfiorară de emoţie ştergându-şi nasul umezit cu dosul mânecii; neputându-şi stăpâni lacrimile, isbucniră în hohote de plâns, se repeziră spre micuţii lor şi-i urmară.

— Vedeţi cum se 'ngroaşe rândurile? strigă preotul strălucind de bucurie.

— Dragostea de mamă, comentă inginerul.

---

1) Chapo este un amestec de făină şi apă.

— Da, dragostea de mamă; totul e să te folosești de ea; să știi să tragi foloase la timpul potrivit.

Și, fiindcă inginerul nu părea să fie de aceeași părere, preotul urmă puțin jignit;

— Știi, eu sunt tare când e vorba să fac să vibreze coarda sentimentală.

— Doar asta ți-e și meseria, făcu haz don Alfonso.

Toți cei ce se 'nghesuiau ca să vadă mai bine împiedecau circulația mulțimii. Cel mai mare dintre frații Ruata, folosindu-se de o clipă de oprire a convoiului, începu să strige cât îl ținea gura:

— Noi poporul glorios din Tomachi, ne vom face singuri șoseaua fără a cere nimănui ajutor. Stăpânii noștri, părintele și don Alfonso, vor fi slăviți în veci pentru că ei ne-au arătat calea către măreție. Vor fi tot atât de glorioși ca și Anton Calderon sau Bolivar!

Mulțimea, cuprinsă de emoție, ridică steagurile spre cer.

Un gând rumegat vreme de mulți ani fu exprmat de Ruata cel mare.

— Da,... întocmai ca și Bolivar care șade la dreapta Tatălui Ceresc.

Atât fu deajuns; mulțimea în delir nu mai stătu o clipă la 'ndoială. Drapelele se ridicau și se lăsau; păreau că se sbat pentru a striga bucuria și cerului care se 'ntuneca. Ruata gândi cu mândrie: ne vom duce la Quito, o să le-o dau pe la nas, domnilor intelectuali, fraza asta a noastră! Și, deodată, amândoi frații fură cuprinși de aceeași nădejde: „Acum ne-am câștigat

încrederea domnului Alfonsito; numai de ne-ar da o slujbă bună!".

Crăcile ce mărgineau cărarea pe care trecea alaiul, biciuiau fețele înflăcărate și sfâșiau drapelele, care nemai fiind de folos, fuseseră puse în căruțele ce veneau în urmă.

— Iată-i și pe Indieni! strigă cineva; un convoi nesfârșit de peoni [1]) înegrea pământul.

— Ura! strigară într'un glas sutele de bărbați, femei și copii.

Mulțimea se revărsa ca un puhoi printre scârțâitul căruțelor, scrâșnitul zăbalelor; se auzeau strigăte și țipete, învăluite în nori de praf și'n aburi de sudoare.

Lopețile și târnăcoapele fură smulse din mâinile Indienilor; căci trebuia să meargă vestea că ei, țăranii, cu mâinile lor bătătorite, lucrează la această operă care avea s'aducă belșugul în sat.

* * *

Câtă vreme lucrările n'au fost prea înaintate, cei mai mulți dintre voluntari se'ntorceau noaptea'n sat. Din a doua săptămână însă, drumul de'ntoarcere devenind prea lung, trebuiau să înopteze în mijlocul pampasului. De cum se'ntuneca, mulțimea se aduna în jurul focurilor aprinse ca s'alunge fiarele ce dădeau târcoale, gonite de'nghețul culmilor.

Lucrările înaintau, dar înflăcărarea se potolise. Se lăsase iară noaptea peste echipa de corvoadă istovită de muncă. La vâlvătaia focu-

---

1) Țăran sud-american.

lui, copiii adormeau în poalele mamelor; țăranii se odihneau sub poncho-uri sau își scărpinau degetele picioarelor cu câte un spin de penco pentru a râcâi niga-urile[1]) ce se'nfipseseră în piele.

Tinerii, sub conducerea frațior Ruata alergau în căutarea femeilor oferindu-le băutură pentru a le putea atrage apoi sub cort, singurul adăpost în mijlocul deșertului de beznă și frig.

Unul după altul, focurile se stingeau. Pe jumătate beți de alcool și'ntuneric, tinerii se furișau afară din cort.

Umbre se strecurau grăbite, printre căruțe.

O femee țipă. De prin tufișuri, de prin șanțuri, răzbăteau gâfâind răsuflările înfierbântate.

— Se... mormăiră cu nepăsare niște Indieni întinși pe paturile ce și le făcuseră la adăpostul vântului dinspre mlaștini, svârcolindu-se zadarnic în căutarea somnului ce nu vroia să vină.

Ghemuit sub o stâncă, măcinat de friguri, Melchior începu să urle:

— Mama lor de împuțiți ! : îștia vin, numai pentru parcăriie lor. Dar unde mi-e nevasta și copilul ? Doloritas !

— Lasă-ne să dormim, mârâi un om ghemuit lângă el.

— Doloritas ! Fir'ai tu a dracului, îmi răspunzi ori ba ; Doloritas ?

— Nu vezi că s'a dus după lemne ca să ne facă focul ! ? Doar nu i-o fi furat cineva.

— Doloritas !

— Mult ai să ne mai împui urechile ?

— Doloritas !

Bărbații erau furioși.

1) Insecte veninoase.

— Doloritas!

O detunătură înăbuşită răsună deodată în depărtare. Săriră cu toţii din somn. Câţiva Indieni se repeziră în căutarea unui adăpost, unui stejar stufos sau a unei vizuini; dar nu era loc pentru toţi şi cei mai mulţi se mulţumiră doar cu poncho-ul drept cort.

Tunetul sgudui văzduhul pentru a doua oară.

— Ne-am dus dracului, vine o ploaie sdravănă.

Şi n'ai unde să te vâri...

— Vino pe aici...

— Bagă-te în colţul cela; intri în noroi, da'i tot mai bine decât să te ude leoarcă...

— Mamă Mati.

— Mamă Lola

— Mamă Mişa

— Taïticoooo!

Malaricii clănţăneau din dinţi, de par'că se şi pornise ploaia.

Tăcerea apăsătoare a nopţii se lăsă iar deasupra lor; mulţimea aştepta.

Grele şi rare căzură primele picături de ploaie. Umbra neagră a Cordilierilor care cu o clipă înainte se mai desluşeau în întunericul cenuşiu, dispăru în beznă.

Nu trecu mult şi câmpia răsună toată de ropote de ploaie; se deslănţui furtuna.

Din când în când, călăuziţi par'că de un fulger, Indienii dădeau năvală către un loc ce li se părea că i-ar putea adăposti, dar puhoiul le-o lua înainte; atunci, în faţa unei movile de mâl, istoviţi, sgribuliţi şi uzi până la piele, se lăsau grămadă la pământ cu faţa ascunsă într'o cută a poncho-ului

De-asupra câmpiei amorţite, din toropeala ce'nvăluia oamenii şi pământul, se ridica molcom un abur albăstrui, pierzându-se alene în zorile alburii.

Din tufişuri se iviră câţiva Indieni cu obrajii pământii, cu glodul şuroind pe ei. Apărură apoi cu sutele destinzându-şi trupurile frânte, scuturându-şi noroiul de pe feţele pe care se citea mirarea de a fi renăscut după o noapte de moarte.

Trecuse furtuna; furia ei lăsase urme pe poncho-urile scorţoase şi îngreuiate de apă.

— Achachay ! [1]).

— Achachay !

Aşteptau cu toţii; părea că trebue să vină careva s'alunge frigul ce le'nţepenea mâinile şi picioarele; aşteptau clănţănind din dinţi; cât despre soare, nici gând să se arate.

Incremeniţi pe picioare alături de locul unde zăcuseră peste noapte, nu cutezau să-şi caute un loc de odihnă pentru trupurile lor rebegite. Se gândeau cu jind la nisipul arzător ce'ncinge tălpile drumeţului în calea lui; dar unde să-l găsească ?

— Achachay !

— Achachay !

Afurisit soare care nu vroia să iasă ! Şi vântul bătea din spre mlaştini, lipind straiele ude pe trupurile sdrobite ce se sgârceau ca atinse pe neaşteptate de o cataplasmă îngheţată.

— Achachay, mamita !

— Achachay, taïtico !

Toţi erau cu capul plecat, simţeau aceeaşi

---

1) Exclamaţie indiană care înseamnă: că frig mai e!

durere, aceeaşi greutate în ceafă şi o toropeală, de nici degetele nu şi le puteau desface; greaţa le răscolea măruntaele. Vântul şuera mai tare smulgându-le blesteme. Afurisit soare care nu vroia să iasă!

— Achachay!

— Achachay, carajo!

Rezemat de un copac, un Indian se porni pe vărsat; căzu grămadă sbătându-se în convulsiuni: soroch-ul[1]).

Şi îndată se porniră şi alţii a vărsa, căzură şi ei la pământ, svârcolindu-se cu toţii în spasme, de par'că făceau haz! Oamenii îi împresurau cu văicărelile lor fără a le putea ajuta. Rodriguez chiorul, om cu mijloace eroice, îşi croi drum printre ei şi porunci să fie agăţaţi în pielea goală de un pom.

— Om vedea noi dacă o să mi se'mpotrivească vreunul atins de Soroch.

După ce fură atârnaţi, îşi luă biciul, îşi scuipă în palmă şi cureaua începu să plesnească spetele muribunzilor; îi puse apoi repede pe picioare cu umerii însângeraţi.

Mai la vale în fundul unei râpe, printre tufişuri, găsiră trei Indieni morţi. Cu picioarele încâlcite, cu mâinile sgârcite pe pântece şi cu un zâmbet schimonosit pe buze, zăceau în noroi.

— Ia te uită, parc'ar fi nişte păsări moarte, încleştate pe o cracă.

Andreas, Cunşi şi copilul petrecuseră noaptea sub o stâncă, dar erau înconjuraţi de o masă

1) Boală a înălţimilor; prezintă diferite simptome.

enormă de apă care se depusese la intrarea peşterii; stând în patru labe, copilul strica cu mâna oglinda în care se răsfrângea cerul.

In sfârşit, se arătă un soare palid.

Când don Alfonsito, inginerul şi preotul, care dormiseră în sat, şi-au putut da seama de pagube, n'avură altă preocupare decât de a evita dezordinile.

— Noroc că Indienii au fost aceia care au suferit cel mai mult. Frumos ar fi fost, dacă murea vreun ţăran! Mare noroc am avut că n'au fost decât Indieni, comentă preotul.

— Da, dar oamenii noştri sunt obosiţi; şi tot avântul lor s'a dus, spuse inginerul.

— Tocmai. E vorba acum numai de a găsi mijlocul să le redăm acest avânt, căci de abia de acum înainte vine greul: secarea mlaştinilor, o lucrare de mai bine de doi kilometri.

Până şi boerul păru descurajat un moment, dar îndată, amintirea marei personalităţi a unchiului Julio şi perspectiva bogăţiilor ce-l aşteptau, îi redară siguranţa.

— Nu mai putem da înapoi. Ce-ar zice cei de la Quito? strigă el. Şi se avântă pe loc într'o improvizaţie pompoasă.

— Societatea... Patria... Istoria.., Morala noastră creştină... Nu fu lăsat de o parte nici un cuvânt dintre acelea care au servit întotdeauna ca sprijin marilor puteri. Şi deodată îi trăsni ceva prin cap, un gând care avea să rezolve totul:

— Asta se vindecă cu rachiu! strigă el încântat. Şi preotul îl aprobă.

Fură aduse din sat mai multe balerci cu rachiu şi i se mai porunci Juanei să pună cât mai

repede la acrit zece sau două-zeci de pondo-uri[1]) de guarapo[2]).

— Nu-i nimic de spus, boerul e darnic, comentau țăranii.

— Ce-i drept e drept, are o inimă de aur.

Și, fiind-că sucului de agave îi trebuesc două sau trei zile ca să fermenteze, Juana aruncă în pondo-uri câteva vase pline cu urină, niște carne stricată și o pereche de ghete vechi deale lui Jacinto.

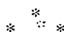
Telegrafistul care-și petrecuse copilăria în ținutul din spre răsărit, își arătă cunoștințele cu mândrie.

— Ce, asta-i mlaștină ? Se vede că nu cunoașteți pe cele din Oriente. In alea, de geaba mai încerci să intri; sunt foarte adânci și mai cu seamă, sunt pline de raci; dacă din nenorocire, un om sau un animal cade înăuntru, praf s'alege din el cât ai clipi din ochi; să vedeți ce mai clești au în vârful labelor, racii ăștia! Acolo zic și eu că se poate vorbi de mlaștini, da'aici, e o mlaștină bună de puști.

1) *Pondo,* balercă de pământ în formă de urcior cu gura îngustă, în care se păstrează apa sau șișa.

2) *Guarapo,* suc de trestie de zahăr fermentat. Deoarece puterea și iuțeala fermentației sunt indispensabile, fiecare întreprindere are procedee speciale și ținute secret pentru a activa fermentația. Analizele chimice făcute după cererea municipalităților au găsit de cele mai multe ori în aceste amestecuri o cantitate enormă de urină.

— Şi de güischigüischi[1]) ai uitat?
— Mare lucru! N'ai de ce te teme!
In faţa lor, pe apa'ncremenită a mlaştinei, güischgüischii făceau cercuri mari concentrice. Când Andres intră în mâl, îi simţi roind în jurul picioarelor pe care i le'nţepeneau până la genunchi; şi nu-şi dădea seama dacă era frigul sau contactul neîntrerupt cu mormolocii lipicioşi care, încetul cu încetul făceau din picioarele lui moarte nişte lucruri fără simţire.

Trecură abia două zile şi alcoolul săvârşi minunea aşteptată; mai fuseseră aduse şi alte balerci de rachiu, alte pondo-uri de guarapo; şi se mai aduceau mereu. Dar înflăcărarea trebuia d o z a t ă cu'ndemânare. Important era de a prinde clipa în care activitatea eroică se echilibra cu beţia mai mult decât pe jumătate conştientă — a'ndobitoci, dar a nu scade puterea de muncă; aveau de secat doi kilometri de mlaştini. Trebuiau să chibzuiască bine şi în asta Juana şi Jacinto erau meşteri. Cunoşteau de minune toate stările de beţie. Işi luară sarcina de a potoli setea peonilor.
— Gata, acu e destul! strigă J a c i n t o către Indianul ce se'ncumeta să se apropie de pondouri împleticindu-se mai mult decât ar fi trebuit.
— Tu eşti prea beat. Du-te de mai dă de câteva ori cu târnăcopul şi-ai să capeţi pe urmă înc'o porţie de guarapo; hotărî Juana.

1) Mormoloci.

Indianul se'ntorcea iar la mlaştini în căutarea echilibrului de care avea nevoe pentru ca îndobitocirea să-i fie alimentată.

Paludismul cu frigurile lui începuse iar să stăpânească ţinutul.

— Altă pierdere de vreme! se plânse boerul.

— Avem mai mult de o sută cinci zeci de bolnavi, ceeace înseamnă că mai mult de douăzeci sau treizeci sunt apucaţi zilnic de friguri.

Rodriguez chiorul, a-tot-ştiutorul, îşi făcu drum printre câţiva Indieni ce şedeau ghemuiţi în mijlocul şantierului, tremurând din tot corpul.

— Ia du-te de-mi adu pieile de miel, strigă el către Indianul ce-i servea drept asistent; apoi urmă:

— Am văzut pe cei din Guallabamba folosind leacul ăsta. Is pe acolo nişte geruri, fire-ar ele ale naibi, de nici nu-ţi vine a crede: până şi boala cea rea ţi-o dă.

Chiorul acoperi umerii malaricilor cu pieile ce i le dădea infirmierul improvizat. Le puse cu blana spre înăuntru legându-le cu câte un şiret la gâtul şi la brâul fiecărui bolnav; apoi porunci să-i aşeze în cerc pe locul din faţa cortului şi se'nfipse în mijlocul lor. Potrivindu-şi biciul la încheetura mâinii, trecu în revistă cu ochiul cel sănătos coroana tremurândă a malaricilor şi trăgând apoi bice lungi ce păreau a-i prelungi mâinile, o făcu să se'nvârtească într'un dans dureros.

Cureaua isbea pieile scoţând sunete de tobe hodorogite; ritmul era prea pripit pentru Indienii istoviţi de friguri şi Rodriguez se'ncinsese:

— Haideţi, fire-aţi voi ai dracului! Alergaţi, alergaţi...

Dar fierbinţeala le'nţepenea şi le'ngreuia picioarele. Nenorociţii se târau.

— Mama voastră! Da'ce-aveţi? răcni chiorul. Işi scuipă iar în palmă şi bicele trozniră cu furie îndoită pe spatele malaricilor. După ce izbutiră să ocolească odată locul, se prăbuşiră unul după altul, istoviţi şi sdrobiţi. Tremurul frigurilor de la'nceput, dispăruse. Dar tămăduitorul nu se socoti satisfăcut şi iuţi din nou cadenţa loviturilor. Biciul cădea ca un cuţit încins în jar pe umerii Indienilor sdrobiţi. Un tremur le scutura picioarele slăbite, înfundate în mâl şi mâinile ce se străduiau să devieze cureaua înfricoşătoare

— Alergaţi, mama voastră! alergaţi!

Izbutiră să facă un pas, doi, zece, apoi căzură iar. Biciul chiorului le mai dădu înc'odată tăria să se ridice. Nu mai aveau nici puterea de a ţipa. La fie-ce lovitură, ochii lor sticloşi, singurul loc în care mai pâlpâia un strop de viaţă, păreau a ieşi din orbite. Acum zăceau cu toţii prăbuşiţi în noroi, amuţiţi, cu spumă la gură; cu părul vâlvoi, scăldaţi în sudoare şi mistuiţi de fierbinţeală.

Rodriguez porunci să fie duşi repede sub cort. Un ponchou le folosi drept plapomă şi leacul lor fu o băutură preparată cu rachiu, urină, sare, lămâie şi un praf făcut din excremente de cobai.

* * *

— Trebue să fie gata cât mai repede.

— Uşor de spus. Uitaţi că'n mlaştinile astea trebue dibuit terenul şi luate mii de măsuri

pentru a putea înainta cu un metru, răspunse inginerul, pe care această grabă îl făcu să zâmbească.

— Ţi-ai băgat în cap că săpăturile pentru şanţuri trebuesc începute de la munte'ncoace. ......Mofturi! S'ar fi putut face o săpătură paralelă la două zeci sau trei zeci de metri de la şosea economisind, în felul ăsta timp şi muncă. Iţi repet, că trebue să fim gata cât mai repede. Chestia asta a'nceput să mă urmărească ca un vis urît. Şi, la urma urmei, de ce crezi c'am cumpărat Indienii?

— Cum, vreţi să secaţi mlaştinile umplându-le cu cadavre?

— Am câştiga cu asta şi timp şi muncă.

— La urma urmei, pentru-că păreţi hotărît a nu da îndărăt, dacă nu-i vorba decât de pierderea a vre-o sută de peoni, o să vă facem pe plac.

— Ba şi mai bine: nu vom pierde nici măcar un peon. Doar orice lucru are leac. Om aduce **Husca**-uri[1]) de la haciendă şi în momentul când om vedea vreunul scufundându-se, i-om arunca laso-ul.

— Fără nici un folos. Dacă nu se scufundă, omul moare din cauza huasca-ului.

— Nici de cum. Va fi deajuns să punem pe huasqueroşi[2]) să meargă cât s'o putea mai aproape de peoni.

— In orice fel s'ar face, se pierde un om. De altfel s'ar putea să moară cu toţii în gropile

---

1) Un fel de laso.

2) Cei ce svârlă huasca-urile.

mlaştinilor. Vreţi să'ncercaţi? Chiar azi vă pot da dovada că cele prevăzute de mine o să se'nplinească.

Incepură să sape un şanţ la douăzeci de metri distanţă de la şosea.

— Uite, uite cum câştigăm timp, strigă don Alfonso plin de admiraţie. In faţa lui, un şir nesfârşit de peoni târau după ei mâl şi noroi.

Pentru ca o profeţie să-şi păstreze valoarea, ea trebue să se'mplinească până'n termenul prezis de profet. La amiază, întreaga echipă de corvoadă înainta prin mlaştini plină de încredere.

— Ar fi trebuit să studiez, să mă fac inginer şi dumneata la fel... glumea stăpânul.

Un ţipăt îl întrerupse deodată. In depărtare, abia zărindu-se în ceaţă, un Indian ridică mâinile ca şi cum ar fi căutat un reazăm.

Inginerul era plin de satisfacţie.

— Vedeţi cum începe să se scufunde? Aţi pierdut un Indian; e primul şi nu va fi ultimul.

— Mofturi. Ai să vezi cum o să-l scoată huasqueroşii.

— Nenorocitul, cu siguranţă că a intrat cu piciorul într'o gaură.

— Caiza! Toapanta! Fuga, alergaţi să-l salvaţi pe neghiobul cela de Indian care s'a băgat în mocirla ceea.

— Ne ducem, boerule.

Curiozitatea îi stăpânea pe toţi. Ţăranii, înfricoşaţi, se grăbeau să părăsească locul acela primejdios în care-i înfundase inconştienţa stăpânului.

— Fir'ar să fie, am scăpat ca prin urechile acului.

— Ce prostie!

— Eu unul, o şterg de aici.

— Aşa nu se poate merge înainte. Omul care se împotmolise, striga într'una cu disperare, cu braţele ridicate de parc'ar fi vrut s'apuce ceaţa cu mâinile. Huasqueroşii intrară în mâl înaintând cât era cu putinţă; nu se opriră decât acolo unde pământul începea să se moaie. Lasso-ul descrise o curbă iscusită deasupra omului ce se afunda încetul cu încetul. Nu i se mai vedea decât capul, un punct negru mărunt în mijlocul mlaştinei vii.

Parafele descrise de huascauri pe cer păreau nişte mărturii de recunoştinţă, adresate mlaştinei a-tot-puternicei cu faţa posomorîtă şi cenuşie.

Insfârşit unul dintre lasouri isbuti să-i cuprindă capul. Dar salvatorii, nu-şi puteau fixa picioarele pe un pământ mai întărit; pentru a putea trage lasourile, ei fură nevoiţi să se lege unul de altul în aşa fel încât să poată ajunge până la pământul tare al şoselei; între timp Indianul continua lupta plescăind în mâl. După câteva secunde nu se mai vedea nimic din adâncul întunecos al mlaştinei.

Oamenii traseră. Mâlul zădărnicea sforţările Indienilor, care îşi încingeau mâinile lor bătătorite frecând frânghia. In această luptă neegală, cel învins era dinainte hotărît. O grămadă de carne noroioasă în care mai pâlpâia încă o rămăşiţă din viaţă, ieşi la suprafaţă.

— Mai bine l-am fi lăsat acolo! spuse inginerul cu o strâmbătură de desgust.

— Nu... Ai să vezi că totul o să meargă bine, le-om da mai mult rachiu ţăranilor; trimit

acum în sat să le mai aducă cinci balerci. Dar lucrul trebue continuat în felul ăsta fără să pierdem curajul. Altfel, cum am putea duce la bun sfârşit misiunea noastră culturală de a civiliza satul? Ai să vezi... şi proprietarul îşi frecă mâinile, apoi continuă după o tăcere:

— Pe cei de rasă albă, o să-i punem numai la cărat; în felul acesta suntem siguri de ei. Cât priveşte Indienii, ei îmi aparţin şi o să continue să sape şanţurile; dac'am pierde două zeci sau trei zeci din ei, n'o să fie mare pagubă. Să zicem chiar, că s'ar pierde cinci zeci, mai mult nu se poate după părerea mea. La urma urmei la ce folosesc îştia? Ca să mănânce şi să ceară plata înainte? Intre noi fie vorba, îi am foarte ieftin, îmi revin la doi sau trei sucrii fiecare. Pe de altă parte, construcţia şoselei va să hotărască viitorul meu.

— Bine, de vreme ce asta este dorinţa dumneavoastră, putem merge înainte în felul ăsta, ceeace de fapt, ne dă putinţa să ducem în timpul cel mai scurt lucrarea la bun sfârşit. Dar mai întâi de toate trebue să încurajăm şi să convingem peonii.

— Foarte bine; dar asta nu e treaba mea.

— Dar a cui?

— Mai întâi e rolul rachiului şi apoi, al iubitului nostru prieten, părintele... Ai să vezi cum o să-i însufleţească. O cuvântare, nimic mai mult, prin care să le ofere mântuirea şi alte fericiri.

Inginerul era neîncrezător. Totuşi lucrurile se petrecură aşa. Preotul îşi dete cuvântul de onoare că-i va scăpa de purgatoriu, ba chiar

mai mult, că-i va scoate din infern, dacă vor asculta de cuvântul său care întruchipa voinţa lui Dumnezeu.

Această voinţă era limpede şi ea glăsuia:

„Duceţi şoseaua până la capăt orice s'ar întâmpla, căci aceasta va fi spre binele... despre al cui bine putea fi vorba, dacă nu al poporului?

In sat carnea de Indieni începu să sosească cu sutele de kilograme.

*
* *

Trecură câteva săptămâni până s'ajungă dincolo de mlaştini şi să'nceapă lucrările pe pământ sigur.

Seara, ţăranii care nu putuseră dezerta de la lucru, se adunau în jurul focului stând de vorbă la lumina flacărilor.

— De colo de sus de unde eram căţărat, m'am uitat în jos drept în clipa în care s'a surpat stânca.

— Mare noroc c'atunci erau numai Indieni în fund la săpat.

— Eu le-am spus: nu vedeţi că nu-i decât nisip?

— La ce să-i mai scoată? degeaba şi-ar mai fi pierdut vremea cu căratul pământului.

— S'a prăbuşit jumătate de deal.

— A mai rămas careva în viaţă din nenorociţii ăştia de Indieni?

— Dumnezeu să ne ocrotească.

— Domnul să ne ajute.

— Să ne ierte Dumnezeu dac'am păcătuit.

— Domnul inginer a spus: trebue să'ncercăm

să-i scoatem, dar boerul n'a vrut; zicea că se pierde prea multă vreme. I-am spus eu mereu lui Antuco: nu te repezi la galerii, că te'nghite pământul ca pe Indieni și nici dracu nu te mai scoate. Până și puștii s'au băgat unde nu le era locul. Iți mai amintești deunăzi la ultima surpătură, cum s'a dus Mișei și fata Bertei de i-a lovit moartea acolo? I-a strivit ca pe niște iepuri.

Şi ștrengarii erau obosiți că toată ziulica puseseră broaștele pe fugă, băgând să'nnoate gândacii în hârdae, umblând în pădure după fructe sălbatice sau scotocind păianjenii din ascunzișurile lor; se'ntorceau istoviți adunându-se în jurul focurilor ce abia mai pâlpâiau.

Câțiva țărani se furișau tiptil în beznă pentru a se'ntoarce în sat, renunțând la indulgențe și la patriotism, pe care le lăsau Indienilor și celorlalți mai eroici decât ei.

Don Alfonso recurse la toate artificiile și la toți aliații săi; la Dumnezeu cu ajutorul preotului, la cârmuire cu ajutorul polițaiului, la știință cu ajutorul inginerului, la viciu cu a guerapoului; când văzu și văzu că nu-i mai merge cu nimic, îi veni în gând să se folosească de atracția ce o aveau sătenii pentru luptele de cocoși și vesti sosirea unei echipe de cocoși de luptă.

Era pe la amiază și pe drum începură să s'adune țăranii ducând fiecare la subțioară cocoșul preferat.

Invățătorul aduse cocoșul cel cenușiu, curios să vadă dacă în echipa lui don Alfonso se va găsi un adversar de măsura lui; mai aduse și un cocoș negru pentru luptătorii preotului.

Prima întâlnire avu loc în mijlocul drumului. Mai bine de două sute de ţărani, cari dezertaseră dela corvoadă, formară roată în jur. Un cocoş roşu al bătrânului Jose Santiana înfrunta cocoşul învăţătorului.

Arbitrul şedea pe vine în mijlocul cercului şi nu lua ochii de pe cei doi cocoşi, care stăteau faţă'n faţă, cu penele sbârlite, gata să se'ncaere.

— Is, de-o măsură! Is de-o măsură! strigă un ţăran cu ponchou albastru.

— Asta s'o crezi tu, i-o reteză dispreţuitor învăţătorul şi adăogă cu mândrie: ai să vezi dac'al meu o răbda să primească mai mult de două labe; o să-i suciască gâtul celuilalt înainte de asta.

Fiecare spectator căuta să descopere semnul superiorităţii campionului, pentruca să-şi depună banul muncit cu cât mai puţin risc cu putinţă.

— Cel roşu e mai iute.

— Celălalt e mai mare.

Acesta din urmă atacă întâi. Se făcu tăcere. Cel roşu răspunse înfigându-şi ciocul între penele de pe gâtul adversarului său şi, fără a-i da drumul, plesni aerul cu labele lui înarmate. Sforţarea îl făcu să se prăvălească la pământ într'un vârtej de pene.

— O să moară, strigă învăţătorul fericit.

— Eu dau dublu, răspunse bătrânul care şedea pe vine alături de arbitru, socotind această bucurie ca o ofensă personală.

— Primesc.

— Unu la două

— Două la patru

— Dau dublu

— Ia sucrul ista.

Cocoşii, fremătând de furie, se'nfruntau cu ciocul şi cu pintenii; se ciocneau plesnind speriaţi din aripi şi horcăind înăbuşit.

Cu nervii încordaţi, spectatorii încetaseră cu rămăşagurile. Cocoşul roşu atacă furios. Celălalt părea că-şi caută loc de apărare sub rânza adversarului său, ca şi cum ar fi vrut să şteargă sângele care-l năpădise închegându-se pe ochi, pe gât, pe cioc, prefăcându-i capul într'o pensulă de vopsea roşie, într'o bucată de carne sângerândă. Ca un bun luptător ce era, cel roşu sări, căutând a-l buimăci pe duşman; dar acesta îşi ţinea capul plecat şi bătea în gol cu pintenii ucigaşi.

— Carajo, să vezi că-şi înfige ciocul, strigă Santiana. Cocoşul cenuşiu reacţionă, lovit par'că în mândria lui de această exclamaţie. Işi aruncă pintenii înainte şi izbi pe cel roşu care se rostogoli la pământ. Bătrânul, prins cu totul de vârtejul luptei, căzu ca şi cum ar fi primit el însuşi lovitura.

Fiecare proprietar îşi îngriji cocoşul lui; îi puse câte o pană în cioc şi-i stropi rănile însângerate cu rachiu camforat pe care-l scuipa din gură. In cele din urmă, fiecare lua capul plin de bale şi de sânge al cocoşului lui între buze şi-l curăţa cu o aspiraţie adâncă.

Lupta reîncepu cu furie; dar furia fu de scurtă durată.

Şi, după câteva încăerări uşoare, cel roşu fu declarat învingător.

Doar noaptea putu potoli entuziasmul deslănţuit de luptă. Mulţumită rămăşagurilor, băuturii şi făgăduelilor de noi lupte pentru a doua zi, don Alfonso izbuti să-i reţină pe ţă-

rani. Şi într'adevăr trimise să se aducă de la haciendă nişte cocoşei ale căror ciocniri şi pinteni fură multă vreme admirate.

De atunci ţăranii nu se mai gândiră să părăsească lucrul până ce nu fu gata şoseaua cu cei două zeci şi doi de kilometri ai ei ce străbăteau mlaştini şi munţii.

*
* *

Cât despre don Alfonso, nu i-ar fi dat nicicodată prin gând că sforţările sale pentru a duce lucrarea la bun sfârşit, ar putea să aibă răsunet în capitală şi să-i creeze cea mai glorioasă reputaţie. El fu cel dintâi surprins la citirea coloanelor întregi pline de laude care îi erau consacrate; prima pagină a ziarelor Republicii era împodobită cu fotografiile realizării eroice având în primul plan pe proprietar, pe preot, pe Jacinto, pe Rodriguez chiorul şi pe fraţii Ruata. In planul al doilea se vedeau locuitorii satului Tomachi: ei înfăţişau masa muncitorilor. Cât despre Indieni, fără îndoială că'n clipa când operau fotografii ei nu erau prezentabili; sbârliţi şi murdari cum se găseau ei nu fuseseră socotiţi demni de a păşi pe scena gloriei.

*
* *

Juancho Cabascango — al cărui huasipungou era aşezat pe malul fluviului avea faima unui om avut. De bună seamă pentru că venea Duminecă la slujbă cu patru poncho-uri de lână de Castilia şi pentrucă, pe lângă bordeiul lui,

mai avea și o curte cu păsări și o vacă cu vițel. Poate și fiindcă fusese ales donator pentru a doua sărbătoare a harurilor pe care o oferea satul binefăcătoarei lui: Fecioara cu lingură. Căci, într'adevăr, ea fusese cea care le îngăduise să desăvârșească marea operă națională.

Cabascango intră în prăvălia lui Jacinto împreună cu câțiva tovarăși: Andres Chiliquinga, Jose Taxi, Melchor Achig și alți câțiva. Viitorul donator ceru de doi reali guarapo și se puseră cu toții pe băutură. In grabă, căci trebuiau să se ducă la părinte pentru a-i cere o mică scădere.

Cabascango nu putuse aduna cei o sută de sucrii ceruți. Din vânzarea vacii nu obținuse decât șapte zeci. Cât despre ceeace scosese din găini și din celelalte nici nu mai merita să vorbească despre asta. Dealtfel, el nădăjduia că preotul în bunătatea lui nu va șovăi și-i va îngădui o mică scădere, totuși, turburat la gândul de a intra în vorbă cu o persoană atât de sfântă și de atot-puternică, venise împreună cu tovarășii lui să prindă puteri în dugheana lui Jacinto.

— Hai să bem, spuse unul din ei,

— Dar nu mai avem ce bea! Zău că nu mă simt încă în putere să mă rog de părințel. Auzi, Juana, mai dă-ne încă de doi reali.

După ce dădu pe gât și porția doua, comisia se simți în stare să intre 'n vorbă cu preotul Lomes, care se plimba în tinda bisericii lui dărăpănate, pătruns de liniștea satului ce învăluia piața.

Niște câini obișnuiți să fie primiți cu lovituri

de bâtă, n'ar fi trebuit să se apropie de Sfinția Sa cu mai multă prevedere și plecăciune.

— Ave Maria, taïticu.

— Fie lăudată... A! veniți să hotărîm chestiunea slujbei?

— Da, taïticu.

Cabascango, cu pălăria în mână, ieși din grup și înainta grăind cu glas monoton și rugător:

— Taïticu, mai lasă dacă poți, puțintel, din prețul slujbei. Vezi, e scump. Acu sunt sărac, sărac de tot, taïticu... De unde să scot atâția bani? După ce-oi plăti Sfinției-Tale, trebue să mai dau, atâta pentru guarapo, atâta pentru chignaguas [1]), atâta pentru chamisa [2]), atâta pentru toate alea, taïticu. Cumătrul, a dat numai șapte zeci de sucrii pentru vacă.

— Și n'ai putea să ceri boerului înainte din plată?

— Ii mai datorez ceva, și puținul, pe care mi l-a dat nu-i destul nici pentru guarapo.

— Dar găinile tale cele frumoase? Ești doar un Indian avut.

— Avut?

— Jajajay... Avut a spus, taïticu.., comentă corul Indienilor.

— Atunci, caută s'o scoți la capăt în alt chip. Cum ți-ai închipuit că Fecioara s'ar putea mulțumi cu o slujbă la preț atât de mic pentru o sărbătoare atât de mare. Asta nu-i de crezut. Hai, du-te, și caută de te descurcă altfel.

---

1) Jucării pirotechnice în formă de păpuși.

2) Rug din lemn de stejar.

— Da!... v'am spus că n'am.

— Fă cum ştii, băete. Şi nu te mai tocmi, căci până 'n cele din urmă Fecioara se poate supăra şi, ştii prea bine, că dacă se supără, poţi s'o păţeşti.

Guarapo-ul începu să i se urce la cap lui Cabascango. Cât el, cât desnădejdea, îi dădură putere să stăruie.

— Da!... dacă n'am.

— Când e vorba de băut ai, Indian desfrânat, dar când e vorba de a cinsti Fecioara, te tocmeşti pentru nişte nenorociţi de o sută de sucrii. Dumnezeu e martorul sgârceniei tale; Fecioara are ochii asupra noastră. Las' c'atunci când oi muri ţi-o răsplăti toate astea.

— Ce-mi pasă! Şi la urma urmelor, dă-i dracului pe toţi.

— Ce-ai spus? Ce-ai spus? strigă preotul frângându-şi mâinile în faţa lui Cabascango, cu o mişcare plină de patetic care făcea cu neputinţă orice răspuns. Apoi ridică mâinile către cer şi începu să stea de vorbă cu o fiinţă biblică, cu personagii nevăzute agăţate par'că de pântecele hidropic al norilor.

— O! Doamne! Sfântă Fecioară! Potoleşte-ţi mânia. Nu trimite blestemele Tale asupra acestui nenorocit. Nu lăsa să cadă focul tău asupra lui, nesăbuitul. Nu biciui cu foamea neştiinţa unui norod.

Se opri puţin din cuvântare. Dar nu-i veni nici un răspuns; apoi urmă:

— Da, ştiu, mânia ta e dreaptă, mânia ta e sfântă... Şi de-l socoteşti vrednic pe smeritul tău slujitor, ascultă-i ruga. Opreşte braţul tău şi

amână-ţi pedeapsa. Nu ridica blestemul care...
Sfinţia sa plecă ochii către pământ şi băgă de seamă că nu mai avea ascultători. Năuciţi, crezând că văd cerul despicându-se pentru a lăsa pe taïta Dios să treacă prin văzduh cu un bici de foc, Indienii fugiseră. Cazurile de răzbunare cerească comentate de către preot de la înălţimea altarului, erau atât de numeroase încât cuprinşi de panică, fugeau pe cărările cele mai îndepărtate şi mai ascunse spre a-şi căuta adăpost în huasipungouri.
Răsbunarea îi urmărea de aproape, urlând:
— Blestemaţi... Blestemaţi de Dumnezeu!
Şi fiecare repeta dobitoceste:
— Din pricina lui Cabascango... Indian ticălos. Din pricina lui! Din pricina lui, taïtico!
— Din pricina lui!
— Din pricina lui!
— Din pricina lui!
Vederea bordeelor ce se 'nălţau pe malul fluviului îi linişti şi, când se aflară printre copiii şi femeile lor, se simţiră în siguranţă. Răsbunarea era departe. Pentru a se 'ncredinţa, priviră spre cărarea pe care veniseră şi li se păru că mânia cerească le pierduse urma.
Dar deodată fluviul trezi câmpia cu un vuet surd. Bubuitul creştea; tot muntele grăia cu glasul său ameninţător prin gura râpei pe unde trecea puhoiul. Inspăimântaţi Indienii ridicară capetele; simţeau cum se apropie năpasta. Se ridică o boare încărcată cu miros de pământ răscolit.
— Apa! strigă cineva.
O sută de voci desnădăjduite răspunseră în vale:

— Apa!

Femeile înnebunite de groază ieşiră cu copiii din bordeie. In jurul lor, totul era înspăimântător: apa mâloasă izbea trosnind în stâncile pleşuve ale malurilor; din depărtare se ridica ameninţător mugetul fluviului învolburat.

Indienii răsăreau din toate părţile; cu strigăte de desnădejde îşi părăseau odată cu bordeiul şi adăpostul şi pâinea. Ecoul făcea să răsune din nou ţipetele lor, le umfla, le înmulţea. Fluviul lacom înghiţise bordeele mărginaşe, iar apele lui mâloase lingeau malurile pustiite.

Toţi aveau par'că privirile ţintuite asupra valurilor pe care nimic nu le putea opri în calea lor.

Un ţipăt de groază răsuna din când în când. In fuga ei, o Indiană îşi uitase copilaşul în bordei. Era prea târziu şi strigătele ei zadarnice şi desnădăjduite se pierdeau deasupra apelor noroioase, a apelor ce ştergeau malurile ridicându-se nemiloase cu crestele lor de horbote spumegânde.

— Vai! micuţul meu e acolo.

— Vai ! Câinele meu e acolo.

— Vai! Tăticu e acolo.

Apele învolburate se umflau năvălind tot mai departe în văzul mulţimii încremenite. O uşă de grajd pluti câteva clipe pe coama unui val. Urmând apoi mişcarea talazurilor apăru şi dispăru de câteva ori. Indienii, care o urmăreau cu privirea lor năucă, tresăreau de fiecare dată.

In torentul năvalnic apăru un creştet acoperit cu păr. Indienii încercară să svârle un lasou: el atinse vârtejul şi se'ncurcă apoi în nişte smocuri de ierburi desrădăcinate de puhoi.

— A' cui o fi copilul?
— Poate a lu' Timoteo?
— Sau a lu' Jose?
— Poate a lu' Manuel;
— Sau a mulatrei.

O tăcere înăbuşitoare apăsa mulţimea. Şuvoiul nemilos, ducea în vârtejul lui, printre spumă şi mâl, capete de vite, bordee dărâmate, copii şi Indieni prinşi în drum. Deodată cineva strigă:

— Haidem jos, acolo unde fluviul îşi întinde apele peste toată valea.
— Să mergem!
— Haidem!

Cercul de groază ce-i unise, se desfăcu în faţa nădejdii; în goana de a mai salva ceva, orbiţi, inconştienţi, se 'nghesuiau în dezordine coborând povârnişul, căzând şi ridicându-se mereu. Era o goană nebună în căutarea copiilor, a bătrânilor, a rămăşiţelor de huasipungouri.

Fugeau prin câmpuri de porumb, prin grădinile de zarzavaturi, sărind peste garduri.

In dreptul mlaştinilor, energia lor se înzecea. Puţin le păsa dacă se 'nfundau în noroi până'n genunchi sau dacă intrau în apă până la şold, căci apa fluviului revărsat umpluse toate gropile; puţin le păsa de drumul lung ce-l aveau de făcut. Erau siguri că vor regăsi ceva din ceeace fusese a lor.

Pe locurile unde fluviul nu mai avea maluri şi se târa în vale leneş şi noroios, găsiră cadavre şi rămăşiţe ce pluteau pe 'ntinsul apei potolite. In sunetul bocetelor şi văicărerilor ce nu mai conteneau, intrară în mâl până'n brâu pentru a scoate pe cei înnecaţi. Pe feţele acestora, tragedia morţii îşi lăsase urmele; în ochii rămaşi

deschişi se putea citi aceeaşi expresie de spaimă. Cei rămaşi în viaţă se porniră pe plâns. Când se 'noptă suspinele şi lacrămile nu'ncetaseră încă.

* * *

Numai grupul Indienilor care întovărăşise pe Cabascango nu se lăsase împins spre vale. Nici unul nu 'ndrăsnise să facă vre-o mişcare, stăteau încremeniţi ca nişte cadavre. Jose, Taxi, Melchor Achig, Leonardo Taeo şi chiar şi Cabascango nu-şi credeau ochilor.

— Nu! strigă unul din ei.

— Pentru ce! ţipă un altul.

— Ala care a făcut nelegiuirea.

Strigătul răsbunării răsună din nou în urechile ţăranilor speriaţi. Tot avutul lor fusese luat de puhoi: poncho-urile vechi, saltelele, oalele şi pondo-ul de pământ, grămada de bălegar, de frunze de porumb ce întreţineau focul şi pe care adormeau obosiţi când, după douăsprezece ore de muncă, se culcau la pământ în coliba lor plină de fum; s'au dus cobaii, găinile, vacile, grăunţele, copiii şi păduchii leneşi pe care-i lăsaseră dormind în saltele.

Durerea lor era atât de adâncă şi mânia lor atât de cruntă încât tremurau de ciudă că nu le puteau da graiu. Işi scuturau cu stângăcie ponchourile ca şi cum ar fi căutat pe cineva pe care să-şi descarce ura... Cabascango! Da, el era vinovatul. el era acela care deslănţuise mânia cerească. Dumnezeu a ştiut să se răsbune; le luase boarfele, păduchii, copilaşii lor slăbănogi şi colibele lor sărăcăcioase.

Şi asta, din pricina lui; din pricina blestematului de Cabascango, fuseseră pedepsiţi o mie de nevinovaţi.

— Din pricina ta, caraju! isbucni în cele din urmă Taxi ridicându-şi poncho-ul.

— Din pricina ta...

— Da!

— Da!

Cei zece oameni îl găsiseră în sfârşit pe vinovat. Şi într'un glas urlară:

— Da, caraju!

Amenințându-l cu bicele pe Cabascango, care citea cu groază cruzimea pe fețele lor, îl făcură să se dea înapoi pas cu pas. Când se opri din mers din pricina unui copac, el le spuse cu glas rugător:

— Poate că oi fi eu acela care am greşit.

— Da... Caraju. Şi se porniră a-l lovi cu cruzime.

Cabascango îşi dădea seama că e pierdut. Ingenunchie pentru a le cerşi iertarea, dar furia lor nu slăbi; o lovitură de bâtă îi strivi ruga pe buze. Se prăvăli pe burtă; fiecare lovitură cu bâta, cu piciorul, îi smulgea câte un ţipăt, câte un geamăt.

— Ajunge, pentru Dumnezeu, destul taïticu.

Dar cu cât se ruga mai mult, cu atât mai mult se'ndârjeau judecătorii.

— Na, caraju, să simţi şi tu.

— Ticălos faţă de taïta Dios! Na!

Se socoteau uneltele lui Dumnezeu şi continuau să-şi chinuiască tovarăşul cu o furie pătimaşă.

— Nu... Nu... gemea nenorocitul.

— Dă-i... Dă-i, caraju...

Vaetele încetară. Nu se mai auzea decât sgomotul surd al loviturilor de bâtă căzând pe trupul ce zăcea nemişcat.

— Cred că şi-a luat plata, strigă Taco. Loviturile încetară. In faţa lor nu se mai afla decât o grămadă de carne. Furia oamenilor se potoli deodată la vederea sângelui ce şuroia pe faţa lipită de pământ.

O luară la fugă.

Cadavrul putrezi acolo, fără mormânt. Era un cadavru blestemat. Când începu să se descompună păsările se 'nfruptară din carnea lui.

In sat şi 'n toată valea se comenta mereu:

— E pedeapsa lui Dumnezeu striga preotul.

— Pedeapsa lui Dumnezeu, spuneau bătrânii.

— Se vede bine că e pedeapsa lui Dumnezeu, comenta Jacinto.

— Nu-i de glumit cu taïta Dios, spuneau Indienii.

— Pedeapsa lui taïta Dios, mormăia superstiţios Rodriguez chiorul.

— Pedeapsa!

— Pedeapsa cerească, spuse în cele din urmă don Alfonso frecându-şi mâinile cu satisfacţie.

Numai vechilul nu 'ndrăsnea să-şi dea părerea; când era întrebat dacă, după părerea lui, era o pedeapsă, răspundea în doi peri:

— Se prea poate....

Sătenii şi Indienii se duseră la Prea Sfinţia Sa pentru a hotărî ultimele pregătiri în vederea marei sărbători ce trebuia prăznuită în semn de pocăinţă şi spre cinstirea Fecioarei. Printr'o colectă populară, fură strânşi câteva sute de sucrii şi apoi depuşi în mâna prea Sfinţiei Sale.

De atunci, Indienele sărutau poalele antereului prea cinstit, bolborosind:

— Un sfânt, taïticu.

* * *

Locuitorii satului Tomachi aşteptară câtăva vreme pâinea, viaţa îmbelşugată şi propăşirea, făgăduite de acei ce-i chemaseră să lucreze şoseaua. După câtva timp pierdură orice nădejde. Şi totuşi erau fericiţi. Un gând îi însufleţea mereu: acela al fericirilor ce-i aştepta în viaţa de apoi.

Ei şi cu Indienii construiseră şoseaua ce şerpuia la poalele muntelui. Părintele Lomas cumpărase două camioane şi un autobuz. Călătoria costa un sucru de persoană şi cinci reali pentru un chintal de marfă. Preotul ştia să tragă foloase de pe urma acestor prime începuturi de civilizaţie. Cât despre catârgiii care formau nouă zecimi din populaţie, ei fură lăsaţi în părăsire cu catârii lor, care lâncezeau în iesle.

Civilizaţia îi aducea zilnic, preotului, bani cu duiumul.

— Le vin eu de hac dobitoacelor pân' la cel din urmă firicel de păr, spunea el totdeauna, când soferii îi predau socotelile.

Şi nu erau numai vorbe goale. Incetul cu încetul, el lăsă vitele de povară fără păr şi pe catârgii fără pâine. Nu li se mai preda nici o încărcătură, nu li se mai da nici o însărcinare, si nu se găsea nimeni, care să le cumpere catârii.

— Carajo! mormăi Melchor.

Şedea în faţa colibei şi se scărpina în cap amintindu-şi de viaţa lui de catârgiu. Se vedea

iar întorcându-se de la Quito cu copiii, îmbrăcaţi în bluze colorate împodobite cu horbote pe piept şi admiraţi de toţi vecinii. Acum, nu avea nici cu ce hrăni pe cei mici, singurii ce-i mai rămăseseră. Fetele mai mari, nevrând să sufere de foame acasă, fugiseră cu nişte tineri din sat, cari neavând de lucru, plecaseră să-şi caute de lucru la Quito.

— „Iată la ce ne-a folosit şoseaua"! bolborosi el cu voce tare

„Cât despre fetele lui Julio şi ale lui Anton, vor apuca în curând pe acelaş drum ca si ale mele".

Gurile rele spuneau că cele două fete ale lui Melchor fuseseră văzute mai întâi, la bordelul de la Cuou cu Cinta, şi, ceva mai târziu, la San Diego cu negresa Ignacia. Nu mai încăpea îndoială că era adevărat — (ceeace părea de altfel mai mult de cât verosimil). Doloritas venea, aproape în fiecare săptămână să-şi vadă părinţii; avea faţa boită şi-şi putea permite să ofere mamei sale trei sau patru sucrii, pentru a hrăni pe cei mici. Şi nimeni nu-i pomenea de vre-un soţ şi nimănui nu-i trecea prin gând s'o întreba de unde vin banii.

In timpul uneia din vizite, Melchor, neliniştit de trâncăneala cumetrelor, se hotărî să facă morală fetii lui.

— Nu vreau să te văd trăind aşa în necinste

— Şi ce-ai vrea să fac? Ai vrea să mă vezi muritoare de foame?... Ai vrea să-i vezi pe iştia mici murind de foame?

— Nu... bolborosi bătrânul ţăran.

Nu mai ştia ce să răspundă. Apoi, deodată se'nfurie :

— Nu ești decât o curvă, carajo!

Fata nu tăgădui; se burzului doar.

— Și tu, tu nu ești decât un bețivan...

Un carajo care mănâncă pâinea copiilor și nu câștigă nimic. Imputițule!

— Carajo!

Țăranul se repezi s'o pălmuiască pe Dolores. Dar înjurătura picase în mijlocul nepăsării tuturor membrilor familiei. S'ar fi spus chiar că mustrările fetii sunt aprobate. Rușinat, Melchor, se duse de se așeză în fața colibei, și, pentru a doua oară, acest gând îi trecu prin minte:

— Pentru asta am făcut noi șoseaua!

— „Dumnezeu Sfântul va zâmbi la fiecare metru de șosea cucerit și va trimite binecuvântarea sa asupra acestui sat" spuse preotul. Acum că șoseaua era gata, desigur că bunul Dumnezeu trebuia să râdă cu hohote.

* * *

Indienii cercetau câmpul.

— De rândul ăsta știu c'o să se aleagă boerul cu roade din belșug. Barem de ne-ar da ceva ajutoare și nouă, săracilor de noi, că de când cu revărsarea, am rămas lipiți pământului.

— Nu vă gândiți decât la asta? îi întrerupse Policarpio.

Oamenii, sub supravegherea vechilului, deschideau un drum în câmpul de orz ce făcea brâu în jurul haciendei. După ce dădură pe gât câte un pahar mare de rachiu, se apucară iar de cosit.

— Când v'o fi sete, n'aveți decât să veniți să trageți o dușcă din șișa asta bună, le strigă

Policarpio aşezându-se pe balerci, în timp ce Indienii se veseleau în valurile câmpului de orz.

Aplecaţi deasupra spicelor, mânuiau coasele ca pe nişte fălci de fier. Aveau şalele frânte; ar fi vrut să şi le mai îndrepte măcar o clipă şi, cu mâinile în şolduri, să se mai poată întinde puţin. Dar glasul buhăit de vin al vechilului, cocoţat pe balerci ca un **chacracama** pus să sperie păsările de pe acoperişul bordeiului, nu le îngăduia nici cel mai mic răgaz.

— Daţi zor, carajo!

Trupurile se aplecau în valuri ca îndoite de un uragan. Coasele se 'ncingeau, sudoarea şuroia pe spinările înfierbântate, soarele frigea umerii ca un fier roşu. Şi pe deasupra şişa asta, care le mai mărea setea.

La amiază, la marginea câmpului, apăru boerul călare pe Negruţa. Vechilul, pe jumătate beat, moţăia pe balerci.

— Ia te uită, carajo! Halal să-ţi fie! că frumos mai supraveghezi! strigă don Alfonso întrerupând somnişorul lui Policarpio.

— Boerule, boerule, bolborosi el ridicându-se, fără însă a-şi da seama de unde venea glasul.

— Ia priveşte, carajo, habar n'are ce-i cu el. Dormeai, hai!

— Nu boerule, acum merge mai bine.

— Oare şişa o s'ajungă pentru toată vremea cositului?

— Sunt mulţi Indieni veniţi la corvoadă, boerule.

— Trebue s'ajungă. Sunt hotărît să nu cheltuiesc nici un **centavo** mai mult. Dacă cumva ar veni ceva culegătoare, ai să le faci vânt. Pe cei din celelalte câmpuri i-am şi înştiinţat.

E timp să se isprăvească odată cu obicelul ista caraghios. Au ajuns să-şi închipuie că le sunt tată, mamă, mai ştiu şi eu ce! şi că trebue să le dau de mâncare pe degeaba. Culegătorii... Culeg recolta, asta-i tot ce fac, carajo!

— Dar boerule, dac'ar şti ei asta, ar fi în stare să lase baltă cositul; se poate şi asta, boerule.

— O să-i facem noi să sfârşească; la nevoie şi cu biciul... Da' ce, nu sunt Indienii mei? De altfel, le-am şi făcut vânt ălora din sat care au coborât cu femeile şi copiii; doar n'oi fi aşa prost ca 'n ceilalţi ani să-i las să culeagă ei! Să mai caute şi pe altul să-i hrănească... Vremea prostiei a trecut.

Indienii îl priviră gâfâind şi ştergându-şi fruntea cu dosul mânecii. Feţele le străluceau de sudoare. Don Alfonso spuse cu glas compătimitor :

— Le-ai dat oamenilor şişa?

— De dis-de-dimineaţă, boerule.

— Mai dă-le o duşcă... Trebue să fii totdeauna milos. Ştii, la lucru, totul este să fii bucuros. Nu vezi că sunt scăldaţi în sudoare?

Incântat să-şi arate mărinimia, dădu pinteni catârului şi se depărtă pe drumul satului lăsându-l pe Policarpio uluit, în urma lui.

Niciodată pân'atunci, stăpânul nu se arătase aşa cârpănos. In anii trecuţi, cu toată recolta slabă, nu fusese vorba niciodată de a opri culesul. Şi tocmai acum când recolta e atât de straşnică, în toate ungherele casei zac grămezi de grăunţe, îşi găsise el să...

— A! Acum înţeleg... Tâmpit mai sunt... Asta

vrea, să dea Indienilor ajutoare mai bunicele. Vezi că, atunci...

Incepu să se gândească la revărsare, la huasipungourile luate de apă, la morţi, la familiile înfometate.

Il apucă pofta de băutură. Ce, nu-i poruncise stăpânul adineauri să le dea de băut. Ii adună pe toţi şi le 'mpărţi raţii copioase de şişa. Era bucuros că poate să le'mpartă porţii mari, de par'c'ar fi ispăşit ceva. Apoi bău şi el, gândind mereu:

„Da, o să trebuiască să dai fiecăruia câte două fanghe de porumb, câte două fanghe de ce-i fi". Şi grăi cu voce tare, aşa, fără nici un motiv.

— Da, o să trebuiască să le dea câte două la fiecare. Trebue să-i ajute.

In timp ce-şi trecea câmpurile în revistă, planurile lui don Alfonso luau o nouă amploare. Era posesorul unei recolte pe care prietenii săi agricultori o numeau „loteria". Faţă de un viitor atât de surâzător, don Alfonso era ispitit, de toate formele sgârceniei. Mai întâi trebuia să vândă la preţ bun. Ce păcat că ţăranii din sat n'aveau bani să-i cumpere recolta pe loc! Unde pui că şi la Quito grânele se vindeau la preţ mic în vremea cositului. Va aştepta deci. Desigur că nu va lăsa să treacă un prilej atât de strălucit ca acela pe care i-l trimisese Dumnezeu. Oftă de spaimă cu atâta năduf, încât catârul ciuli urechile. Nu, nu... va păstra totul şi, de îndată ce preţurile se vor urca, se va folosi de şosea pentru a năpădi târgul capitalei.

Acum va avea parte de mare belşug mulţumită şoselei. Vedea limpede toate foloasele

ce le putea trage de pe urma ei. Preotul nu va fi singurul, care să se folosească de ea; bietul preot! Va trebui să-i închirieze camioanele. Pentru zece, douăzeci de călătorii.

Don Alfonso fu cuprins de o criză de bunătate plângăcioasă. Işi îndrăgea recolta pe care o crezuse pierdută; se simţea pătruns de o dragoste adâncă pentru preot, pentru Jacinto, pentru Rodriguez chiorul, pentru fraţii Ruata. Era drăgăstos, duios. Desfăcu braţele:

— Da... suntem cu toţii fraţi.

Avea ochii plini de lacrămi, dar nevrând să se lase dus de emoţie, dădu pinteni catârului. Dobitocul se abătu o clipă din cale şi porni în galop spre parohie.

* * *

Vântul ce scutura vârfurile copacilor într'un vârtej nebun, ocoli coliba lui Andres şi izbi tronsnind uşa dând-o în lături. Cunşi fierbea în grabă un pumn de porumb furat din huasipungoul vecin. Auzi uşa trântindu-se şi se'ncruntă. Ochii îi erau înroşiţi de fum şi buza de sus ridicată lăsa să i se vadă dinţii şi gingiile. De teamă ca nu cumva vecinii să simtă mirosul de bucătărie, se grăbi să poruncească copilului:

— Du-te repede de pune zăvorul!... Să nu ne iscodească vecinii.

Copilul ascultă şi puse o bucată de lemn în dosul uşii; avea faţa unsă toată cu mazzamora; se 'ntoarse iar în colţul unde-l aştepta oala cu nişte rămăşiţe întărite de fiertură acră. Inainte de a se apleca peste prânzul său aruncă o privire lacomă spre ceaunul în care săltau boabele de porumb.

— Şezi jos, asta-i numai pentru tata. Tu ai lins tot ce era 'n oală, ce mai vrei?

Băiatul făcu mutre şi se ghemui în ungherul lui; resemnându-se îşi luă oala între picioare şi 'ncepu din nou să lingă.

Andres veni schiopătând, tăiase drumul prin câmp. Se despărţise tocmai de tovarăşii lui cari locuiau în deal; pe acolo foamea începuse să-şi arate colţii.

De o săptămână, Indienii tot aşteptau ajutoarele pe care stăpânul avea obiceiul să le 'mpartă după fiecare recoltă. Ajutorul — o biată faneghe, alcătuia împreună cu huasipungoul dat cu împrumut şi cu cei zece centavos, salariul zilnic şi teoretic, singurul mijloc de trai pe un an întreg al unei familii indiene.

Nu 'ncăpea îndoială că don Alfonso uitase obiceiul; căci nu le venea să creadă că ar putea fi adevărat ceeace se şoptea prin sat; „Anul ăsta nu va împărţi ajutoare Indienilor săraci; dimpotrivă, cumpără porumb, cartofi, grâu, de toate, de la celelalte haciende, pentru a le vinde la Quito când se vor fi urcat preţurile.

Câinele scoase un lătrat prelung; vestea trecerea lui Andres în dosul casei din care ieşea un abur de pâine caldă, un miros ademenitor de mâncare care-i strângea stomacul gol.

Grăbi pasul. Dar tot nu-i venea încă să creadă că-l aştepta ceva de mâncare.

A doua zi de dimineaţă. Indienii sosiră unul câte unul la casa stăpânului. Şedeau în jurul ogrăzii şi aşteptau să se scoale don Alfonsito. Veniseră să-i prezinte plângerea lor şi să-i descrie sărăcia cumplită în care se sbăteau; până la ora jalbei, stăteau de vorbă în şoaptă despre

ajutoarele împărţite în anii trecuţi, ca şi cum ar fi vrut să se convingă de puterea acestui obicei, vorbind mereu despre el.

Vechilul, intra şi ieşea mereu din casă umflându-se în pene, şi răspândind veşti neliniştitoare printre grupuri.

— Boeru' e, ştii cum...

— Acu' se scoală...

— Acu' îşi bea cafeaua...

— Boeru' e gata...

Intre timp, Indienii se adunau în grupuri, lăsând deoparte orice preocupare personală, pentru a crea un fel de personalitate colectivă.

Deodată, săpânul apăru sub tindă. Şoaptele încetară; frica îi cuprinse pe toţi. Ţâfnos, stăpânul, ţinea în mână o biciuşcă de care se folosea când vroia să-şi întărească ordinele.

— Ce e? Ce vor ăştia? întrebă el.

Dar nimic nu curmă tăcerea ce urmă. Nici unul din Indienii îngroziţi nu îndrăsni să vie cu jalba.

— Ce vor? Ce, au de gând să se'nfigă aici ca nişte idioţi?

Atunci Policarpio, simţind privirile rugătoare ale Indienilor aţintite asupra lui, înaintă în faţa stăpânului şi vorbi în numele loc cu glasul cam turburat:

— Uite ce e, boerule. Sunt aici... Au venit să roage pe Inălţimea voastră să se'ndure de ei şi...

Andres şi ceilalţi Indieni din primul şir, observând glasul şovăelnic al celui ce luase cu-

vântul în numele lor, şi temându-se că nu vor izbuti, se grăbiră să sfârşească ruga.

— Ajutoarele, boerule...

— Murim de foame. Dacă nu ne-oţi da nimic, către cine ne-om îndrepta?

Şi deodată parcă s'ar fi ridicat stăvilarul ce ţinuse prea multă vreme înăbuşite plângerile acestei mulţimi. Toţi găseau câte ceva de spus, toţi găseau că suferinţele lor sunt cele mai grele de îndurat, toţi murmurau câte ceva, căci cu toţii aveau câte ceva de cerut. Sgomotul confuz şi întretăiat al glasurilor lua un caracter de provocare, aproape de ameninţare, care-i satisfăcea şi înfricoşa în acelaş timp pe Indieni. Ei nu căutau răsvrătirea; se adresau doar generozităţii acestui om ursuz, care-şi plesnea iritat cismele cu biciuşca.

— Puţinul ce l-am ales din huasipungou, l-am mâncat de mult.

— Din pricina revărsării, nici n'avem unde merge.

— Boerule, ne-ai dat doară totdeauna.

— Numai, acum, nu mai vrei.

— Doar un pumn de porumb.

— Ajutoare!

— Ajutoare!

Inşiraseră toate argumentele şi repetau neobosiţi:

— Ajutoare... **Sucuritus!**

Larma ce făcea să răsune galeria îl scoase din fire pe don Alfonso. Clătina din cap cu furie ca şi cum mulţimea i-ar fi înfipt ghiarele în gâtlej şi începu să urle:

— Carajo! Am spus-o de o mie de ori că

nu vă dau nimic. Asta e un obicei tâmpit. Vă plătesc cu zece centavos pe zi. Ce mai vreţi? Haide, căraţi-vă de aici!

Plângerile încetară, dar Indienii, cu stomacul gol, nu puteau încă înţelege ce-o fi vrut să spună cu „obiceiul ăsta tâmpit"? Stăteau nemişcaţi, loviţi şi muţi. Intre timp, trecură prin mintea stăpânului diferite socoteli: „Ar trebui cel puţin trei zeci de chintale pentru împuţiţii ăştia de Indieni; trei zeci de chintale pe care se poate lua un preţ bun la Quito, cu care pot plăti preotului chiria camioanelor. Dacă nu m'oi ţine tare, n'am să am banii ce-mi trebuesc pentru a lua parte cum trebue la afacerea gringoşilor. Hoţii ăştia de Indieni vor să distrugă viitorul meu şi al copiilor mei. Ei! dar o să aibe de-a face cu mine. Sunt doar un om întreg'! Apucând biciuşca cu amândouă mâinile şi întinzând'o ca pe un arc, strigă:

— Ce mai aşteptaţi? N'aţi auzit? carajo!

Foamea ii pironea în loc pe Indieni. Această neclintire duse la culme furia stăpânului; totuşi rămase şi el pe loc. Nu ştia ce să facă, pe cine s'apuce; nu vroia decât un lucru: să împrăştie mulţimea care-l privea îndobitocită; se'ndreptă către Andres care se afla cel mai aproape de dânsul şi urlă:

— Lichelelor! n'aţi auzit? v'am spus s'o ştergeţi!

Ca să scape de acest strigoi, îi trânti câţiva pumni, Andres se prăbuşi. Lui Policarpio fiindu-i teamă de urmările ce-ar putea să le aibe pentru stăpân furia şi desnădejdea care se citeau

în privirile fixe a Indienilor, ridică pe Andres şi-i spuse cu vocea destul de tare ca să poată fi auzit de toţi:

— Nu fii tâmpit. Nu faceţi bine că-l scoateţi din fire pe stăpân; ce, vreţi să se prăpădească?

Lui don Alfonso, părându-i-se deodată că'n pieptul lui bate o inimă de martir, bolborosi:

— Doamne! Doamne! or să mă omoare!

Ridică mâinile către cer şi sfârşi:

— Şi toate astea pentru ce? pentru c'am vrut să-i civilizez.

Vocea lui plângătoare ului mulţimea. Această aşteptare mută, istovitoare, ce ameninţase să sfârşească printr'o explozie de mânie, se potoli încetul cu încetul. De câte ori părintele sau boerul se apucau să stea de vorbă cu Dumnezeu, cu braţele ridicate către cer, Indienii aveau de ce se teme. Tatăl din ceruri ascultă întotdeauna rugăciunile Albilor.

Ca opărit, Policarpio se apropie de don Alfonso. Acesta întins pe divan pentru a-şi veni în fire, îşi repeta în gând a suta oară: „sunt neînduplecat în hotărârile mele ca orice muncitor care ştie ce poate pierde dacă se lasă cuprins de teamă".

— Ascultaţi boerule. Pe când plecau Indienii, i-am auzit vorbind în limba lor. Spuneau: „Ne'ntoarcem să ne luăm ajutoarele".

— Ce?

— Da, boerule. Şi dacă vin, aşa înfometaţi cum sunt, mai c'o să ne omoare.

— Ar putea face una ca asta, dac'ar avea de-a face cu un fricos, un papă-lapte, dar nu cu mine. Du-te la Jacinto şi spune-i să-mi tri-

mită doi ţărani dintre cei care fac pe poliţaii; spune-i că am nevoe de ei pentru o afacere din care o să iasă bani din gros.

— Să trăiţi, boerule.

— Stai... Stai... Mai spune-i să telefoneze la Quito şi să ceară intendentului — în numele meu — un pichet de jandarmi pentru a ţine în frâu o eventuală răscoală a Indienilor. Nu uita: „în numele meu".

— Da, boerule.

— Şi să-mi trimită îndată agenţii pe care-i are acolo.

— Am înţeles boerule.

Vechilul plecă în fugă. Când se văzu singur, don Alfonso fu cuprins de o teamă, care creştea pe măsură ce Policarpio se depărta de casă. Apoi, ca şi cum ar fi văzut pe Indieni intrând pe uşă, gata să se bată, se'ndreptă spre măsuţa de noapte, scoase un pistol şi punându-se strajă în faţa uşii, strigă cu glas ameninţător:

— Vă aştept carajo!

Dar nimeni nu se arătă, şi fu nevoit să-şi pună arma la loc în sertar.

Se trânti speriat pe pat; îi vâjâiau în cap viziuni macabre, mărturii ale barbariei instinctive a Indienilor. Moartea recentă a lui Cabascango îi aminti mai multe scene de groază.

„Don Victor, după ce fusese jupuit de pielea mâinilor şi a picioarelor fu silit să umble pe o cărare pietroasă până când căzu leşinat şi-şi ceru iertare până ce muri". Şi ce făcuse acest moşier cu faţă de tribun? Deviase apele din sat

spre profitul haciendei sale, ceeace uscase plantaţiile huasipungourilor. Nimic altceva.

„Don Jorge aruncat într'un cazan cu miere clocotindă. De ce l-au pus pe acest om sfânt să fiarbă de viu? Pentru-că avea obiceiul să siluiască fetiţe indiene între şase şi opt ani. Nişte sălbateci!"

Amintirile acestea nu-l lăsară pe don Alfonso să uite primejdia ce-l pândea şi când îl văzu pe Policarpio sosind cu cei doi ţărani-poliţai, îi strigă scoţând capul pe fereastră:

— Ai telefonat?

— Da, boerule. Domnul intendent a spus că trimite numai decât oameni într'o maşină.

— In orice caz, noi suntem aici, urmă Jacinto arătând puştile.

In timpul nopţii, vântul sufla deasupra pădurilor din vale cufundate în întuneric. Parcă se puseseră trupe de pândă în toate colţurile. Casa stăpânului era străjuită din toate părţile. Trei poliţişti se plimbau cu arma la umăr; ceilalţi dormeau sub tindă. Deodată o detunătură înfioră tăcerea. Câinele lătră; stăpânul sări din somn. Era înspăimântat, ca toţi moşierii, nu atât de pericolul momentului, cât de gândul la viitor. „Criminalii ăştia o să se deştepte cu încetul şi-or să vadă din ce în ce mai limpede, până când, într'o zi, n'o să se mai lase striviţi ca nişte şobolani".

Inchise ochii, respiră adânc şi mormăi pe'nfundate, în întuneric:

— Dar atunci, eu nu voi mai fi... Până una alta, să crape!

Afară, poliţiştii se tot plimbau cu arma la umăr. Era frig.

— Is umbrele copacilor.

— Nu, am auzit ceva dinspre partea asta.

— Ai vedenii. Doar aici nu-i Quito.

— Mult o să ne ţină âştia aici?

— Trebue să ne schimbe mâine.

— Mâine, trebue s'o ştergem, doar nu ne-o ţine până ne-o lua dracu aici.

— Eu unul, trebue să plec, nevastă-mea abia a născut.

— Ia taci, ascultă.

— Habar n'ai, nu te pricepi.

— Is şi eu ţăran ca şi tine.

— Da, da'ţi se năzare c'auzi sgomote care nu-s.

*
* *

In bordeele, în colibele şi în huasipungourile din sat şi din vale, foamea semăna prăpăd. Nu era foamea răsvrătiţilor din închisori cari lasă moartea să vină fără să crăcnească, ci moartea sclavilor ce se lasă a fi omorîţi cu încetul.

Nu era foamea stelelor de cinema care vor să-şi păstreze linia, ci foamea Indienilor ce pătimesc pentru ca marii moşieri să-şi vadă avuţiile crescând.

Nu era foamea celor ce n'au de lucru, ci aceea a Indienilor împovăraţi de muncă.

Foamea ce cântă din harpă pe coastele copiilor şi ale câinilor.

Foamea de care nu poţi scăpa decât cu prostituţia cerşind, sau furând.

Foamea ce roade maţele Indienilor umili şi muţi.

Intr'o ulicioară ce pornea din şosea, în uşa unei colibe, o indiană uscată, îmbătrânită, cu buzele vinete, dădea pruncului să sugă; făptura aceia mică şi îndobitocită de anemie, se oprea plăngând, plânsete din supt, căci sânul era secat şi atârna gol. Mama stăruia băgându-i sfârcul pieptului în gură, dar copilul obosit de atâta tras zadarnic ce nu lăsa să curgă nici sânge, sugea aerul.

Trecură trei femei ce urcau povârnişul ducând niște urcioare.

— De ce nu-i dai să mănânce fiertură de ovăz? întrebară pe Indiană.

— Nu mai e.

— Dă-i lapte de capră.

— Nu mai e.

— Şi de vacă

— Nici atât.

— O să-ţi moară bietul gaga.

— Da. Nu mai vrea să sugă.

— Ci-că aşa a murit copilul Indienii Encarnaci.

— Şi un nepoţel de-al meu.

— Bântue bolima.

Maimuţica sfrijită învelită într'o broboadă neagră, cu capul vârât între umeri, nu rezistă acestei epidemii. Intr'o dimineaţă, vecinele Tereza şi Pancha, îl găsiră şezând pe bancă, cu capul în piept; din gură i se prelingea o dâră de bale

amestecate cu sânge. Ştiau că murise; avea privirea cenuşie, pielea verzue şi mirosea a mort; aşteptaseră cu toţii moartea lui.

Noaptea, Indienii plecau în sat în recunoaştere căutând ceva care să potolească foamea copiilor. Şi dimineaţa, în uliţa noroioasă, cumetrele trăncăneau; femeile lui Rosario, a lui Jesna a lui Melchor sau Juana.

— N'ai văzut găina mea intrând la tine?

— Vecină nu cumva ai văzut cine a intrat astă noapte în grădină? Mi-a smuls toate cepele.

— Ştii că mi-a furat purcelu 'âl negru.

— Cumetre poate mi-ai văzut cocoşu'âl cenuşiu?

— Pe unde-or fi puişorii mei?

— S'a furat ponchou'cel nou, pe care-l lăsase Carlota aseară pe frânghie.

— De l-ar prinde pe cel de-a făcut asta, s'ar cuveni să fie omorât.

— Juan ci-că a văzut noaptea trecută, pe Indieni dând târcoale pe aici, comentează o femee care şi-a scos păturile în faţa uşii şi vânează pureci mergând în patru labe.

— Da'e o porcărie să se fure farfuria cu măruntae pusă sub tindă.

— Sub tinda dumitale de-afară?

— Nu, cea dinăuntru. Hoţi afurisiţi. Dacă-i prind o să aibă de-aface cu bâta lui Jacinto.

— Eu de mult nu mai am nimic ce se poate fura.

— Şi Tomas, ţi-a scris?

— Da! Bietu'băiat, ci-că-i băgat la poliţie.

Cum o pune mâna pe ceva bani, zice că-mi trimite şi mie. Mi-a citit vecina Ruata scrisoarea.

* * *

Policarpio soseşte cu o nouă jalbă în proţap.

— Boerule, venim de la **rodeo**[1]).

— Ei şi?

— Boul cenuşiu 'l-am găsit mort.

— Cel mare?

— Nu, cel mic, ăla bătrân.

— Şi cum a murit?

— Nu ştiu. L-am găsit culcat pe deal. Trebue să fi murit de mult; a'nceput să se'mpută.

— Bine; şi ce se poate face cu el?

— Păi să vedeţi. Am întârziat fiindcă... am vrut să-l scot din groapa în care căzuse. Acu', să vă spun; Indienii ar vrea, fiindcă tot e carnea împuţită, să le-o daţi lor. Le-am spus s'aştepte hotărîrea dumneavoastră.

— Ce? să le dau lor carnea? da'ce, crezi că's nebun? Ai să-i pui numai decât, să sape o groapă adâncă în care să bage boul. Indienii n'ar trebui să mănânce niciodată carne. Dacă le-am da, ar prinde gust şi ar fi vai de noi. In fiecare zi i-ar face de petrecanie vreunei vite pentru ca s'o poată tăia în urmă; s'ar găsi destule prilejuri. Carne de vacă pentru Indieni? Asta le mai lipsea! Nici să nu simtă mirosul. Sunt ca fiarele; Dau de gust şi pe urmă nu-i mai poţi ţine'n frâu. Ar trebui să-i omorâm ca să

1) Operaţie care constă în a aduna vitele pentru a le însemna şi a le număra.

n'ajungă să ne doboare toate vitele. Intre două rele, trebue ales cel mai mic: pune-i să'ngroape vita cât se poate mai adânc.

Incetul cu încetul vechilul se lăsă convins; își șterse nasul lustruit cu dosul poncho-ului.

— Am înțeles, boerule! bolborosi el.

— Și n'au mai pomenit de ajutoare?

— Nu, boerule.

— Afacerea e pusă pe roate. In două zeci de călătorii, s'a cărat totul cu camioanele părintelui.

— Da, și...

— Du-te de pune să'ngroape boul.

Vitele se'torceau de la pășune și intrau în ocolul îngrădit; în drum se auziră mugete pornite din sute de gâtlejuri.

— Ia vezi, n'a coborât vre-un taur de la munte?

— Indienii spun că l-au văzut la barieră pe cel care l-a omorât pe Lorenzo de sărbătoarea Fecioarei.

— Câte capete de vite avem acum?

— Ca la vre-o șase sute, boerule.

— Vezi de-ți fă timp pentru inventar.

* * *

Pe drumul dealului, vechilul îmboldea vreo șase Indieni care, pentru o clipă, uitaseră de lâncezeala în care-i scufundase lipsa de ajutorare. Le revenise sprinteneala, glumele și râsetele zilelor de sărbătoare.

Și nu-i aștepta nici rachiul, nici aburii ruman-

coului[1]: singura lor nădejde era să se'ntoarcă sătui de mirosul cărnii de bou, să poată lua cu dânşii sub ponchou o bucată bună de fript pe jăratec.

Câinele, cu nasu'n vânt, adulmecă dintr'o adiere mirosul de hoit; o luă la fugă, dar Indienii îi ghiciră gândul şi nu-i lăsară timp s'o ia înainte. Se năpustiră cu râsete şi ghionturi, în timp ce vechilul, dând pinteni catârului şi plesnind din bici, răguşea sbierând:

— Hei, unde alergaţi, Indienilor, carajo!

Ne având nici un răspuns, o porni la trap, ca să le vină de hac pentru neascultare. In goană, unul din Indieni fu răsturnat şi începu să se sbată între labele dobitocului acoperindu-şi faţa cu poncho-ul.

— Te-ai ciocnit, hai! Ai păţit-o, dobitocule!

Aerul era îmbibat cu un miros greţos; dar nările Indienilor nu numai că nu se strângeau, ci dimpotrivă se umflau şi fremătau de plăcere. Păsările de pradă ce se adunaseră deasupra hoitului, îşi întrerupseră ospăţul luîndu-şi sborul, în timp ce Indienii începură să sape o groapă adâncă în jurul boului mort.

In timp ce tărau cadavrul vitei spre groapă, se'ntreceau care mai de care în îndemânare pentru a şterpeli câte o bucată de carne şi a o ascunde sub haine. Hoitul cu maţele atârnate, cu orbitele goale, cu anusul sfâşiat de ciocul păsărilor, lăsa pe pământ o dâră lipicioasă plină de viermi. Andres smulse o bucată de carne

---

1) Mâncare Indiană de porc. Un fel de tocană din carne de porc cu cartofi.

ce atârna la picior şi se repezea tocmai s'o bage sub ponchou, când, deodată biciul vechilului îl plesni; simţi lovitura curelei până'n mădulare.

— Dă-i drumu', carajo !

Desnădăjduit, cutremurându-se de ură, Indianul aruncă bucata furată în fundul gropii în care oamenii lăsară hoitul să cadă. Deasupra capetelor lor se roteau păsările de pradă descriind coroane în doliu pe bolta cerească.

Ghemuiţi într'un colţ, Andres şi Cunşi, aşteptau înfriguraţi sosirea nopţii ca să poată porni în căutarea unei îmbucături pentru copilul lor. Băeţaşul îşi vedea de treabă: aţâţa focul din vatră care era gata să se stingă.

Se'nnoptă şi, ca nu cumva să-l audă copilul şi să vrea să-l urmeze, şopti femeii la ureche:

— Aşteaptă, poate că cu ajutorul lui Dumnezeu nu m'oi întoarce cu mâinile goale.

Inchise uşa'n urma lui şi se strecură tiptil în întuneric. Câinele, temător, se gudură pe lângă el, dar nu-l urmă.

Inaintă cu băgare de seamă ca un hoţ prin beznă. Să se mai ducă în sat pentru a căuta ceva de ciordit, nu mai mergea; ţăranii erau bănuitori. Incotro s'o apuce? Fie ce-o fi, trebuia s'aducă ceva acasă. Deodată, îşi aduse din nou aminte de hoit. Il pândea o bătae, cruntă, dac'ar fi aflat stăpânul. Stătu o clipă la'ndoială; mai mult decât atât nu risca; trebuia s'o rişte şi pe asta.

Se furişă la vale pe povârniş. Vântul ce-i sufla în faţă îl umplu de nădejde.

— Carajo! Nenorocire! scârboşii ăştia mi-au luat-o înainte. Ochii lui Andres, obişnuiţi cu întunericul, desluşiră nişte umbre ce se strecurau din tufiş.

Şi mereu apăreau alte şi alte umbre. Dar simţământul rivalităţii dispăruse. Uniţi, aveau mai puţin de temut; frica dispărea; s'ar fi spus că-şi däduseră întâlnire.

Se apropiară cu paşi repezi de pământul răscolit ce acoperea groapa, mormântul hoitului, şi se apucară să-l râcâie cu unghiile.

Cu cât duhoarea ce venea din groapă se simţea mai tare, cu atât graba lor creştea.

In sfârşit, pătrunşi de scârbă, îşi împărţiră prada şi fiecare ascunse sub ponchou partea lui de carne, în care mişunau viermii.

Andres cu bucata lui sub braţ, mergea spre casă simţindu-se singur, rătăcit, cu spaima în suflet. Niciodată, nici chiar când se întorsese cu găina pe care o furase din sat, nu fusese sugrumat de atâta teamă. Nu luase în seamă porunca stăpânului, stăpânul, care împreună cu preotul. era slujitorul Domnului. La cel mai mic sgomot, se oprea speriat din mersul lui năuc.

Apoi începu s'alerge, s'alerge cât îl ţineau picioarele până ce zări coliba.

Insfârşit, deschise uşa şi o închise repede cu zăvorul, gâfâind şi tremurând.

Cunşi îl primi zâmbind, copilul se opri din plâns; în vatră, flăcările se ridicau acum. înalte şi străvezii.

Indianul îşi desfăcu ponchoul şi-şi descheie cămaşa plină de sânge. Ingroziţi, crezând că Andres este rănit şi-şi descheia cămaşa pentru a le arăta rana, femeea şi copilul tresăriră; Dar Andres desprinse de pe trup şi de sub cămaşă, o bucată mare de carne împuţită.

— A, asta ai adus? e o bucată bună, spuse femea. Luă carnea şi, fără a da viermii deoparte, o puse să se frigă pe jăratec.

Aşezaţi pe jos în jurul focului, Andres, Cunşi şi copilul, stăteau cu ochii aţintiţi la carnea asupra căreia para focului arunca sclipiri aurii făcând-o să'mproaşte un miros şi mai pătruns: le lăsa gura apă la gândul ospăţului ce-i aştepta. Cunşi întorcea mereu friptura ca să nu se ardă şi-şi lingea degetele de fiecare dată. Acest gest simplu făcea să crească şi mai mult neliniştea şi nerăbdarea celorlalţi doi. Câinele, ca şi stăpânii lui, se aşezase lângă ei aşteptându-şi porţia.

Clipea mereu din ochi din cauza vâlvătăii şi lingând drăgăstos pulpele copilului, încerca să câştige simpatia familiei.

Un sgomot slab ce abia se auzea, venea de afară; câinele se năpusti şi prin scândurile desfăcute ale uşii, se strecură afară din colibă lătrând cu furie. Andres apucă cuţitul cu mânerul de lemn ce-i servea Cunşei pentru curăţatul **cuchipapei** [1]), şi se'ndreptă ameninţător spre beznă, ca un om gata să-şi pună viaţa în joc pentru a-şi apăra pâinea. Dar noapta era cufun-

---

1) Cartofi mici ce se dau de obicei porcilor.

dată în tăcere. Câinele se'ntoarse dând din coadă. Indianul amenință:

— Las-că-ți arăt eu ție!

Intors la locul lui, câinele slăbea din ochi pe Cunși care sfâșia cu mâinile carnea fierbinte. Bucuria scânteia în ochii celor de față. Mirosul le ațâța și mai mult pofta. Viermii nu se mai deosebeau, amestecați în zeama ce sfârâia deasupra cărnii. La urma urmei, tot în burtă intră totul.

După ce se săturară, nu le mai rămase decât dorința de a dormi. Instinctiv își îndreptară privirile asupra țolului întins pe jos. Andres își scoase pălăria și ponchoul, scărpinându-se îndelung în cap și se trânti pe pieile de capră îmbibate de urina și de excrementele copilului; apoi, trăgând peste el niște ponchouri vechi, își întinse trupul obosit. Chemă pe femee și pe micuț ca să-i țină cald. Indiana turnă puțină apă pe foc ca să-l stingă; îndepărtă cu piciorul câinele ce se așezase lângă saltea, luă copilașul care se ghemuise în mijlocul odăii, și veni, drăgăstoasă, să se culce lângă bărbat.

Erau învățați cu mirosul grețos al saltelei, dar în noaptea aceea li se păru de nesuferit; greața îi gâtuia, le răscolea stomacul, le'ntorcea mațele. Aveau râgâeli, dar nu'ndrăsneau să se miște de teamă să nu verse. Andres închise ochii și-și trecu mâna pe pântece, încet de parc'ar fi mângâiat o pisică adormită; își mângâia durerea; se anunța cu tăieturi în burtă și el nu vroia cu niciun chip s'o răscolească. Incercă să stea nemișcat, dar o greață grozavă îl apucă;

ca să nu-şi dea drumul, strânse tare fălcile. Ceeace-l necăjea era că avea să dea înnapoi ceeace obţinuse cu atâta trudă. Dar la un moment dat nu se mai putu ţine. Trebui să se ridice şi, în pragul bordeiului, vărsă tot ce mâncase şi încă pe deasupra.

— Ai vărsat?

— Ari.

— Pe mine, mă doare burta.

— Copilul n'are nimic. Doarme.

Câteva clipe după aceea, Indianul sforăia sgomotos; Cunşi, dimpotrivă, începu să se sbată, luptându-se cu o înnăbuşeală ciudată, cu o durere ce-i răsucea stomacul, cu o greaţă seacă care se urca până'n gâtlej, se oprea acolo şi o gâtuia.

— Ay — Ay — Ayayay.

— Ay — Ay — Ayayay.

— Lasă-ne să dormim.

— Ay — Ay... Ayayay.

— Ce te doare?

— Burta.

— Vrei să te frec cu puţină untură?

— N'avem.

— Vrei o cărămidă caldă?

Indianul se duse la vatră, râcâi prin cenuşa caldă ce-i ardea degetele şi-i puse Cunşei pe burtă o cărămidă ce mai păstra încă din căldura focului.

— Araray, caraju! Mă frige.

— Mai bine... Ţine-o, trebue să rabzi.

Căldura nu făcu decât să-i mărească durerile.

Şi aşa trecu noaptea cu văicărelile şi ţipetele femeii şi blestemele lui Andres.

In sfârşit, lumina zilei începu să se strecoare prin acoperişul de pae, găsindu-i pe Andres şi pe Cunşi moţăind amorţiţi. In zori femeea se strădui să se scoale, căci în huasipungo se găsea totdeauna câte ceva de lucru. Şezu câteva clipe, îndobitocită, ameţită; dar, sleită de puteri, căzu grămadă peste copil ale cărui plânsete îl treziră pe tată.

— Taci din gură, vită'ncălţată, ameninţă Indianul sculându-se. Işi luă uneltele şi'ncercă să trezească femeea.

— Cunşi... Cunşi!... Te mai doare burta?

Faţa femeii i se păru ciudat de liniştită.

— Cunşiii!

O licărire de viaţă păru că o însufleţeşte. Intredeschise ochii şi gemu.

— Caraju... Oare ce i-ar putea face bine, mormăi bărbatul scărpinându-se în cap.

— Dacă vrei, n'ai decât să mai dormi puţin.

Copilul se trezi; de sub ponchourile ce le svârli de o parte, se'mprăştie un miros de excremente fermentate.

— Ai făcut?... întrebă tatăl ameninţător.

Drept răspuns, micuţul clătină din cap făcând semn că nu; spre a-l asigura şi mai mult, privi locul unde dormise, apoi chemă pe taică-său să vină spre a-şi da seama.

— Atunci, de unde poate veni mirosul ăsta, urmă Indianul, răscolind păturile.

Cunşi făcuse în pat ca un copil mic.

— Ca un copil mic, repetă Indianul privind picioarele şi coapsele femeii, dar fără a'ndrăsni să-i facă vreo mustrare.

— I s'a întâmplat o nenorocire.

Din prag, își strigă câinele.

— Tototototoooo...

Din îndemnul stăpânului, câinele cu botul sub cămașa femeii părea gata să-i muște cu lăcomie pulpa.

Cunși gâfâia; respirația greoaie i se mai auzea încă, dar nemișcarea în care zăcea femeea lui, somnul acesta de dimineață neobișnuit, speriau pe Indian mai mult ca orice. Simțea pentru dânsa o dragoste părintească văzând-o în halul ăsta, îl cuprinse și remușcarea la gândul că spânzurase niște câini în curtea haciendei; niște câini răi și hoți. Fusese spânzurați și muriseră, după ce se purtaseră la fel ca și Cunși. Oare era moartă? Ii puse mâna pe față, dar femeia era mai caldă ca oricând.

O acoperi cu un ponchon și văzând că mititelul tace pentrucă maică-sa dormea, își luă uneltele pentru câmp și o porni cu pași mari pe cărare.

Inainta repede, năuc, înspăimântat ca și cum în fața lui s'ar fi deschis deodată o groapă în care l-ar fi prăvălit cineva, fără ca el să poată atinge fundul. Căuta cu gândul un sprijin, dar toate se depărtau din preajma lui. Se uită în jur, dar nu văzu decât fețe batjocoritoare. Știa că suferințele Indienilor nu puteau fi decât luate în bătae de joc. Așa dar, nu era alt leac pentru durerea lui decât să-și înnece năduful săpând o brazdă. Și'nfigea cu foc cuțitul plugului în pământ, biciuia boii cu furie. Işi petrecu dimineața repetând mereu dobitocește: „părc'ar fi un co-

pil mic" şi când repeta vorbele astea, simţea că odată cu broboanele de sudoare, îi curgeau şi lacrămile.

La amiază, nu-şi mai putu stăpâni îngrijorarea. Lăsă vitele pe câmp şi o porni fără să înştiinţeze pe nimeni, ştiind că nu i s'ar fi încuviinţat plecarea; începu a urca dealul fără a se sinchisi de ţipetele vechilului.

Vântul ce bătea dinspre mlaştini, mireasma pământului răscolit îi înviorau gândurile, fără însă a-i încetini pasul.

Copilul plângea. Apucă cu braţele picioarele tatălui împiedecându-l să intre în colibă şi strigând mereu cu glas jalnic:

— *Mama... Mama...*

In mijlocul încăperii, Cunşi pe jumătate goală şi vânătă, se svârcolea, cu ochii ieşiţi din orbite, cu păru învălătucit în jurul umerilor. „O fi intrat necuratul în ea şi o face de se sbate aşa, şi o s'o căznească aşa până'o muri" gândi Andres cu groază; şi împins de nevoia de a ţine'n frâu duhul rău, se aruncă asupra bolnavei, împiedecându-i mişcările cu toată puterea mâinilor sale, ţinându-i braţele, pironind-o la pământ. Femeea scoase un ţipăt înspăimântător. Cu părul vâlvoi, horcăind, se strânse ghem dar genunchiul Indianul o împiedecă să se mişte. Trecură astfel câteva clipe; apoi, Cunşi într'o ultimă svârcolire, încercă să scape de greutatea ce-o strivea; dar sleită de puteri, căzu înţepenită într'o tăcere îngheţată. Ingrozit de această nesimţire, Andres căută să provoace o nouă împotrivire; apăsă cu mai multă îndârjire cărnu-

rile moi, trupul fără vlagă; totul fu în zadar nu mai avea cine răspunde. Desnădejdea îl doborî la pământ. Se'ncăpăţâna să caute viaţa acolo unde nu mai era decât un leş. De ce nu se mişcă? Se simţea în stare să stăpânească toate duhurile rele oricât de îndârjite ar fi fost ele. Rămase adâncit în gânduri — aplecat deasupra moartei; era schimbată la faţă; o dâră de spumă sângerândă i se prelingea de la colţurile buzelor pe obraz închegându-se în şuviţele de păr.

Mut, istovit, legănându-şi durerea peste faţa moartei, Indianul nu-şi mai putu reţine lacrămile. Afară, copilul nu'ncetase cu plânsul, iar câinele obosit de lătrat stătea la pândă în umbra casei.

* * *

In după amiaza aceea, Policarpio trecu pe acolo ca să afle noutăţi.

— Andres! De ce ai şters-o de la lucru? Hai?

Fiindcă nimeni nu-i răspunse, vechilul deschise poarta ogrăzii şi, până când ajunse în pragul colibei, trase aer în piept. După ce înţelese ce se'ntâmplase, spuse:

— Aşa vă trebue! Indianul Jose Rafael crapă acum în bordeiul lui ca răsplată pentru c'a furat, pentruc'a mâncat din hoit. Aşa păţeşte cine nu ascultă de poruncă.

— Dar acu'nduraţi-vă de mine şi cereţi stăpânului ceva pentru îngropăciune...

— M'oi duce să văd dac'o vrea să dea, răspunse Policarpio interesat: poate că era rost de ceva ciupeală.

Rudele și prietenii începură să sosească cu duiumul.

Lăutarii — unul sufla din flaut, celălalt era toboșar — se așezară la căpătâiul femeii moarte, care zăcea întinsă la pământ între patru mucuri de seu ce ardeau în oale de pământ. Incepură cântecul Sfântului Ion, cântec monoton, desnădăjduit, care nu trebuia să'nceteze decât în clipa când moarta va fi fost coborâtă în groapă.

Bărbatul, ruda cea mai apropiată a moartei, se așeză la picioarele cadavrului vărsând lacrimi și jelind.

— Ay Cunși șa.
— Ay frumoaso șa.
— Cine-o mai vedea de purcei?
— De ce te duci și lași puiul de cobai?
— Ay Cunși șa.
— Și mă lași singur cuc.
— Cine-o să mai semene în huasipungo?
— Ay... Ay... Ay..,
— Hai să mai culegem iarbă pentru cobai.
— Haidem să strângem lemne în pădure.
— Cine-o să mai vadă dacă a ouat găina?
— Ay Cunși șa.
— De ce mă lași singur cuc?
— Uite cum plânge gaga!
— I-auzi cum urlă câinele a moarte!
— Uite cum se pleoștește porumbul!
— Și codru-i tare mohorât, tare mohorât!
— Nu mai avem nici mălai, nici **mishiquito** [1].

1) Plantă cu bulbul bun de mâncat.

n'avem nimic... nu mai avem nimic de semănat.

— Nu ne rămâne decât să plângem de foame.

— Unde oare să găsim sămânță de semănat?

— Ay Cunși șa.

— Ay prea frumoasa mea șa.

— Or veni și alți ani când om avea de'mbucat cu'ndestulare.

— Dar nu anu'ăsta, că ne-a pedepsit taïta **Dlusitu**. Ai răbdat și tu de foame, dar nu trebue să cârtim, nu trebue să cârtim.

— Ay Cunși șa.

— Ay prea frumoasa mea șa.

Indianul își striga bocetele într'una, cu buzele uscate, cu ochii uscați, cu gâtlejul uscat; înșira tot binele ce-l știa despre femeea lui; acolo, în tăcerea colibei, putea spune tot ce-i apăsa inima în fața tovarășilor lui beți cari plângeau cu sughițuri. Când îl văzură sleit de puteri, când văzură că nu scoate decât sunete răgușite și de neînțeles, îl târâră într'un colț; aci omul începu din nou să jelească și să plângă cu sughițuri.

O altă rubedenie îi luă locul; după o oră sau două de bocet, fu tărât și acesta într'un colț. Cântecul monoton al Sfântului Ion și balercile de guarapo date de Juana pe datorie, deșteptau încetul cu încetul corul bocetelor.

— Mi-a venit rândul să rostesc **chasquibay-ul** [1]), șopti unul din unchii moartei; apoi apucă bocitoarea de subțiori pentru a o între-

1) Jelaniile rudelor în fața cadavrului.

rupe din văicăreală, se așeză în locul ei și prinse îndată a scoate strigăte isterice.

Andres trăgea sdravăn la măsea, ca și cum ar fi vrut să înnece în beție o ură care apuca să mijească în sufletul lui.

Și trecură trei zile.

Bocetele conteniră. Mirosul de sudoare, duhoarea gurilor de bețivi și cea a excrementelor micului gaga se amestecau cu putoarea cadavrului în descompunere.

— **Jașimaishay [3]).**

— Jașimaishay.

— Ari.

— Ari.

— Jașimaishay, spuseră cu toții în șoaptă de parc'ar fi simțit în mijlocul lor un oaspete ciudat. Se grăbeau. Intinseră cadavrul pe un fel de măsălie înaltă și-l duseră cu alai pâna la fluviu, murmurând vechi rugăciuni. Jașimaishay-ul era ultima baie de apă noroioasă. Patru femei desbrăcară cadavrul până la piele, îl cufundară în apă, îl frecară cu smocuri de cactee și-l curățară mai bine decât fusese curățat vreodată în viața lui. Când baia se sfârși, cei de față se luară la harță; care mai de care se 'nghesuiră să-i curețe păduchii și lindenii din cap.

Intre timp Andres se duse la presbiteriu.

— Mă miram că nu te abătuseși încă pe aici, mormăi slujitorul Domnului.

— Păi, trebuia să fiu de față, taïticu.

— Biata Cunși, era femee bună.

---

3) Obicei care impune o baie morților ca să treacă curați în lumea de apoi.

— Dius sulu pay, taïticu [1]. Am venit acum să aflu cât trebue s'aduc Sfinţiei Voastre pentru îngropăciune

— Vino puţin cu mine şi ai să vezi singur ce ţi se potriveşte, ce-ţi place, cât poţi să plăteşti. Liber eşti s'alegi, spuse preotul voios călăuzindu-l printre proptelele care susţineau zidurile bisericii şubrede.

O brazdă de cruci se înalţă în jurul bisericii spre răsărit; era huasipungoul Sfinţiei Sale.

— Uită-te! porunci preotul plimbându-şi privirea deasupra câmpului de cruci cu mulţumirea proprietarului care-şi priveşte recolta.

— Doamne Isuse Christoase!

— Iată! Acei cari sunt îngropaţi aci în primele rânduri, fiind mai aproape de altarul cel mare, mai aproape de rugăciuni, vrasăzică şi mai aproape de Domnul nostru — îşi scoase tichia şi coborî pleoapele — se duc cei dintâi în ceruri şi sunt cei îndeobşte mântuiţi. De aci şi până'n cer nu-i decât un pas. Uită-te şi tu. Vezi?

Ii arătă crucile înconjurate de viorele, muşcate şi garoafe.

— Până şi mireasma aduce cu cea a cerului, urmă el, rezemându-se de trunchiul unui chiparos; aici domneşte pacea şi fericirea, în aer plutesc sfintele miruri ale virtuţii. Nu simţi? Aş vrea să am în faţa mea un eretic ca să-l întreb dacă astfel de flori pot creşte în grădini omeneşti. De aici, n'ai de făcut decât un pas ca s'ajungi în cer.

Inaintă cu câţiva paşi, se opri în faţa crucilor ce se înălţau în mijlocul cimitirului şi spuse:

---

1) Dumnezeu să-ţi răsplătească părinte.

— Toate crucile astea de lemn alb sunt ale Indienilor săraci. După cum poţi înţelege foarte bine, ele fiind mai departe de altarul cel mare, rugăciunile răsbesc numai câteodată până aci. Mila Domnului care e nemărginită — mai făcu o plecăciune şi din nou îşi ridică tichia — îi ţine pe aceşti nenorociţi în Purgatoriu. Doar ştii ce sunt chinurile Purgatoriului; sunt mai cumplite ca cele ale Iadului.

Văzându-l pe Indian cu privirile plecate ca şi cum i-a fost ruşine că marfa pe care avea de gând s'o cumpere e vorbită de rău, preotul se grăbi s'o dreagă :

— Dar asta nu-i împiedecă să se mântuiască şi vor ajunge într'o bună zi şi ei la ţintă. Sufletele lor sunt ca şi trandafirii pe care-i vezi aici: cam neîngrijiţi, năpădiţi de buruieni, se sbat spre a se desface de mărăcini şi a scăpa de spini, dar la urma urmei tot înfloresc şi împrăştie miresme.

Mai înaintase cu câţiva paşi. Deodată deveni foarte grav.

— Şi însfârşit!... Opreşte-te strigă el. Nu simţi un miros ciudat? Ceva puturos?... un miros de pucioasă?.

— Nu taïticu.

— A! Se vede că harul Domnului n'a pogorât asupra ta.

Indianul simţi deodată ca o greutate care-l trăgea în jos şi începu să-şi răsucească pălăria între degete.

Cu un gest dispreţuitor, preotul arată marginea cimitirului, acolo nu se vedeau nici cruci nici flori. Urzicile şi murele sălbatice creşteau de-avalma în mijlocul unui roi de bărzăuni şi de păianjeni.

— Acolo... cei îndepărtaţi... cei uitaţi de Dumnezeu... cei blestemaţi!

Scuipă repede vorba care părea că-i ardea gura, că-l fulgera:

— Iadul!

Indianul îşi ascunse faţa

— Linişteşte-te, mormăi slujitorul Domnului îmbrăcând iar haina blândeţii ce se cuvenea apostolului lui Christos. Totuşi, erau afirmaţii ce trebuiau întărite:

— Ia, uită-te la priveliştea asta, simte putoarea asta, auzi larma asta! Sunt vaetele, putreziciunea, chipul sufletelor celor osândiţi.

— Ari, taïticu.

Omul cu antereul îşi frecă mâinile.

— Fiind-că te-ai arătat întotdeauna gata să mă serveşti, o să-ţi iau foarte ieftin, ceeace nu fac la nimeni. Pentru slujbă şi îngropăciune în primele rânduri n'o să te coste decât două zeci şi cinci de sucrii, în cele din mijloc care, cred că sunt acelea ce ţi s'ar potrivi mai bine, o să te coste cinci spre zece sucrii. Şi.... în ultimele, unde nu sălăşluesc decât diavolii, cinci sucrii. Dar chiar de-aş fi nebun şi încă nu te-aş povăţui să faci una ca asta; mai bine s'o laşi fără groapă! Atunci, ai să ţii minte; două zeci şi cinci de sucrii în primele rânduri, cinci spre zece în următoarele şi în ultimele... Nu... Nici nu vreau să mai vorbesc despre astea.

— Taïticu... încercă Indianul să se împotrivească.

— Gândeşte-te înainte de vorbeşti. E firesc ca toate rugăciunile de care nu mai au nevoe cei din rândurile dintâi, să treacă la cei din mijloc; dar până la cei din urmă nu mai răzbeşte

nimic; niciodată. Şi ce sunt două zeci şi cinci de sucrii faţă de viaţa veşnică? Nimic! Ce sunt cinci spre zece sucrii pentru ca sufletele să aibă nădejde că se vor întâlni? Nimic!

— Bine taïticu. Trebue s'o îngrop în primele rânduri.

— Vezi asta îmi place. Nici nu mă puteam aştepta de la tine la alt răspuns.

— Da' taïtcu... Fie-ţi milă de mine.

— Să-ţi fac o reducere? Atunci n'ai decât s'alegi rândurile din mijloc. Biata Cunşi va suferi ceva mai mult, dar se va-mântui.

— Nu, nu... nu reducere. Să mă mai aştepţi cu banii, taïticu.

— Ce?

— Pe datorie. Oi plăti cu munca mea; o să fac tot ce mi-ai porunci, taïticu. Dacă vrei, vin de la patru dimineaţa să mă plătesc cu semănatu', cu aratu'....

„Să intre în ceruri pe datorie. Şi dacă nu mi-o plăti, cine o să-l facă să plătească?" gândi preotul înainte de a se hotărî să dea un răspuns.

— Nu se poate. E o dobitocie; cum se pot amesteca tocmeli pământeşti şi murdare cu lucrurile cereşti? Doamne, ce-mi auziră urechile?

Şi fiindcă preotul se pregătea să ridice braţele către cer, Indianul speriat îl rugă:

— Nu tăïticu. Nu ridica braţele.

— Atunci, ce zici? Două zeci şi cinci, cinci spre zece, sau...

Indianul amuţise; se străduia zadarnic să 'nţeleagă contabilitatea cerească. Preotul îl lămuri:

— Colo sus, totul se plăteste cu bani ghiaţă.

— Bine tăïticu. Mă duc să caut banii; numai de i-aş găsi!

— Trebue să-i găseşti într'un fel sau într'altul. Mai întâi de toate e mântuirea sufletelor şi, mai cu seamă, mântuirea sufletului unei fiinţe scumpe... A Cunşei... A bietei Cunşi... Era atât de bună, atât de gingaşă, atât de prietenoasă.

Preotul oftă adânc şi păru atât de nemângâiat, încât Indianul izbucni în hohote de plâns.

* * *

Când se 'ntoarse, Andres găsi rudele sforăind grămădite într'un colţ al colibei. Moarta răspândea un miros puturos; trebuia negreşit îngropată. Ca gonit din spate, o porni pe drumuri rătăcind în neştire. Buimac, cu capul în piept, umbla sfredelit de o sumedenie de întrebări la care nu găsea niciun răspuns.

Cinci sucrii... iadul; asta făcea cât o jumătate de balercă de guarapo. Două zeci şi cinci de sucrii... cerul; era atâta bănet, încât nici nu cuprindea cu mintea. Două zeci şi cinci de sucrii!

Parcă repeta aceste vorbe pentru a chema şi a aduna laolaltă nişte hârtii împrăştiate pe culmi.

— Două zeci şi cinci de sucrii!

Astfel îşi chema Cunşi găinile şi cocoşul roşu.

— Tuc... Tuc... Tuc.., Tuc, !

Se apucă să şoptească căutând ceva pe jos; părea că aşteaptă răspunsul acelora pe care-i strigase; privirea îi rătăci printre gunoaiele din drum, printre scândurile gardurilor, prin făgaşurile răscolite de roţile carelor. Cerul pentru Cunşi... Şi el, el rătăcea pe pământ şi se spunea că iadul e sub pământ. Iadul?

... Nu, Nu!

— E cu neputinţă! îi răspundea pământul posomorât, sălbatec, cu scoarţa grea de sfredelit, scoarţă făcută din stâncă, din nisip şi din mlaştini, scoarţă ce dă rod acum, căci a fost udată fără 'ncetare cu sângele şi cu sudoarea Indienilor.

— E cu neputinţă! îi striga soarele, aruncându-i pe ceafă săgeţile de foc, soarele tămăduitorul tuturor bolilor sub arşiţa căruia se cocea friptura.

— E cu neputinţă! se împotrivi drumul pietruit cu osemintele tovarăşilor săi.

— E cu neputinţă! murmurau mlaştinile cu bâzâiala ţânţarilor şi clănţănitul dinţilor celor scuturaţi de friguri.

— E cu neputinţă! urla vântul din spre mlaştini. Vântul iscusit ce răstigneşte catârgiii pe zidul morţii, cu pironul sorochului.

— E cu neputinţă! se 'mpotrivea şi huasipungo-urile ce au ştiut să plătească însutit toate nesocotinţele Indienilor şi toate conştiinţele Albilor.

— E cu neputinţă! striga mereu ograda haciendei unde se mulgeau vacile, unde se mulgeau Indienele, unde Cunşi fusese mulsă mai bine de cinci luni.

— Pentru Cunşi, nu!

Era prima dată că Indianul se 'mpotrivise. Dar, în aer, împotrivirea sa se pierdu. Grăbi pasul ca şi cum ar fi trebuit să sosească la o oră hotărîtă într'un loc bine stabilit, unde aveau să-i fie plătiţi cei două zeci şi cinci de sucrii. Colo, în vale, câţiva Indieni ce veniseră cu vitele la păşune, le închideau în islaz. Andres se opri cuprins de o licărire de nădejde. Sutele de vite făceau în zare o pată întunecată.

Andres zgâi ochii obişnuiţi să cerceteze depărtările; oftă, se scărpină în cap, trânti un caraju şi o apucă pe o cărare ce ducea la haciendă. O vacă se oprise în mijlocul drumului îşi întinse botul pe deasupra unui tufiş în căutarea unor ierburi fragede.

— Caraju, au uitat o vacă, mormăi el înălţându-se în vârful picioarelor pentru a cerceta valea.

In depărtare, pata întunecată a cirezii nu mai era decât un punct mic, gata să dipară. Căută un loc mai ridicat pentru a striga pe **cuentayos**[1]. Se căţără pe un zid, dar deodată îl străfulgeră un gând. Vaca făcea cam vreo şaizeci de sucrii; şi el putea s'o vândă cu patruzeci; da, sub preţul ei. Nu avea altă soluţie. O să fure vaca pentru a o trimite pe Cunşi în cer cu un bilet de clasa întâi, urmând astfel pilda boerilor cari stau în haciende şi lucrează pentru a-şi trimite copii în Europa.

Se va duce s'o vândă la Tomachi; sau mai bine la Pintag. Acolo nu-l cunoştea decât măcelarul Morejon. Aştepta să se înnopteze şi o porni la drum.

Incă nu răsărise soarele, când Andres, scăldat în sudoare, după ce lăsase vita la Morejon, se 'ntorcea alergând la huasipungou. Cu mâna strângea opt hârtii de câte cinci sucrii ghemuite în buzunar.

*
* *

Drumurile fură semănate cu cuentayoşi, care căutau vita furată. După obiceiul muntenesc, se

---

1) Indienii ce'ngrijesc de vite.

lăsau călăuziţi de mirosul câinilor, de urmele copitelor, de direcţia flacării, flamură aurie ce fâlfâia la capătul unei bucăţi de lemn ce le folosea drept busolă.

— Boerul a spus că ne face răspunzători pentru o sută de sucrii.

— Aşa o fi, dac'a zis el.

— Cine o fi luat vaca?

— Las'că l-o pedepsi taïta Dios.

La fiece pas începeau să se văicărească iar.

— Ridică lemnul, să vedem pe unde a luat tâlharul, porunci unul din ei când li se păru că sunt pe urmele hoţului.

Cel ce purta buşteanul aprins, îl înălţa ca pe un drapel pentru a înviora flacăra în bătaia vântului. Din flamura arzândă ce se pleca când spre dreapta când spre stânga, picurau mici limbi de foc cari, în căderea lor, luau o anumită direcţie; văcarii se lăsau călăuziţi de acest semn auriu ca de un deget ce le arăta drumul.

— Pe aici.

— Pe aici.

Strigau, şi se năpusteau în căutarea tâlharului; timp de o oră, timp de două ore, până ce pierdură orice nădejde, până ce se spetiră de atâta umblet. Totuşi, după trei zile de cercetări şi dibuiri, fu descoperit adevărul.

In numele dreptăţii şi al legii — şi după porunca lui dõn Alfonso — poliţaiul consfinţi faptul.

De oarece vinovatul nu putea să dea înapoi nici vaca furată nici valoarea ei, iar pe de altă parte, preotul nu îngăduia tocmeală în chestiunile sfinte, s'a hotărît ca cei o sută de sucrii să fie puşi în socoteala muncii viitoare a crimina-

lului. Pe lângă aceasta, trebuia dată o pildă; de aceea, Don Alfonso și cu polițaiul crezură de cuviință ca, pe lângă zilele de închisoare și plata furtișagului, să-i mai aplice o pedeapsă publică în curtea haciendei.

— O să fie o lecție bună. Indienii o să vadă înc'odată, cu ochii lor, că lenea, murdăria, lipsa de respect pentru avutul stăpânului, lipsa de cucernicie, nu pot duce decât la asta: pedeapsa, închisoarea, furcile, striga don Alfonso de față cu Jacinto.

— Porunciți. Dar nu vă mai faceți sânge rău; porcii ăștia de Indieni o să vă omoare. Pot ei să caute mult și bine așa stăpân ca dumneavoastră!

— De altfel, n'o să mai treacă mult și o să scap de toate astea. O să vină străinii. Cu oamenii ăștia cari au știut să conducă carul civilizației, bestiile astea n'o să aibe încotro, o să trebuiască s'asculte. Dar eu, nu vreau să cad jertfă.

— Și ne părăsiți, cucoane?

— Ce vrei, dragul meu; n'avem ce face, mormăi el. Am amânat clipa asta, căci, vezi tu, amintirea suferințelor noastre și a muncii noastre, ne leagă mai mult decât aceea a plăcerilor noastre.

Citise cândva această frază a unul poet din capitală. Era momentul acum sau niciodată s'o folosească.

— Bine, o să transmit porunca dumneavoastră.

— Aşa, şi vezi ca pedeapsa să fie de pomină.

* * *

Indienii năpădiseră curtea conacului; numai în zilele de sărbătoare se adunau ei de obicei acolo. Când sosi, don Alfonso, fu întâmpinat de o tăcere duşmănoasă. Sute de priviri se aţintiră asupra lui Andres care, escortat de doi ţărani poliţişti, ieşea din casă împreună cu copilul lui ce păşea mândru în urma sa.

In mijlocul curţii se'nălţa stâlpul, un copac uscat de care se legau vitele când le'nsemna cu fierul roşu al haciendei; tot de el se legau şi vacile când nu se lăsau a fi mulse şi tot acolo se spânzurau şi câinii.

— Aduceţi-l aici, porunci Jacinto, care sta lângă stâlp şi-şi desfăşura lassoul.

Criminalul fu târât de către cei doi poliţai la picioarele comisarului; îi smulseră cămaşa lăsându-l cu spatele şi pieptul gol, iar cu căpăstrul îi prinseră degetele groase ale mâinilor.

— Aveţi grijă să fie bine strâns. Să nu care cumva să scape şi s'o şteargă. Treceţi capătul celălalt pe sus.

Unul dintre poliţişti aruncă frânghia peste vergeaua stâlpului. Braţele şi umerii goi ai Indianului se'ntinseră par'că gata de rugăciune; în capătul celălalt al curţii cei doi ţărani trăgeau cu lassoul.

— Hai cu una, scandă unul din ei, gâfâind.

— Una!

Oasele pârâiră.

— Una!

Un țipăt.

— Una!

Fiind atârnat la o înălțime destul de mare, Indianul se bălăbănea. Frânghia îi căznea degetele ca un cleşte roşit în foc. La fiecare mişcare a picioarelor celui spânzurat, frânghia se strângea şi mai tare, iar pantalonul lui de pânză, singura îmbrăcăminte ce-i lăsaseră, aluneca tot mai jos de brâu.

Părea că stindardul, simbolul mulțimii, fusese înălțat. Un câmp arămiu brodat cu solzi de jeg şi între coaste, cu păduchi amorțiți;

In vârf avea un creştet cu plete cenuşii şi încâlcite. Drapelul se sbătea. Indienii amuțiră.

Comisarul îşi scoase poncho-ul, scuipa în palme şi, după un semn al lui don Alfonso, spintecă aerul şuerând cu cureaua care, înfigându-se în carne, o sfâşie dintr'odată.

Mulțimea se cutremura; un murmur de spaimă se ridică. Drapelul indian începu a se svârcoli de durere.

Dintr'o săritură, copilul lui Andres se repezi între picioarele omului ce biciuia pe taică-său şi-şi înfipse dinții în pulpa lui.

— Ayayay! Carajo! Dă-mi drumu' Indian spurcat, neam de curvă, strigă Jacinto fără a putea scăpa de copil care se'ncleştă cu unghiile şi cu dinții.

— Pedepseşte-l sdravăn. Carajo! Să ştie de mic că trebue s'asculte, strigă stăpânul

Cu ajutorul polițiştilor şi al lui Policarpio, comisarul izbuti să scape de copil, care agățat de picioarele lui îl făcuse să-şi piardă odată cu echilibrul şi demnitatea de judecător.

— Indian afurisit, neam de cățea urlă el, şi

cu o lovitură în piept, rostogoli copilul la pământ. Fără a pierde o clipă se năpusti asupra micuţului buimăcit şi-l biciui până la sânge; copilul se'ncolăcea ca un vierme sub loviturile lui, până când în cele din urmă, sdrobit leşină.

Indienii plângeau cu toţii, mişcaţi de desnădejdea şi lacrimile copilului. Femeile strigau:

— Destul, carajo! Destul!

Şi ei ar fi vrut să strige, dar erau învăţaţi să tacă; prea fuseseră obişnuiţi cu umilinţa şi resemnarea, prea simţiseră din frageda copilărie zăbrelele şi cătuşele puse de preot, de stăpân, de comisar şi de toţi propovăduitorii de morală. Printre lacrămile mulţimii străbătu în şoaptă, un murmur de împotrivire.

După ce copilul ispăşi vina, comisarul îşi continuă misiunea. Biciul spintecă iarăşi aerul şi trase brazde sângerânde pe umărul arămiu. Una, două, cinci, zece.

Apoi o întrerupere pentru a prinde puteri, a-şi scuipa în palme, a reîncepe. Biciul potolea ţipetele, liniştea zvârcolirile, făcea s'amuţească rugile, înţepenea picioarele. Umerii vinovatului erau roşiţi de sânge; capul îi căzu într'o parte; doar biciul mai făcea să se bălăbănească trupul ce atârna acum în nemişcare. Nu mai merita osteneala să-ţi iroseşti puterile pentru a biciui un corp în nesimţire.

Şi, adresându-se cu dispreţ torturatului, Jacinto sbieră:

— Indian carajo, ce nu mai poţi îndura mai mult? Balegă ce eşti!

Dar Indianul mut se bălăbănea, agăţat de stâlp, ca o flamură prinsă de pânza unei corăbii după furtună.

Mulţimea purtă pe braţe tatăl şi fiul până la bordeiul lor. Acolo li se legară rănile cu un amestec de rachiu, urină, tutun şi sare; se bău guarapo până la îndobitocire.

In sat vestea sosiri străinilor trecea din gură în gură.

— Vin cu bani.

— Cică-s darnici.

— Numa'de ne-ar scăpa de foamete!

— Unde să mergem să-l vedem?

— Trebue să treacă pe aici.

— Luchita, dă fuga şi mătură în faţa dughenii. Ce-ar zice oamenii iştia să vadă gunoi în stradă?

— Ci-că aduc maşini.

— Jacinto zice că-s mai mult de două zeci.

— Asta-i bine.

— Asta-i bine.

— Trăiască gringoşii!

Agăţară steaguri deasupra uşilor ca în capitală de sărbătoarea Sfintei Inimi a lui Christos şi a Maicii Domnului; femeile se pieptănară cu apă de flori de portocal pentru a-şi deschide culoarea părului şi-şi puseră bluze cu brâe de culori vii, şi toţi ţăranii, gătiţi de Duminecă, erau gata să primească cu urale pe oaspeţii anunţaţi.

Preotul şi paracliserul se urcaseră pe acoperişul bisericii a cărei tindă era înţesată de mulţime; în stradă, ştrengarii ce se bălăceau în noroi şi călăreţii cocoţaţi pe cai de corvoadă strigău ura în onoarea domnilor gringoşi. Numai Indienii se strecurau ca nişte umbre în mijlocul

larmei şi a pregătirilor. Când Albii se'nveseleau, ei aveau totdeauna a se teme de ceva.

Dimineaţa, către orele zece, trei automobile cu oaspeţi străini trecură prin sat fără a se opri; urmau apoi şapte camioane încărcate cu maşini. Surprinderea şi iuţeala automobilelor înăbuşiră uralele pregătite. In lipsă de altceva, se mulţumiră cu comentariile.

— Mamă, am văzut un domn cu părul roşu.

— Şi eu l-am văzut.

— Ce frumos era, semăna cu Dumnezeu.

— Oare o fi având şi ei neveste?

— O fi având şi ei copii?

— Oare o fi bând şi ei rachiu?

— O fi bând şi ei guarapo?

— Ce tot vorbeşti? Ce ei îs proşti să bea de astea? Astea-s bune pentru alde noi.

Şi tot vorbind aşa, sătenii luară jos steagurile şi-şi puseră hainele de toate zilele.

* * *

Stând în picioare pe un zid, Mr. Chapy şi don Alfonso schiţau cu degetul arătător proectul primelor lucrări pe vastul plan al munţilor.

— Toate astea, se'nţelege că merg fără bordeie. Va trebui să construim aici locuinţele noastre, birourile, în sfârşit toate, zise gringoul, arătând în spre malurile fluviului.

— A! Când ofer eu ceva, apoi mă ţin de cuvânt.

— Da, îi spusesem noi domnului Julio că era neapărată nevoe; trebue să trăim ca oameni civilizaţi în case bune, bine aerisite şi cred că malurile astea sunt tocmai ce ne trebue nouă. Şoseaua nu-i proastă.

— Am fost nevoit s'o fac cu bâta.

— Bună bâtă. Well... Well... Vom instala fierăstrăul cel mare pe dealul ista, adăugă Mr. Chapy.

— Acolo? întrebă proprietarul arătând către un mănunchi de huasipungouri.

— Yes. De aceea spuneam domnului Julio că trebue dărămat tot.

Gringoul mai arătă spre nişte colibe înghesuite prin cotiturile muntelui care, de asemenea, trebuiau să dispară.

— Avem lemn pentru un veac întreg, îndrăsni să spună don Alfonso zâmbind mieros.

Mr. Chapy adăogă pe un ton confidenţial:

— Si încă altceva. N'aţi citit că Cordilierii orientali, de partea aceasta a Anzilor, sunt plini cu petrol?

— A!

— Ce n'ai ştiut? Contractul e semnat de o bucată de vreme. Avem petrol aici. Am cercetat cu deamănuntul. De altfel, atât unchiul dumitale cât şi dumneata, veţi avea un câştig serios la afacerea asta.

Vezi, ceeace ne place, nu e să ne umflăm în pene, ci să ne umflăm de bani; noi ştim să ne ţinem gura, şi luăm ca pretext .....exploatarea lemnului, de pildă care, bagă de seamă nu e o afacere proastă, mai ales pentru început. Ţările astea sunt sălbatice şi bestiile astea nu vor să ne lase să exploatăm petrolul.

Clipi din ochi şi râse arătându-şi dintii.

— Dar aici, sunteţi liniştit, nimeni n'ar înîndrăsni să crâcnească. Atât le-ar mai trebui. Cine, cine ar mai fi în stare să înfăptuiască aşa ceva? Aţi adus aici civilizaţia, strigă moşierul

bătând din picior. Dar peretele de lut, nefiind destul de rezistent, se prăbuşi rostogolindu-l pe don Alfonso într'un nor de praf.

Râsetele străinului, fură pentru mândria lui don Alfonso ca un duş rece.

— Vezi... dragă prietene, că nu ştim pe ce călcăm.

* * *

— Ieşiţi afară!

Indiana măcina orz într'o morişcă de piatră şi cei doi copii goneau găinile ca să nu se apropie de porumbul pus la uscat în mijlocul curţii.

Femeea şi copiii rămaseră cu gura căscată, doar câinele răspunse cu un lătrat prelung.

— Haide plecaţi mai repede! acum se'ncep lucrările aici.

Indianul ieşi din colibă.

— De ce să plecăm din colibă? Aici e huasipungoul meu; încă de pe vremea boerului ăl bătrân.

— Asta nu ne priveşte, căraţi-vă. E destul loc în munţi.

Şi pentru-că Indianul părea hotărît a nu se lăsa jefuit, unul dintre oameni îl înghionti de se rostogoli peste porumb, în timp ce se dădeau ordine ţăranilor veniţi cu târnăcoape şi lopeţi.

— Haideţi, afară cu toate!

Peste puţin, acoperişul de paie se năruia îngropând sub el căminul sărăcăcios şi gol în care fusese păstrată de-alungul veacurilor taina unei seminţii.

— Caraju... Mă duc să spun boerului! ameninţă nenorocitul, neştiind în neputinţa lui, cui să se plângă.

— O să-ţi dea un picior, de n'ai să te mai vezi.

Distrus Indianul, înconjurat de femeea, copiii şi boarfele lui, se rugă:

— Atunci... unde ne-om mai petrece noi toată ziulica? amitu!

— V'am mai spus, în munţi. Acum, avem nevoe de pământurile astea.

Jefuit de tot avutul său, Indianul rămase împietrit şi mut.

Zidurile unse cu gudron începură să cadă peste salteaua sdrenţuită şi grămada de bălegar, peste ponchou şi oalele de pământ, peste bunicul gârbovit ghemuit într'un ungher.

In cele din urmă, Indianul îşi strânse sdrenţele, găinile şi porumbul, luă în cârcă pe tatăl paralitic şi, urmat de femeea ce ducea legăturica cu boarfe, de copii şi de câine, o apucă pe drumul spre pădure.

Se gândise să ceară adăpost cumătrului Tucuso; dar în drum întâlni cete de Indieni cu familiile lor isgoniţi din colibe; printre ei era şi familia cumătrului.

* * *

Fiul lui Andres, care coborîse la fluviu după apă, se'ntoarse în goană şi gâfâind preveni pe taică-său:

— Au venit la coliba lui Cachiluma şi o dărâmă. Comisaru' îl mare a zis că vine la bordeiu' tatii.

— Caraju! Ce? trebue să le lăsăm huasipungoul?

— Ari, taïticu. Trebue s'o ştergem repede. Unde-i şchiopu' îla de Andres? ziceau ei

— Unde-i şchiopu'îla?

— Ari, taïticu.

— N'o să mă jefuiască ei aşa, caraju! spuse Indianul.

Andres îngălbeni; cu ochii mari sgâiţi, se uita în jur în căutarea unui mijloc de apărare. Cum era cu putinţă să-l izgonească de la vatra lui, de la căminul lui de care era tot atât de legat ca şi copacul de pământul pădurii. Doar dacă l-or dobori cu securea!

In acelaş timp, svonurile despre noile măsuri ajunseră la uşile tuturor bordeelor de pe dealul cel mare, stârnind împotriviri înăbuşite.

Bărbaţii îşi suflecau ponchourile. Se pregăteau să primească scânteia ce avea să deslănţuie, puterea clocotitoare de care erau plini ochii, mâinile şi dinţii lor. Furioşi, mormăiau blesteme pe'nfundate, scărpinându-se în cap până ce le dădea sângele, acel sânge de care aveau nevoe pentru a-şi spăla ura. Agitaţi, intrau şi ieşeau din bordeie. Se băteau cu pumnii în piept ameninţând natura nepăsătoare, par'că pentru a afirma: aici e puterea noastră, al nostru e fluviul şi pământul lui mănos. Noi purtăm în trup puterea ce rodeşte, puterea de ură a robilor, purtăm în trup pământul ce zămisleşte viaţa, amestecat cu sângele nostru.

— Veniţi, veniţi, oameni de la oraş, carajo! Unde sunteţi voi şi vieţile voastre?

Tot dealul cu cele o sută de bordeie fremăta în frigurile aşteptării.

Gurile secaseră, ochii cercetau pădurea.

Dintr'acolo, ca o huasca răsunătoare cu mii de lasouri, vocea cornului din care suna Andres urcat pe un zid, îi târâ pe toţi ca mânaţi de un puhoi orb.

Dealul păru că se trezeşte, în timp ce valea şi muntele cu miile lor de huasipungouri, dormeau. Era doar o deşteptare parţială, sporadică ce înteţea furia sălbatică şi desmăţată a răsculaţilor. Chemarea răsunătoare a cornului nu pătrunsese în toate colibele. Cele o sută de familii indiene se năpustiră; picioarele goale abia atingeau pământul.

Infăţişarea huasipungourilor se schimbă par'că; se treziră din îngrămădeala lor paşnică şi acum stăteau ghemuite ca un străjer pândind în dosul baricadei. Din copaci făcură turnuri de pândă; Un întreg arsenal de răsboi fu ascuns în scobiturile muntelui.

Familiile din deal se năpusteau mânate de ură, cu gura schimonosită de mânie. Văzându-i venind în faţa huasipungo-ului său şi, dându-şi seama de disperarea mulţimii ce se'nghesuia în jurul lui, înarmată cu târnăcoape, cu securi, cu pumnii strânşi, Chiliquinga stătu o clipă neştiind ce să facă. Mâna i se'ncleştă pe corn, şi pentru a nu amăgi setea războinică a Indienilor, aruncă cuvântul ce avea să le folosească de lozincă.

Sări jos de pe zid strigând :

— **Nucanchic huasipungo!**

— Nucanchic huasipungo! urlă mulţimea ridicând armele ca un câine ce-şi sbârleşte părul înainte de a se năpusti în luptă. Strigătul se rostogoli în vale şi străbătu muntele pentru a se'nfige apoi în inima stăpânilor:

— Nucanchic huasipungo!

Mulţimea se resfiră pe cărare, vuind mereu.

Câte unii, pentru a ajunge mai repede se lăsau la pământ dându-şi drumul de-a rostogolul

---

1) Huasipungo-ul nostru.

pe povârniş în jos; fluerau cu degetele în gură, îşi fluturau ponchourile şi pălăriile făcând să răsune fără 'ncetare:

— Nucanchic huasipungo!

Soarele ardea; In mijlocul mulţimii, femeile despletite, pe jumătate goale, urmate de sute de copii sdrenţăroşi, se văicăreau, întărind cu gemetele lor strigătele bărbaţilor:

— Nucanchic huasipungo!

Era strigătul lor. Erau mândri de el. Batalionul de ştrengari, imitând pe bărbaţi, se înarmase cu bastoane de trestie, cu crăci, cu smocuri de urzici ca să frece dosul tâlharilor, şi striga şi el:

— Nucanchic huasipungo! fără a şti până unde-i poate duce acest strigăt.

Prima ceată de răsvrătiţi se ciocni cu aceea a oamenilor ce înaintau sub conducerea lui Jacinto. Simţind pericolul, aceştia din urmă încercară s'o ia la fugă, dar era prea târziu; strigătele îi încercuiseră lovindu-i ca nişte gloanţe; erau încinşi cu un brâu de foc ce se strângea mereu mai tare, gata să-i sugrume.

Andres se năpusti asupra lui Jacinto şi descărcă în capul jandarmului bâta lui grea din lemn de eucalipt. Ţăranul se clătină şi căzu pe brânci.

— Caraju! strigă Indianul. I se părea că striveşte un păduche ce-i supsese sângele încă din vremea copilăriei.

Jacinto, neputându-se ridica, mergea în patru labe pentru a se feri de loviturile Indianului.

— Carajuuu! repetă Andres; prada se piti printre tufişuri dese ca un păduche într'un smoc de păr.

— Acu' n'ai să te mai mişti, caraju, maricun ! [1]).

Printre cele şase cadavre ce zăceau întinse pe drum, erau şi acelea ale lui Jacinto şi Rodriguez chiorul. Copiii, gură-cască, făceau cerc în jurul lor, cu smocuri de urzici şi cu beţe ridicate în chip de lumânări ce se poartă la procesiuni; rămaseră încremeniţi privind la trupurile înţepenite ale ţăranilor

— Iştia, dacă se scoală, muşcă ! strigă fiul lui Andres Chiliquinga făcând haz.

La auzul acestor cuvinte, ceilalţi copii se pregătiră s'o ia la fugă, speriaţi; dar înţelegând că era vorba de o glumă, se apropiară din nou, dornici să se joace cu aceşti oameni ce vroiau să-şi bată joc de ei prefăcându-se că dorm. Le atinseră întâi picioarele, pe urmă mâinile; îi loviră, le suflară în urechi, în nas; şi în sfârşit, îşi făcură nevoile peste ei.

Strigătele mulţimii se auzeau acum de la casa stăpânului. Mr. Chapy, mângâind umărul moşierului, şopti :

— Vezi, dragul meu, că nu ştim pe ce călcăm ?

— Hai să fugim la Quito.

— Da, hai s'aducem forţă armată.

Pe şosea, trei automobile îşi luară vânt, în timp ce'n vale răsuna într'una strigătul de revoltă :

— Nucanchic huasipungo !

Casa părea adormită. Vederea ei înteţi strigă-

tele Indienilor cari pătrunseră înăuntru sgâlţâind uşile vechi de la intrare cu ciocanele lor sculptate. Işi scoaseră afară mamele, surorile şi fiicele din poduri şi din bucătării.

Deşi toate grânele fuseseră duse la Quito, mai rămăseseră în cameră merinde din belşug. Se săturară repede şi bănuiala începu a-i cuprinde: casa aceea nu părea ea oare că-i ţine ca prizonieri? Hotărîră îndată să-şi facă întăritura din propriile lor huasipungouri; fără a-şi da seama că această hotărîre aducea cu sine o înfrângere de neînlăturat.

Trei sute de oameni bine înarmaţi fuseseră însărcinaţi să potolească revolta. Aceste evenimente, ca şi toate evenimentele de felul acestora, fură socotite de către cercurile guvernamentale ca un atac al barbariei împotriva civilizaţiei.

— Să fie ucişi!

— Să se isprăvească odată cu ei.

— Să-i stârpim.

— Trebue să-l apărăm pe acest om, această glorie naţională Alfonso Pereira. Prin propriile lui forţe a construit o şosea.

— Acest geniu financiar, Julio Pereira.

— Această yankee civilizatoare şi dezinteresată.

Când trupa sosi în sat, don Alfonso transmise ordinele sale ofiţerului comandant:

— Căutaţi de prindeţi vre-o câţiva în viaţă.

— E cam greu. Când cu faimoasa răscoală la Cuenca, generalul Naranjo, un om foarte milos, nu făcu decât să-i ameninţe punând să tragă salve în aer, dar totul fu în zadar: sunt tâmpiţi.

— Sunt nişte sălbateci.

— Au fost nevoiţi să-i omoare pe toţi; erau

mai mult de două mii, carajo; şi dacă nu eşti cu ochii în patru, poţi s'o păţeşti, spuse ofiţerul ciocnind cu moşierul. Femeea lui Jacinto care-l servea, începu să fie îngrijorată de lipsa soţului ei.

— Ce-o fi făcut Jacinto al meu?

— S'o fi ascuns pe acolo undeva, nu l-o fi lăsat să treacă... Până s'o întoarce şi până când domnu ofiţer îşi va fi făcut datoria, tu te poţi duce să-l pofteşti pe părintele pân'aici.

— Asta o să fie o afacere de câteva ore, spuse ofiţerul luându-şi rămas bun.

— Mai luaţi un pahar, să prindeţi putere...

In după amiaza ceea, răsvrătiţii se treziră cu tirul mitralierelor.

Sgomotul lor încântă copiii; le amintea pe acela al rachetelor şi al plesnitoarelor.

Impuşcăturile împrăştiaseră familiile Indiene pe deal ca pe nişte potârnichi. Patrulele de soldaţi începuseră să împresoare pe fugari.

— Ia uite-te prin tufişul ista; e unul acolo care-şi arată capul.

— Da, carajo,... se ascunde de ïia cari înaintează de partea cealaltă.

— Ai să vezi ce mai împuşcătură îi trag eu!

O detunătură răsuna; Indianul îşi încleştă mâinile pe piept, încearcă să rostească o plângere împotriva cerului, dar un al doilea glonţ îl răpuse.

— Taci din gură, carajo... Ai văzut în pomul ista?

— Lasă-mi-l mie, îl dobor ca pe o pasăre.

Prada se desprinse de pe copac; rostogolindu-se însă, Indianul rămase atârnat printre crengile de care se agăţaseră poalele panchoului său.

Câţiva copii se refugiaseră cu mamele lor sub nişte craci, ce se aplecau deasupra unui hârdău mare cu apă noroioasă; o ploaie de mitraliere îi svârli în ciubăr.

Răpăitul puştilor îi scoase pe Indieni din ascunzători.

Vremea trecea şi în curând apuse şi soarele printre băltoacele de sânge.

Vreo douăzeci de Indieni se întăriră în huasipungoul lui Andres Chiliquinga, aşezat la intrarea râpei celei mari.

Trebue să atacăm din faţă. Panta e mare şi...

Convorbirea ofiţerului fu întreruptă de o stâncă enormă ce se rostogolea de pe povârniş sărind ca un taur furios.

— Carajo! O să mi-o plătească.

— Indieni împuţiţi!

Prietenii lui Chiliquinga, adăpostindu-se în şanţul din faţa cabanei, rostogoleau pietre şi trăgeau cu o carabină încărcată pentru vânatul turturelelor.

Batalionul glorios se căţără pentru asalt, precedat de un foc susţinut de mitralieră. In şanţ femeile, copiii şi bărbaţii, rămâneau nemişcaţi unul după altul, răpuşi sub ploaia de gloanţe. Se auzeau urlete de durere; copiii mureau la pieptul mamelor; mamele mureau în răsunetul vaetelor copiilor lor. Intr'un nor de pulbere, desnădăjduiţi, câţiva bărbaţi şi copii rămaşi încă în picioare se apărau aruncând pietre. Deodată, marginile şanţului se crestară cu vârfuri de baionetă.

— Pe aici, taïticu... şopti fiul lui Chiliquinga, şi trăgând pe taică-său de ponchon, îl mână către un jgheab mic secat ce ducea până la colibă.

Patru Indieni care-l auziră pe copil, îi urmară. Ajungând la colibă, închiseră uşa în urma lor, baricadând-o cu tot ce le căzu sub mână. Işi curăţară feţele pline de noroi însângerat; scuipau şi se scărpinau în cap, privind mereu cu ură ascunsă pe Andres, pricina pieirei lor. Desnădăjduiţi, se ghemuiră într'un colţ.

Afară, pocniturile mitralierelor amuţiră încetul cu încetul toate vaetele. Deodată, acoperişul de paie al bordeiului începu a sălta, ciuruit de o ploaie de gloanţe de mitralieră. Băiatul lui Andres, a cărui nepăsare copilărească dăduse până atunci curaj răsvrătiţilor, începu să tremure; bărbaţii priviră micuţul cu compătimire. O a doua ploaie de gloanţe aruncă pe copil de gâtul tatălui, de care se 'ncleştă cu disperare.

Micuţul izbucni în hohote de plâns; şi groaza lui era aşa de mare că celor din jur li se uscă gâtul privindu-l.

— Taci, carajo! porunci tatăl înghiţindu-şi lacrămile.

Gloanţele pârâiau necontenit pe paiul acoperişului ce lua foc.

— Or să ne pârjolească ca pe nişte purcei de India, caraja!

Fumul ce-i inneca le mărea desnădejdea şi frica înteţi plânsetele copilului. Unul dintre ei se înnecă; se porniră cu toţii pe o tuse fără sfârşit ce le sfâşie gâtlejul. Moartea, da!... Dar vroiau aer... aer! Din acoperişul în flăcări începură a cădea bucăţi.

— Deschide uşa.

— Deschide uşa, carajo!

Strigau svârcolindu-se înnăbuşiţi.

In spatele lor se adâncea râpa, deasupra ţâşnea focul, în faţă erau puştile, iar de jur împrejur îi învăluia fumul.

Chiliquinga scuipă un blestem, luă copilul în braţe, deschise uşa şi urlă.

— Ştergeţi-o, împuţiţilor!

Şi stând în pragul uşii, cu ochii închişi, strângându-şi copilul sub braţ, strigă cât putu mai tare:

— Carajuncu... Nucanchic huasipungo!

Coborî dealul în fugă urmărit de răpâiala mitralierelor. Ceilalţi îl urmară:

— Nucanchic huasipungo! strigară şi aceştia.

Totul era cufundat în tăcere. Şi coliba se făcuse scrum.

Peste răsvrătirea înnăbuşită a Indienilor înfipseseră drapelul patriei; drapelul batalionului ce se acoperise de glorie neperitoare spinteca văzduhul cu limbile-i de foc ca un rânjet diavolesc.

Locul era liber.

Dar printre colibele dărâmate, printre grămezile de trupuri calde încă, apărură braţele slăbănoage asemenea spicelor bătute de vântul îngheţat al mlaştinilor.

Glasurile lor sfâşietoare şopteau cu îndărătnicie:

— Nucanchic Huasipungo!

— Nucanchic Huasipungo!

Redactor responsabil: T. SCHACHTER. Tehnoredactor: M. GRIGORIU. Corectori: EM. ZENTLER, S. ALBU
Dată în lucru: 25. VIII. 1948. Bun de tipar: 10. IX. 1948.
Format: 32 72X88. Tiraj: 5300. Tipografia „Universul"
Clasificarea zecimală 86 (8)—31=59.